

СБОРНИКЪ

ЗА

НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

КНИГА VI.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1891.

Съдържание.

Наученъ отдѣлъ.

Б. Цоневъ. За ударението въ български езикъ	Стр. 3
М. Ивановъ. Палеографически, граматически и критически особености на Пирдопския апостолъ	83
Л. Милетищъ. Стари пътувания прѣзъ България I и II	113
Д-ръ Х. Бесяковъ. Стари пътувания прѣзъ България. III Рико	167
И. Д. Шишъ. Къмъ статията „Стари пътувания прѣзъ България въ посока на римския воененъ пътъ отъ Българъ за Цариградъ.“	172
Д-ръ Х. Бесяковъ. Положението на България къмъ края на 15 вѣкъ	177
Ив. Брожка. Плаването на философа и историка Аррияна около брѣговетъ на Черно море	182
А. Шоновъ. Кодексъ на Охридската патриаршия	192
Д. Матовъ. Къмъ критическото четенье на дакословѣнскитѣ текстове	226
М. Драгомановъ. Славянскитѣ прѣправки на Единовата история	239
Д-ръ П. Т. Гудевъ. Българскиятъ ръкописъ въ Ватиканъ	311
С. Юриничъ. Пещерата Полички при Дръновския манастиръ Св. Архангелъ Михаилъ	362
П. Черновѣждъ. Нѣколко записки отъ сегашния вѣкъ	379
П. Р. Славейковъ. Разни бѣлѣжки	426
Материяли за историята на българското възрождение	443

Книжовенъ отдѣлъ.

К р и т и к а.

Д-ръ И. Д. Шишмановъ. „Český lid“, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Ročník I, číslo 1. (Ческий народъ, сборникъ посветенъ на изучаванieto на ческия народъ въ Ческо, въ Моравско, въ Силезко и въ Словацко) година I, брой 1	3
Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ. Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, Urednik Kosta Hrtmann, vladin savjetnik. Гласникъ земалскогъ музеја у Босни и Херцеговини, уредникъ Коста Херманъ, владинъ савѣтникъ. Сарајево. Година 1889, кн. I, II, III, IV, год. 1890, I, II, III, IV, год. 1891, кн. I, II, III, гол. 8°. Всѣка кн. 5—10 коля. Печать съ кирилица и латиница	6
М. Драгомановъ. Живая Старина. Периодическое изданіе отдѣленія этнографіи имп. Русскаго Географическаго общества подъ редакціа председателя въ отд. этногр. В. И. Ламаускаго. Вып. II и III	11
Ив. Бравковъ. Пѣсни по говора на г. Котелъ, записалъ Г. Кировъ; Министерски Сборникъ кн. I и II, — кн. I стр. 68	19
Б. Цоневъ. Кориоланъ, трагедия въ 5 дѣйствіа въ стихове. Прѣвелъ отъ русски Ц. Т. Трифоновъ	27

Б. Цоневъ. Кралъ Лиръ, трагедия въ 5 дѣйствия, въ стихове, прѣвелъ отъ руски	Стр.
Т. Ц. Трифоновъ	40
Д-ръ Георговъ. Емилия Галотти, трагедия въ петъ дѣйствия отъ Е. Лессинъ. Прѣведе	
отъ нѣмски Д-ръ К. К. Кръстевъ. Кратко изложение на съдържанието на Е. Га-	
лотти. Емилия Галотти. Естетически анализъ на трагедията отъ Куно Фишеръ.	
Първо издание. Пловдивъ 1890	42

Народни умотворения.

I.

1. Пѣсни периодически и религиозни.

а) Коледни обичаи, пѣсни и благословии.

Отъ Ловчанско, записалъ Тр. Хр. Трифоновъ	3
---	---

б) Лазарски пѣсни.

Отъ Костурско (Македония), доставилъ Д. Матовъ	7
„ Царьбродско, записалъ Ц. Сталйски	17

в) Разни религиозни.

Отъ Дуничко, записалъ свещ. Харалампий Рилски	18
„ Севлиево, записалъ И. Г. Бакаловъ	19

2. Пѣсни изъ личния животъ.

Отъ Орхание, записала Мария Илчева	20
„ Търновско, записалъ Ц. Бакаловъ	21
„ Малко-Търновско (Одрински вилаетъ), записалъ Ст. Шивачевъ	23
„ Разложко (Македония), записалъ Н. Нехтънинъ	27
„ Солунско, записалъ Д. Матовъ	29

3. Пѣсни изъ челядния животъ.

Отъ Самоковско, записалъ Хр. Марковъ	29
„ Ихтиманско, записалъ Маринъ Нетковъ	39
„ Горни-Джумал (Македония), записалъ А. П. Стоиловъ	40

4. Пѣсни изъ общественния животъ.

Отъ Елена (Търновско), записалъ Ил. Бопчевъ, съобщава Н. Бопчевъ	44
„ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	45
„ Габрово, записалъ Н. Стойковъ	46
„ Ловчанско, записалъ П. Н. Войниковъ	47
„ Тетевенско, записалъ Х.	48

5. Пѣсни изъ политическия животъ.

Отъ Дебърско, записалъ Трайчо Атанасовъ	50
„ Горно-Джумайско (Македония), записалъ А. П. Стоиловъ	54
„ Демир-Хисарско (Македония), записалъ Ст. Д. Божевъ	55
„ Търновско, записалъ Ц. Бакаловъ	64

6. Народни пѣсни съ мелодии.

Отъ гр. Руссе и Руссенския окръгъ, записалъ и нотиралъ Р. С. Коджамановъ	68
„ Ески-Джумал и Османъ-Пазаръ, записалъ и нотиралъ същиятъ	75
„ Шуменско и Търновско, записалъ А. Стояновъ	79
„ разни страни на България, събралъ и нотиралъ А. Стояновъ	84

II.

1. Тълкувания на природни явления, разни народни вѣрвания и прокобывания. Стр.

Отъ Царибродско, записалъ Цано Сталийски	89
„ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	91
„ Троянско, записалъ Ив. Памукчиевъ	93

2. Ваяния, врачувания и тълкувания.

Отъ Битоля (Македония), записалъ М. К. Цѣпенковъ	94
„ Орханне, записала Мария Илчева	98

3. Приказки за зли духове и др.

Отъ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	101
„ Ломско, записалъ Ив. К. Сапунджиевъ	110
„ Орханне, записала Мария Илчева	111

4. Приказки за черковни лица и явления.

Отъ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	113
„ Велесъ (Македония), записалъ Ив. Крайничанецъ	122

5. Приказки изъ челядния и общественъ животъ.

Отъ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	123
„ Троянъ, записалъ Ив. Памукчиевъ	125
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	126
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	129

6. Прѣдания за лица и мѣста.

Отъ Орѣхово, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	132
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	135
„ Воденско (Македония), записалъ Вангелъ Дойчевъ	138

7. Басни и аполози.

Отъ Рѣсенъ (Македония), записалъ Хр. Добревъ, доставилъ Д. Мирчевъ	139
„ Софийско, записалъ Д. Стойковъ	140
„ Прилѣпъ, записалъ М. К. Цѣпенковъ	142

8. Приказки фантастически и смѣшни.

Отъ Стара-Загора, записалъ Г. П. Русески	146
„ Леринско (Македония), записалъ Н. Настевъ	164
„ Ахъръ-Челебийско, записалъ Ст. Н. Шишковъ	173

9. Пословици.

Отъ Ахъръ-Челебийско, записалъ Ст. Н. Шишковъ	181
„ Ломско, записалъ Ив. П. Сапунджиевъ	204

10. Гатанки.

Отъ Ширдопъ, записалъ В. П. Долгеровъ	205
---	-----

11. Народни клетви.

Отъ Щипъ (Македония), записалъ М. А. Чачаровъ	206
---	-----

12. Дѣтински залъгалки, игри и пр.

Отъ Тръвна, записалъ Хр. Н. Даскаловъ	218
---	-----

13. Народни обичаи.

Стр.

Отъ Лозен-Градско или Кърк-Клисийско (Одрински вилаетъ), записалъ Ст. С. Русевъ	224
„ Ломско, записалъ Ив. Д. Салунджиевъ	227
„ Прилѣтъ, записалъ М. К. Цѣнепковъ	228

14. Материялъ за български рѣчникъ.

Отъ Орханне, записалъ Ив. Кр. Бешевлиев	232
---	-----

Поправки на по-важнитѣ забѣлѣжени погрѣшки	238
--	-----

Осемъ изображения на български носии и типове: изъ Берковско, Врачанско, Старо-Загорско и Родопско.

Таблица за наблюденията на държавната метеорологическа станция въ София за мѣсецитѣ: Юний, Юлий, Августъ, Септември и Октомври.

НАУЧЕНЪ ОТДѢЛЪ.

Славянскитѣ прѣправки на Едиповата история¹⁾.

Отъ М. Драгомановъ.

IV.

Не е възможно да е случайно съвпадението на славянскитѣ сказания и приказки за сына-кръвосмѣстителя съ историята на Едипа. — Примѣри отъ устни отражения на Едиповата история въ гръцко-киприотскитѣ, арнаутскитѣ и гасконскитѣ приказки. — Черковниятѣ характеръ и тенденция на славянскитѣ сказания за сына-кръвосмѣстителя. — Подходящитѣ сказания въ апокрифитѣ за апостолитѣ. — Прѣдположението на г. Веселовскій за тѣхнитѣ отношения къмъ легендата за кръвосмѣстителя Андрея. — Трѣба непременно да сж съществували въ старата християнска литература особени повѣсти за сына-кръвосмѣстителя. — Историята на Юда-прѣдателя, латинскиятъ оригиналъ на старо-руския разказъ. — Християнско-египетската повѣстъ за Иоанна, сына на Тарския Царь. — Нейниятѣ покаяненъ характеръ. — Прѣдположение, че нейниятѣ изворъ е гръцки, както и изворъ на българския разказъ и на сръбската пѣсенъ.

Отъ всичко, което се каза, става ясно, че славянскитѣ сказания за кръвосмѣшението между майка и синъ не притежаватъ достатъчно признаци, които бихъ ни дали основание, да прѣдполагаме, че сж остатъци отъ стари нѣкои космически митове, като напр. разгледанитѣ по-горѣ малоазиятски прѣдания. Нашитѣ сказания приличатъ дѣйствиелно на Едиповата и Телефовата история, но на пълно човѣшката имъ форма. Тая прилика може да се обясни или като случайно съвпадение или чрѣзъ распространението на гръцкитѣ разкази въ славянскитѣ земи посредствомъ устно прѣдание и литературенъ заемъ. Първото прѣдположение трѣба да се отхвърли (поне за българскитѣ и старорускитѣ разкази и сръбскитѣ пѣсни), понеже сходството между всички тия славянски разкази и класическата история на Едипа е много по-близка, отколкото това обикновено бива въ случаитѣ на случайно съвпадение, когато приликата между разказитѣ на разнитѣ народи се ограничава въ най-общитѣ чърти, само въ основитѣ на измислицата. Трѣба да се изключи и прѣдположението, че славянитѣ сж усвоили тия разкази отъ гръццитѣ по устенъ начинъ. Въ съврѣменната устна словесностъ на европейскитѣ народи и частно на сръди-

¹⁾ Гл. Сборникъ кн. V 267—311.

земно-морскитѣ, сж извѣстни нѣколко разказа, въ които могатъ да се видѣтъ остатѣци отъ устната традиция на древне-грѣцкитѣ истории, въ рода на Едиповата. Таквазъ е особено *Киприотската* приказка, въ която нѣкои подробности приличатъ даже на подробноститѣ въ приложенитѣ по-горѣ мало-азийски митове, отъ които може да сж останжли слѣди на островъ Кипръ като единъ видъ прѣживѣлици.

Тая приказка биде заета отъ г-нъ Компаретти отъ сбирката на Сакелариоса Та *Κυπριακά* (Athaenis 1868, III 147) и помѣстена като притурка въ изданието на Д'Анкона „*La legenda di Vergogna*“, за която ще говоримъ много често по-нататѣкъ¹⁾.

Ето съдържанието на тая приказка: „Единъ човѣкъ ималъ три дѣщери, но не можалъ да ги омжи, за това измислилъ слѣднето срѣдство: закачилъ портретитѣ имъ на голѣмитѣ врата на кжщата си, която лежала на морския брѣгъ. На единъ капитанинъ се харесала най-малката дѣщеря и той сполучилъ да убѣди бащата, да му ѝ даде, прѣди да омжи по-старата. Но когато младоженецътъ искалъ да влезе въ спалнята на младата булка, таванатъ се растворилъ, едно привидение се явило и му рекло: „Дръжъ се по-настрана отъ Роза (тѣй се казвала булката); тя ще се съедини съ баща си, ще роди синъ съ него и ще се ожени за сина си“. Капитанинътъ се уплашилъ, отишълъ при тѣстя си, рѣкълъ му, че се излѣгалъ и поискалъ ржката на по-голѣмата му дѣщеря. Старецътъ на драго сърце склонилъ да испълни желанието му. Сжщото се случило и съ другия мжжъ на Роза, който послѣ велъ третата дѣщеря. Роза поискала да узнае причината, защо двамата младоженци се отказали отъ неж, отишла при сестритѣ си, помолила ги да ѝ пуснѣтъ да прѣнощува съ мжжетѣ имъ и по такъвъ начинъ узнала отъ двамата, които мисляли, че е жена имъ, пророчеството на привидението. Роза подкупила хора да убийтъ баща ѝ, но на гроба му израсла една ябълчица и родила ябълки. Роза купила всичкитѣ ябълки и ги изяла, но отъ тѣхъ станжла трудна. Когато бѣдната родила момче, пронизала му гърдитѣ, турила го въ едно ковчеже и го пуснжла въ морето. Момченцето било намѣрено обаче отъ единъ корабаръ, пораснжло, станжло капитанинъ и най-сетнѣ пакъ се оженило за майка си. Тая живѣла дълго врѣме съ него безъ да знае, кой е, родила му нѣколко дѣца, но единъ день забѣлѣвала бѣлега на гърдитѣ му и разбрала историята му. Злочестата кждѣ края на приказката казва: „До сега чакъ да ме

¹⁾ Op. cit. 116—123. Единъ французски прѣводъ отъ тая приказка у *Emile Legrand*, *Recueil de contes populaires grecs*. Paris, p. 107—113.

прѣслѣдва моята проклета орисница! ти си мой синъ и ето че се изпълнихъ думитѣ на провидението; азъ ще те оставѣмъ тебе въ жалости, а дѣцата ще останѣтъ клетн сирачета, защото тъй е рѣкла съдбата“. И взела че се хвърлила отъ терасата и се утрѣпала.

Въ тази приказка старо-гръцката фаталистическа идея се е поддържала вѣроятно и отъ влиянието на мюсюлманскитѣ въззрѣния.

Има и една арнаутска приказка въ Сборника на Хана, която може да се отнесе къмъ кръга на древне-гръцкитѣ сказания отъ Едиповия тип¹⁾. Само че тази приказка е записана, както се вижда, отъ нѣкой неопитенъ записвачъ. Издателятъ ѝ нарича Perseus. Въ тази приказка се разказва, какъ на единъ царъ било пророкувано, че внукъ му ще го убие. Царятъ заповѣдалъ, колкото момчета роди дъщеря му, да ги хвърлятъ въ морето. Едно момченце обаче се избавило и било отхранено отъ единъ овчаръ. По едно врѣме въ страната се появила една Лубия, която заплашвала, че ще испие всичката вода, ако не ѝ дадѣтъ царската дъщеря. Когато тази се съгласила да се жертвува и излѣзла на морския брѣгъ, избавениятъ юноша убилъ чудовището и испратилъ въ къщи царската дъщеря, която не знаела неговото нещастие, (*ohne dass diese seinen Kummer erfuhr*). Царятъ оженилъ дъщеря си за освободителя ѝ, който на свадбата случайно убива тѣстия си и се въцарява на негово мѣсто.

Този разказъ не е пѣлень. Вѣроятно е, че ако бѣше записанъ вариантътъ добръ, арнаутската Андромеда щѣше да бѣде майка на своя Персей. Подчъртанитѣ слова ни позволяватъ да прѣдполагаме подобенъ край. Тенденцията на арнаутската приказка, както и на гръцката е фаталистическа. *Бернхардъ Шмидтъ* въ своя Сборникъ отъ Гръцки приказки и пр. казва, че чувалъ на островъ Закинтосъ много подобни разкази за съзнателно или безсъзнателно отцеубийство и за безсъзнателния бракъ на майка съ синъ — но формата имъ не влѣзвала въ работа (*freilich nicht in verwendbarer Form*).

Шмидтъ е напечаталъ въ Сборника си само една приказка, която съдържа несъмнено слѣди отъ класическитѣ разкази за Едипа, но въ неж е развитъ само единъ мотивъ: поражението на единъ сфинксъ, който прѣдлага гатанки за рѣшаване:

„Около Тива живѣяла едно врѣме една царица, която седѣла по пѣтицата, по скалитѣ и задавала гатанки на сички, които

¹⁾ Hahn, Griechische und Albanesische Märchen 1864, II № 98.

минавали покрай нея. Тя разгласила, че който отгатне гатанкитѣ, него ще пропусне и даже ще го земе за мъжъ, но който не ги отгатне, ще го убие. Единъ младъ царски синъ чулъ за тазъ царица и понеже казвали че била чудна хубавица, рѣшилъ се да отиде на скалата, дѣто тя седѣла, като се надѣвалъ, че ще получи ржката ѝ. Баща му се опиталъ, да го раздума, но той не послушалъ и се опѣтилъ да намѣри царицата. Когато тая послѣдната го съгледала, рѣкла му: Ахъ ти, бѣдний! Ти си такъвъ хубавецъ и искашъ да погинешъ. Върни се при баща си! Мнозина вече прѣминѣхъ вече тукъ, но ни единъ не можа да рѣши моитѣ гатанки. Ти ли ще можешъ?“ — Юношата отговорилъ: „Ти не дѣй се грижи! Азъ се надѣвамъ че ще ги рѣшижъ.“ — Тогава тя му прѣдложила първата гатанка: „Какво е това дѣто изяда, каквото ражда? Ражда дѣца и ги изяда“. Юношата отговорилъ: „Ехъ, госпожо царице, че то туй много лесно се отгатва! Това е морето; то изяда своитѣ дѣца, защото отъ морето произлѣзватъ рѣкитѣ и се вливатъ пакъ въ морето.“

Тогава царицата рѣкла: тѣй е! Чакай сега да ти кажъ още една гатанка: „какво е туй нѣщо, което е бѣло и черно и никога не остарява?“ — Ехъ, рѣкълъ юношата, и туй не е мъчно. Туй е врѣмето. То е черно и бѣло, защото се явява като день и нощъ; то не остарява, защото сѣществува, отъ като стои свѣтътъ и ще сѣществува до края на свѣта.“ — „Тѣй е, рѣкла царицата. Сега, ще ти задамъ третя гатанка, нежъ ти никога нѣма да рѣшишъ.“ — „Видѣ-щемъ“, рѣкълъ царскиятъ синъ. —

Тогава царицата казала и третята гатанка: „какво е туй, което най-напрѣдъ ходи на 4 крака, подиръ това на два, а най-сетнѣ на три?“ — Царскиятъ синъ рѣкълъ: „Тази гатанка е най-лесната. Туй е човѣкътъ; той пълзи, докѣто е дѣте, на четири крака; когато порасте, ходи на два крака, а като захване да остарява и не може да се държи вече безъ подпорка, помага си съ тояжка и така ходи на три крака“¹⁾.

Току що приведената грѣцка приказка прилича и на нѣкои други южноевропейски народни раскази.

Тѣй напримѣръ въ една Гасконска приказка сиромѣхтъъ юноша узнава, че задъ една гора, въ една пещеря, напълнена съ злато, живѣе едно голѣмо чудовище съ човѣшки гласъ, което обѣщава половината отъ своето имание на тогова, който отговори на три негови въпроса. Юношата обича дъщерята на съсѣдния князь, който се обѣщава да му даде дъщеря си, ако надвие голѣмото чудовище. Съ благословението и наставлението

¹⁾ B. Schmidt, Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder 143—144, 247—250 (дѣто между другото сж показани и вариантыѣ), ст. и прѣдговора, 10.

на архиепископа той се срѣща съ чудовището, което между другитѣ гатанки му задава и гатанката на сфинкса въ Едиповата история: „какво е туй, дѣто на изгрѣвъ слънце пълзи (като змиитѣ и чървентѣ), на пладнѣ ходи на два крака (като птицитѣ), и когато слънцето засѣда — ходи на три крака? — Младиятъ човѣкъ отговаря като Едипа, вѣрно на тоя въпросъ и на прѣдидущитѣ и слѣдъ туй убива чудовището¹⁾, задига съкровището му и се оженва за дъщерята на княза²⁾.

Още на първъ погледъ се вижда разликата на сичкитѣ тия три отзива отъ Едиповата история (кипърската, арнаутската и гасконската) отъ нашитѣ славянски раскази за кръвосмѣсителя, отъ ржкописнитѣ (българската, руската) и отъ сръбската пѣсенъ, а тѣй сжщо и отъ устнитѣ украински легенди. Сичкитѣ тия славянски раскази, макаръ географическата отдалеченность на мѣстата, дѣто сж записани, и да е голѣма, се отличаватъ по сходството на своята основна редакция и на подробноститѣ и по тенденцията си: именно по желанието (освѣнъ въ расказа за Юда) да се прокара идеята, че покаянието и исповѣдъта искупватъ и най-тежкитѣ грѣхове. Това сходство въ редакцията и еднаквостъта на тенденцията не допускатъ никакво сжмнѣние, че сичкитѣ тия раскази не сж нищо друго освѣнъ вариация отъ черковнитѣ прѣправки на Едиповата история, съчинени съвършено съзнателно по книжовенъ начинъ.

И до сега обаче не сж намѣрени византийскитѣ редакции на тия раскази; извѣстни сж въ источната черковна литература само отдѣлни нѣкои чѣрти, които показватъ, какъ темата за кръвосмѣшението (Едиповата тема) е била употребена отъ духовнитѣ книжовници на источната черква съ християнско благочестива цѣль; а най-сетнѣ се намѣри и единъ коптски вариантъ отъ историята на кръвосмѣсителя, който е извънредно сходенъ съ българската история за Павла Кесарийски и съ французската история, за св. Папа Григория, отъ която се е образувала руската история за сжщото лице.

Отъ познатитѣ до сега апокрифни раскази за апостолитѣ се вижда, че идеята за Единовия грѣхъ, е служила често на християнскитѣ книжници за прокарвание на разни тенденции, съответствено съ религиознитѣ имъ цѣли. — Тази идея у тѣхъ е още по-акцентуирана защото грѣхътъ се извършва съвършено съзнателно.

¹⁾ За приказкитѣ съ подобни въпроси и отговори сжществува цѣла литература, отъ която най-важнитѣ съчинения сме указали въ забѣлжитѣ къмъ Но VI въ „Політичні пісні українського народу XVIII—XIX ст. ч. I, розд. II. Тукъ ще прибавимъ бѣлѣжитѣ на R. Köhler къмъ сръбската приказка въ „Archiv für Slavische Philologie“ V, I, 47—60. Подиръ нашия прѣгледъ се появи единъ прѣгледъ на славянскитѣ пѣсни които съдържатъ аналогически въпросъ, отъ пр. *Потебня* въ „Обясненіе Малорусскихъ обрядныхъ пѣсенъ, II N N 88—91“.

²⁾ *Bladé*, Contes populaires de la Gascogne, I, 3—4.

Въ тъй нарѣченитѣ апокрифви дѣяния на апостола Йоанна, които се приписватъ произволно на ученика му Прохора, се разказва за една майка, която съблазнявала младия си синъ, да грѣши съ него. Юношата слушалъ проповѣдитѣ на апостола Йоанна, който го повикалъ при себе си и обяснилъ положението му подъ други имена: какъ една майка съблазнявала сина си и понеже той не рачалъ да грѣши, какъ майка му го обвинила лъжовно прѣдъ сѣдята, за покушение на честта ѝ, какъ сѣдята осѣдилъ юношата, но Богъ не допустилъ да стане такава неправда.

Всичко се извършва споредъ думитѣ на апостола. Майката обвинява сина си прѣдъ проконсула, който заповѣдва да вържатъ юношата въ единъ чувалъ съ змии и ехидни наедно. Сѣщото заповѣдва проконсултътъ да сторжтъ съ апостола, когото грѣшната жена обвинила, че подучвалъ сина ѝ, да грѣши. Но въ туй врѣме, когато щѣли да ги хвърлятъ въ чувала съ змиитѣ, св. Иоанъ се помолилъ и отъ неговата молитва земята се разиграла, на проконсула ржката изсѣхнѣла. както ѿ билъ подигнѣлъ да даде заповѣдъ, на грѣшната майка изсѣхнѣли двѣтъ ржцѣ и очитѣ ѝ се раскривили, а всичкитѣ присѣтствующи паднѣли мъртви нѣземъ. Юношата и апостолътъ обаче останѣли неповрѣдени срѣдъ отровнитѣ змии. Тогава проконсултътъ разбралъ работата и помолилъ апостола да му прости. Апостолътъ му далъ прощение и цѣлата история се свършва съ слѣдующето чудо: всичкитѣ възкрѣснѣли или се исцѣрили и се покрѣстили, даже и грѣшната майка¹⁾.

Сѣщата тази история само съ измѣнение на имената и на чудесата се разказва и въ единъ латински апокрифъ, изворътъ на когото трѣба да бѣде источенъ: за юношата и за апостола Андрея. Мѣстото на дѣйствието е островъ Патмосъ въ „Македония“²⁾. Тази история е влѣзла, безъ да се означаватъ имената на майката и на сина, но съ означение името на апостола Андрея, и въ испанската апологическа книга *El libro de los exemplos* гл. С II³⁾. Тоя расказъ служи освѣнъ за възвеличение името на апостола още за прокарване на идеята, че „синътъ трѣба подобръ да умре, отколкото да каже лоша дума за майка си“ — (*El hijo onde debe la muerta tamar, que a su madre feamente disfamar*).

Г. Веселовскій съпоставя всичкитѣ тия три вариянта отъ историята за грѣшната майка и неправедно наклонения синъ съ думитѣ, които Дидрихсъ привежда изъ съчинения отъ ап. Андрея

¹⁾ R. A. Lipsius, Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden, I, 391—393.

²⁾ J. A. Fabricio, Codex apocryphus Novi Testamenti, III, 461—463. III Cp. Lipsius op. cit. 558.

³⁾ Biblioteca de los autores Espanoles — Escritores en proza anteriores al siglo XI. Madrid, 1860, 471. Моралътъ на испанската история е съгласенъ съ думитѣ на юношата и въ историята на ап. Андрея.

покаяненъ канонъ (който сега се чете въ православнитѣ черкви въ четвъртака на петата недѣля отъ великия постъ), думи, въ които „отвлѣчениятъ грѣшникъ“ се укорява между другото и за такива грѣхове, като осквърнение на бащиното легло¹⁾ и мисли че тоя материалъ е най-близкиятъ изворъ на оригиналитѣ на староруското сказание за кръвосмѣсителя, Андрей Критски, а тъй сѣщо и на подобнитѣ нему украински руски раскази за кръвосмѣсителя Андрея.

Като привежда тия сказания, г. Веселовскій казва: „Ний указахме по-горѣ на покаянния канонъ на Андрея Критски и на влиянието, което той може да е ималъ въ внасянието на името на Андрея Критски въ сказанието за кръвосмѣсителя. Но кой е тоя Критски епископъ, за когото Андрей въ Буслаевския расказъ (у Костомарова) казва, че билъ прозорливъ, богобоязливъ, и на когото той прощава? Най-лесно може да си прѣдстави човѣкъ въ тая роля автора на покаянния канонъ, който е зналъ чудесната, спасителната сила на покаянието, то естѣ Андрея Критски. Къмъ него е можала да се привърже легендата за страшния грѣшникъ; най-напрѣдъ епископътъ може да му е билъ ржководитель и чакъ по-подирѣ може да му е прѣдалъ собственното си име; споредъ прототипа на нашитѣ варианти безименниятъ кръвосмѣситель идвалъ при Андрея Критски и билъ приетъ отъ него, когато другитѣ духовници, оплашени отъ неотмолимостъта на грѣха му, го отблѣсвали“²⁾.

Като излага по-нататѣкъ горѣпоменжатитѣ раскази за грѣшната майка и апостола Йоанна и Андрея, г. Веселовскій разсѣждава тъй:

„Испанскиятъ *exemplum* се е отдалечилъ отъ извора си: нѣма въ него ни собствени, ни географически имена; останжло е само името на *свети Андрея* въ легендата за грѣшната майка, която посѣгнѣла да извърши кръвосмѣшението. Тоя обобщенъ типъ на легендата може най-напрѣдъ да е далъ поводъ, да се въведе името на свети Андрея въ тоя особенъ расказъ за кръвосмѣсителя, който въ нашитѣ раскази личи подъ името на Андрея, не Критския, но Андрея първозванный, т. е. апостола (въ Драгомановския вариантъ). Защо се поменува тукъ критскиятъ светецъ — това биде указано по-горѣ; аналогията съ апокрифа за апостола Андрея искарева вѣроятна искаваната отъ насъ догадка, че въ оригинала на рускитѣ легенди това име го е носилъ не грѣшникътъ, а тоя, който го е вкаралъ въ „спасителния пѣтъ“³⁾. Прѣдположенията на г. Веселовскій относительно проникванието

¹⁾ Трѣба да забѣлжимъ впрочемъ, че примѣритѣ за тия грѣхове не сѣ взети отъ класическитѣ прѣдания, а отъ еврейскитѣ, като грѣхътъ на Рувима, Авесалома и др.

²⁾ Журн. Мин. Нар. Просвѣщенія, 1885, Юнь, 235.

³⁾ Тамъ пакъ, 237.

на св. Андреевото име въ историята за кръвосмѣсителя, както е изложена въ ръкописа на г. Буслаева и въ украинскитѣ устни варианти, и относително названието на самия кръвосмѣситель, сж доста вѣроятни, макаръ и да е възможно, да се прѣдположи и по-простъ пѣтъ, а именно: когато разказътъ за кръвосмѣсителя билъ готовъ и покаянниятъ канонъ на Андрея Критски получилъ голѣма извѣстность, тогава у нѣкого отъ прѣправачитѣ на расказа може да се е явила идеята, да припише на самия авторъ на канона сѣдбата на голѣмия грѣшникъ, толкова повече че въ първитѣ страници на канона се говори за такива грѣхове, като осквърнение на бащиното легло и пр. Въ полза на това прѣдположение говори и обстоятелството, че въ украинскитѣ устни варианти на повѣстѣта за кръвосмѣсителя Андрея, които сж се образували очевидно подъ влиянието на чърковнитѣ книжовници, се е вмѣкнало и името на Мария египетска само за това, защото то се поменува въ черковната служба, която се чете въ четвъртака на петата недѣля отъ Великия постъ, а именно въ кратката биография на Андрея Критски, която се чете въ срѣдата на неговия канонъ и въ която се казва само, че Андрей съчинилъ своя канонъ тогава, когато и ерусалимскитъ патриархъ Великий Софроний написалъ житието на Мария Египетска.¹⁾

Въ всѣки случай обаче апостолскитѣ истории, които привежда г. Веселовскій, иматъ друга фабула, различна отъ тая на нашитѣ истории за кръвосмѣсителя; — и самъ г. Веселовскій говори за една особенна повѣсть за кръвосмѣсителя, която може да се е образувала подъ влиянието на истории подобни на испанския *enxemplo*.

Този особенъ расказъ трѣба да е билъ много по-сходенъ съ древне-грѣцкитѣ истории за Едипа и Телефоса, отколкото съ апостолскитѣ легенди, съдържанието на които ний приведохме по-горѣ и за които може да се каже, че тѣ едвамъ-едвамъ досѣгатъ фабулата на Едиповата история, съ тая по-голѣма разлика още, че въ тѣхъ майката съзнателно се опитва да искуси сина си, когато изложенитѣ по-горѣ славянски легенди за кръвосмѣсителя, въ това число и легендата за Андрея, си приличатъ съ историята на Едипа и Телефоса въ най-важнитѣ основи на измислицата. Очевидно е, че трѣба да сж съществували въ християнската литература и прѣми прѣправки на тия класически истории.

За примѣръ отъ такава една прѣправка, която се отличава съ особенното си сходство съ класическитѣ образци, може да послужи историята на Юда, поне първата ѣ половина.

¹⁾ Трѣдѣлѣтъ, Москва, синодална типография 1874 г., стр. 168.

За каква и да е славянщина на този расказъ чудно би било и да се говори, защото той не е нищо друго освѣнъ единъ буквaленъ прѣводъ отъ латински на староруския литературенъ езикъ.

Латинската история за Юда биде напечатана отъ Моне още въ 1838 год.; послѣ ѝ прѣпечата Дю-Мерилъ въ „*Poesies populaires latines du Moyen Age*“, дѣто ѝ намѣрваме въ двѣ редакци, стихотворна и друга една по-стара — прозаическа.

Расказътъ на Костомарова много прилича на тая послѣдната, както можемъ да се убѣдимъ отъ съпоставянието му¹⁾. Кога собственно е била съставена тази история за Юда не може да се каже сега, но още въ XIII в. генуезкия архиепископъ Яковъ Вораджинский (*Jacobus a Voragine*) ѝ помѣстилъ въ своя Сборникъ „*Legendae Sanctorum*“, нарѣченъ още „*Historia Lombardica*“ и *Legenda Aurea*²⁾.

Legenda Aurea била прѣписвана и печатана отпослѣ и прѣправяна въ разни западноевропейски страни на разни езици — и въ проза и въ стихове, и въ видъ на раскази и на драми, не е чудно за това, дѣто историята на Юда е била разнесена изъ цѣла Европа и е стигнжала чакъ въ Русия. Понеже историята на Юда не се е распространила твърдѣ въ източно-славянския миръ (макаръ отдѣлни подробности отъ неѣ и да се съгледватъ въ украинския расказъ за Андрея Критски), — то и ние нѣма много да говоримъ за неѣ и отправяме любопитнитѣ къмъ надлежната западноевропейска учена книжнина, напр. къмъ поменѣтата книга на Дю-Мерилъа, а тѣй сѣщо и къмъ изданието на *Д' Анкона*: „*La legenda di Vergogna . . . e la legenda di Giuda* (Scelte di curiosità letterarie inedite o rare dal secolo XIII al XVII

¹⁾ Ний прѣписваме тази история за тия, които нѣматъ подъ рѣка Дю-Мерилъовото издание:

„Fuit quidam vir in Jerusalem nomine Ruben, qui alio nomine dictus est Simon, di tribu Dan, vel secundum Hieronymum de tribu Isaschar; qui habuit uxorem, quae Cyborea nuncupata est. Quadam igitur nocte, cum si mutuo debitum exsolvisset, Cyborea obdormiens somnum vidit“, и т. н.

Въ стихотворната редакция се приказва сѣщото, но съ повече стилистически украшения:

Dicta vetusta patrum jam discernere theatrum aedunt,
Et nova succedunt, quae prisca poemata,
Ergo novis quacum placet ut nova versibus edam.

Scripta ferunt nuda de claro semine Juda
Mundo procatur, quemdam Ruben vocitatum,
Uxor erat grata cui; terne Cyborea vocata,
Confert tranquilloa nox; illi jungitur illa
Digno jure thori: pactum famulatur amori
Oscule congeminant. in amoris vota propinant
Taedarumque Deo ludendo vacant hymenae и пр.

²⁾ Ний се ползувахме отъ изданието на Graesse 1846. Историята на Юда е помѣстена въ XLV глава, въ житието на св. Матей, който споредъ черковното прѣданіе, билъ избранъ за апостолъ на мѣстото на Юда Прѣдатель. Яковъ отъ Вораджине се основава на най-старата апокрифна история: „Legitur enim in quedam historia licet apocrypha quod fuit quidam vir in Jerusalem nomine Ruben“ и пр.

volume XCIX, Bologna 1869) и къмъ статиитѣ на *G. Paris* за сжщата легенда въ *Revue Critique*, 1869, № 26, 1870, I, 413 и пр.; *Musafia* въ *Litterarisches Centralblatt* 1869, № 28 и *R. Köhler* въ *Jahrbuch für romanische und englische Literatur* 1870, 317—314, а тъй сжщо *Constans* „La legende d'Oedipe“, 95 и сл.; *Creuzenach*, Judas Ischariot in Legende und Sage des Mittelalters въ *H. Paul's und W. Brauns Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*. II, 177 и сл.¹⁾.

Ще забѣлѣжимъ само, че тази история на Юда е най-сходната прѣправка съ класическитѣ образци на Едиповата история, само съ тази разлика, че дѣтето Юда не го излагатъ на планината, а го пуцатъ въ водата. Но тази подробностъ се срѣща и въ класическитѣ раскази, както въ историята на Телефоса и Персея, отъ които послѣдната е била силно разпространена навредъ, дѣто се четѣло по гръцки и латински.

Понеже въ историята на Юда-крѣвосмѣсителя нѣма специално обрядови тенденции, (като тая, която лежи въ основата на християнскитѣ редакции отъ историята на крѣвосмѣсителя, които иматъ за цѣль, да възвишятъ значението на исповѣдъта), — то може първоначалната ѣ редакция да се отнесе къмъ по-първитѣ врѣмена на християнската черква, когато християнскитѣ компилатори на старитѣ литератури сж се задоволявали съ такива общи цѣли, като унижението на Юда — Прѣдателя. — Възможно е, първата редакция на крѣвосмѣсителската история да е съставена въ врѣмето на св. Иеронима, който, както се вижда отъ това, че се поменува въ сегашнитѣ редакции на тая история, е писалъ за Юда.

Но съ врѣме, когато била остановена окончателно свещенната обредностъ въ католическата християнска черква — въ источната и западната — тия дѣла захванжли да се виждатъ дребни за благочестивитѣ хора; почнжло да се прѣправятъ класическитѣ истории и за *провеждане на идеята, че сѣки грѣхъ може да бѣде изкупенъ съ покаяние и съ прошка отъ страна на свещеника*.

Тази идея е вложена и въ основата на горѣприведения български расказъ за Павла Кесарийски, а тъй сжщо и на рускитѣ за св. Григория и Андрея Критски. Отъ тия раскази, повѣстъта за св. Григория, както ще покажемъ по-долу, е чиста прѣправка на единъ западно-европейски расказъ, по-старата форма на когото е французската поема за св. Григория, съставена около XI вѣкъ.

¹⁾ За славизма указваме отдѣлно на слѣдитѣ отъ прѣправката на Юдо-Едиповата история въ чешки езикъ, изброени въ статията на *J. Feifalik*, *Studien zur Geschichte der altböhmisches Literatur* VII. Ueber die Bruchstücke einer altöechischen Kaiserchronik und über die Benützung der Legenda Aurea in der altöechischen Dichtung въ *Sitzungsberichte d. k. Akademie der Wissenschaften (Wien)*, Philologisch-historische Classe 37, 86 и сл.

Но нито българската повѣсть за Павла, нито руската за Андрея, нѣматъ западно-европейско происхождение. Първообразитѣ на тия разкази трѣба да сж источни, прѣди всичко, разбира се, византийски.

Явява се въпросъ: дѣ е изворътъ на самия французки разказъ за св. Григория.

Нѣма още достатъчно материяли, за да се рѣши окончателно въпросътъ за изворитѣ на всичкитѣ тия сказания, както на българскитѣ, така и на рускитѣ (за св. Андрея), така и на французскитѣ, защото за сега е намѣрена въ християнския истокъ само една редакция отъ повѣстѣта, която прилича по съдържанието си особено на българската и французската, а сѣщо и на сръбскитѣ пѣсни, но отъ езика на която се вижда, че едва ли е могла да служи поне за непосреденъ изворъ на славянскитѣ сказания.

Това е коптската *История на царя Армениоса*, която е прѣведена и помѣстена въ сборника на г. Амелино. „*Разкази и романи на християнския Египетъ*“¹⁾ заедно съ други разкази, прѣведени отъ коптски или пъкъ отъ арабскитѣ прѣводи на коптскитѣ оригинали. Г. Амелино мисли, че всички тия редакции сж се образували между $\frac{1}{2}$ IV и $\frac{1}{2}$ VII в. подиръ Р. Хр.²⁾

Историята на французския ученъ г. Амелино, която е била намѣрена отъ самото него, чини ми се, въ една арабска редакция, се захваща съ приключения, които нѣматъ свръзка съ нашата тема. Въ това начало за насъ е интересна само една подробностъ, която дава възможностъ, да се опрѣдѣли врѣмето, кога е съставена първоначалната редакция на тази история; а именно въ египетската повѣсть се разказва, какъ благочестивиятъ и щедриятъ къмъ бѣднитѣ Тарский царь, (на друго мѣсто Тирский) Армениосъ билъ чудесно избавенъ отъ нападението на силната войска на царя на Магитѣ. Магитѣ сж очевидно Перситѣ въ врѣмето на Сасанидската династия (226—650 г. под. Р. Хр.), а понеже въ цѣлата повѣсть не се поменува нищо за мухамеданството, а невѣрнитѣ врази на християнитѣ, се наричатъ „Маги“, то слѣдва, че първата редакция на повѣстѣта трѣба да е била съставена още прѣди мухамеданската епоха.

Повѣстѣта за царя Армениоса се схожда съ нашата тема само въ втората си половина, дѣто се разказва собствено за сждбата на Армениосовитѣ дѣца подиръ смъртъта му. Дѣца ималъ той двѣ: единъ синъ Іоанъ и една дъщеря. Іоанъ не можалъ да се утѣши за смъртъта на баща си и майка си. За да го порастушжтъ везиритѣ и велможитѣ направили пиръ, на когото принудили царския синъ да се напие. Пиянъ го откарватъ въ

¹⁾ Amélineau, Contes et romans de l'Égypte chrétienne I, 165—189.

²⁾ Op. cit. XLIV.

дома му. Сестра му го срѣщнала на вратата и захванжала да го прѣгръща; изведнѣжъ той ѣж повалилъ на земята и ѣж изна-силить. Тя много се наскърбила, че станжала тежка. Подиръ малко братъ ѣ забѣлѣзалъ, че коремътъ ѣ расте, а лицето ѣ поствра. Той ѣ рѣкълъ: о мила сестро, въ какво състояние те виждамъ азъ? — Тя му отговорила: о брате, когато ти отиде съ везиритѣ и се върнѣж пиянъ, азъ захванхъ да те поздрав-лявамъ, ти тогава ме повали на земята и ето нѣ, случи ми се, каквото виждашъ сега. Щомъ чулъ тия думи, той трѣгнѣжъ да се скита по свѣта и най-сѣтнѣ постѣпилъ въ единъ *мѣнастирь* дѣто се постригалъ и облѣкълъ расото. Господъ като зналъ твърдото му рѣшение и доброто му намѣрение, му про-стилъ грѣховеѣ. Отъ тогава той станѣжъ праведенъ и невиненъ.

На другия день, когато везиритѣ се върнѣжли въ палата, тѣ видѣли само сестра му, че плакала горко. Тѣй продължавали да ходѣтъ въ палата цѣлъ единъ мѣсецъ. Понеже, она не се вър-нѣжъ и очакванията имъ останѣли за лудо, тѣ коронясали сестра му за царица на негово мѣсто. Когато е навършила деветѣѣ си мѣсеца, тя родила едно мѣжско дѣте и зарѣчала да му направѣтъ три таблички, една златна, друга сребърна, третя отъ слонова костъ. На послѣдната зарѣчала да издѣлбажѣтъ тия думи: „бащата на туй дѣте е внукъ му, а майка му е леля му“. Тутакси заповѣдала да направѣтъ една люлка, да турѣжѣ вътрѣ момченцето и тритѣ таблички. Тя накарала да напишѣтъ тия думи на единъ листъ книга: „златната табличка е за дѣтетото, когато порасте, сребърната е за тогова, който се погрижи за неговото въспитание“. Като запечатала писмото, заповѣдала да хвърлѣжѣтъ люлката въ рѣката. На друма на рѣката имало единъ *мѣнастирь*, съзиданъ въ честь на Якова Въ сѣщия день, празнували годишния му празникъ. Случило се, че тоя день егуменътъ на мѣнастиря отишелъ на брѣга на рѣката, срѣщнѣжъ единъ рибаръ, далъ му единъ динаръ за сичката риба, която ще налови прѣзъ ноцѣта, и си отишелъ съ намѣ-рение да прати на другия день да вземѣтъ рибата. Рибарятъ продължилъ занятието си до сутренѣта. Изведнѣжъ люлката се закачила на вѣдицата. Рибарятъ ѣ извлѣкълъ и ѣ турилъ при отгорѣ. Слѣдъ малко егуменътъ дошелъ съ единъ конъ да натовари рибата. Рибарятъ му далъ рибата и люлката и рѣкълъ: „ний се условихме, че сичко каквото уловѣж ще бѣде твое, за това и тая люлка е твоя“.

Егуменътъ отворилъ люлката намѣрилъ вътрѣ табличкитѣ, той зель златната табличка за сега; много се почудилъ за табличката отъ слоновата костъ, но и неѣж прибралъ; най-сѣтнѣ зель и сребърната табличка и ѣ подалъ на рибаря, като му казѣлъ: „погрижи се да въспиташъ хубаво това дѣте, тогава тая та-

бличка ще бжде твоя.“ — На драго сърце отговорилъ рибарятъ зель дѣтето и го занесълъ на жена си, съвсѣмъ весель, защото табличката струвала сто динара. Той отхранилъ добръ дѣтето и го училъ на добри нрави. Щомъ дѣтето порасло и станжло хубаво и силно, то захванжло да бие дѣцата на рибаря. Тия му рѣкли единъ день: „тѣй ли ни награждавашъ ти? Ний те въспитахме, а твоето сърце е жестоко за насъ?“ — Той имъ отговорилъ: „вий ми приказвате, като че не сте мои братя, и като че моятъ баща не е и вашиятъ!“ — Тѣ му рѣкли „че и не сме!“ Той отишелъ да намѣри жената на рибаря и ѝ рѣкълъ: „ти не си ли ми майка?“ — „Не, рѣкла тя, единъ калугеринъ те доведе у насъ и ний те въспитахме“. Щомъ рибарятъ се върнжлъ, той му рѣкълъ: „заведи ме при калугерина, защото това е въ моя полза“. Рибарятъ завелъ момчето при калугерина. Като видѣло хубавия видъ на тоя калугеринъ, момчето много се зарадвало и му рѣкло: „о калугерино, ти ли ми си баща?“ — „Не“, отговорилъ калугеринътъ. — „Кой е прочее баща ми“, подвелъ юношата. „Не знамъ нищо отговорилъ духовникътъ; знамъ само, че те намѣрихъ въ една люлка, въ която имаше и три таблички, една златна, друга сребърна, неж дадохъ на рибаря за награда на грижитѣ, що е положилъ за тебе — третята бѣше отъ слонова костъ. Сега можъ да ти дамъ само единъ съвѣтъ, да надѣнешъ калугерското расо и да станешъ калугеринъ. „Не, азъ искамъ да станж войникъ“. Тогава калугеринътъ му далъ златната табличка, онъ ѝ занесълъ на пазаря и ѝ продалъ за хиляда динара. Отъ тѣхъ си купилъ единъ хубавъ осѣдланъ конъ, оржжия, сабя, копие, и друго каквото трѣбало. Тогава се върнжлъ при калугерина и му рѣкълъ: „Кой е баща ми? Кажи ми, прѣди да те оставж“. Тогава калугеринътъ му далъ табличката отъ слоновата костъ. Щомъ юношата хвърлилъ погледъ на надписа, заплакалъ горко, простилъ се съ калугерина и трѣгнжлъ. Господъ тѣй щѣлъ да оправи момъкътъ стѣпникътъ си кждѣ родния си градъ. Той видѣлъ че солдати обсаждатъ града и попиталъ: „Кой е тоя градъ? И защо войниците го обсаждатъ?“ Отговорили му: „Тоя градъ се управлява отъ една жена; ето единъ царъ и солдатитѣ му, които искатъ да го обладажтъ“. Щомъ чулъ тѣзи думи прѣпуснжлъ коня си до градскитѣ врата, които му се отворили. Той влѣзълъ, слѣзълъ въ една гостилница и прѣкаралъ ноцъта тамъ. На сутринъта телалинъ захванжлъ да вика: „Идете на бой и Господъ да се смили за васъ, о войници“. Когато момъкътъ чулъ това възвание, излѣзълъ тозъ часъ и се вредилъ между градскитѣ солдати. Когато двѣтъ войски били наредени за бой готови, да захванжтъ борбата, божията сила му помогнжла и той побѣдилъ царя и го хванжлъ робъ. Като видѣли това, всичкитѣ неприятелски войници избѣгали и не се върнжли вече. Момъкътъ отвелъ

краля на гостилницата, дѣто билъ слѣзълъ. Сичкитѣ отишли бърже да обаждѣтъ на кралицата тая добра вѣстѣ и ѿ рѣкли: „кралятъ, който обсаждаше града е хванѣтъ робъ отъ единъ младъ солдатинъ, чужденецъ“. — Тя много се почудила, отишла да го намѣри въ хотела и искала да го награди за туй, което извършилъ; но той не приелъ нищо. Като го видѣла, какъвъ е хубавецъ, храбъръ, младъ и силенъ, тя му прѣдложила да се ожени за него и да стане краль. Момъкътъ ѿ рѣкълъ: „на драго сърдце!“ и приелъ това прѣдложение съ радостъ и съ душевна простота. Тогава кралицата му рѣкла, да възсѣдне единъ конь, и го завела въ палата си, дѣто го оставила да прѣнощува. На сутринята казала да повикатъ попове въ черквата, и да отслужатъ литургия. Слѣдъ туй заповѣдала да приготвятъ единъ голѣмъ обѣдъ въ честъ на побѣдата, нанесена противъ краля, който обсаждалъ града. Като сторили това, тя се оженила за момъка, който не се отдѣлялъ отъ нежъ ни деня, ни ноця. Единъ день кралицата като седѣла съ слугинитѣ си, рѣкла имъ: „видѣли ли сте нѣкога мжжъ по-хубавъ отъ моя младъ съпругъ? Но той има, продължила тя, една болестъ, която никой не знае освѣнъ мене“. — „Коя е тая болѣстъ, Госпожо“, попитала една слугиня. „Колкото пжти отиде въ нужника, казала царицата, връща се сѣ блѣденъ и съ зачървени очи: нѣма съмнѣние, трѣба да има въ него зли духове“. — Интендантката на палата ѿ рѣкла: „Азъ вемамъ тая работа на себе си“. Тя се скрила, когато отивалъ кралятъ въ нужника и видѣла, какъ вземалъ той табличката отъ слоновата костъ и ѿ турилъ на единъ прозорецъ. Щомъ излѣзълъ, жената влѣзла, вела табличката и ѿ занесла на кралицата. Когато тая вела въ ржцѣ табличката, писнжала и паднжала въ несвѣсть.

Като ѿ видѣли въ това състояние, нѣколко слугини отишли да обаждѣтъ на краля, че госпожата била паднжала въ несвѣсть. Кралятъ отишелъ скоро въ палата и когато съгледалъ кралицата, рѣкълъ: „Не плачи, Господъ ще ти помогне.“ Тя казала: „Какъ да не плачж и ридаж, когато ти си плодъ на моята утроба“. — Слѣдъ тия думи на кралицата, той излѣзълъ на полето, безъ да знае, дѣ отива. Най-сетнѣ стигналъ на морския брѣгъ, дѣто видѣлъ единъ рибаръ. „Вземи моитѣ дрѣхи, му рѣкълъ, и дай ми твоего гебе“ (guebbeh). Рибарятъ отговорилъ: „Тя не е за твое Величество, Господарю.“ — „Азъ тѣй искамъ“ рѣкълъ кралятъ. Тутакси съблѣкълъ дрѣхитѣ си и ги далъ на рибаря. Като сторилъ туй, рѣкълъ му: „Искашъ ли да ми направишъ една голѣма услуга? Иди ми купи една желѣзна верига“. Рибарятъ се затекълъ бърже, купилъ му верига и му ѿ донесълъ. Кралятъ турилъ веригата на нозѣтъ си, хвърлилъ ключа въ морето и рѣкълъ на рибаря: искашъ ли да ми сторишъ

най-голѣмото удоволствие? Прѣкарай ме прѣвъ морето, до оня островъ, които се вижда тамъ долу“. Рибарятъ не можалъ да му откаже, особено като го чулъ че казва: „О Господи, смили се за тогова, който е плодъ на единъ такъвъ грѣхъ, какъвто никога не се е извършвалъ на земята, който, за да увеличи погрѣшката си, се е оженилъ за майка си, слѣдъ като е билъ синъ на жена си“. Той продължилъ да се моли тъй и рѣкълъ: „О боже мой, вратата на покаянието е винаги отворена за грѣшниците“. Азъ се заричамъ да не ямъ нито хлѣбъ, нито сготвени ястѣята прѣвъ цѣлия си животъ“. Така той останжалъ на тоя островъ много години и се хранилъ само съ трева. „Гебето, което носѣлъ, се скжсало и тѣлото му останжало изложено на зимния студъ и на лѣтния пекъ. Той викалъ постоянно: „смили се, о Боже, за тогова, който е чадо на грѣха, и който е съгрѣшилъ съ сжщата си майка, която го е носила въ утробата си. О мой боже, ти, който познавашъ сичко, което не е извѣстно на хората, други нѣкой струвалъ ли е подобенъ грѣхъ?“ Сълзитѣ текли по образитѣ му като дъждовни капки.

Патриарситѣ прибирали едно врѣме на своя служба млади духовници, отъ които избирали тия, които се отличавали съ добро поведение и на тѣхъ възлагали, като умирали, управлението на патриаршията. Кралятъ отишелъ и намѣрилъ патриарха на смъртното му легло и му рѣкълъ: „Кажми ми, о отче, името на тогова, който ще те наслѣди въ патриаршията“. — Патриархътъ му отговорилъ: „азъ испитахъ сичкитѣ млади духовници, и не намѣрихъ ни единъ, който да бжде достоенъ за тая служба“. — съвѣтвай ме, рѣкълъ кралятъ, какво да сторжъ? — Патриархатъ рѣкълъ: „Господъ я ще те съвѣтва, какво трѣба да направишъ, той нѣма да остави никога черквата безъ човѣкъ, който да ѝ управлява“. Щомъ патриархътъ изрѣкълъ тия думи, прѣдалъ Богу душа.

Скоро подиръ това, кралятъ избралъ нѣколко отъ своитѣ служащи, далъ имъ пари и припаси и имъ рѣкълъ: „Исходете сичкитѣ мѣнастири; ако намѣрите нѣкой калугеринъ, врѣденъ за тая служба поради доброто си поведение, доведете ми го, да го направимъ патриархъ“. Служащитѣ отишли сички и захванжли да растърсватъ, както кралятъ имъ билъ заповѣдалъ. Господъ искалъ да дойдътъ и при рибаря, който билъ взелъ дрѣхитѣ на краля. Тѣ му рѣкли: „Сложи ни риба, да ядемъ“. — „На драго сърце“, отговорилъ рибарятъ. Тутакси той зель мрежата си и ѝ хвърлилъ въ рѣката. Една голѣма риба се оловила скоро. Рибарятъ бърже ѝ занесълъ на жена си и рѣкълъ: „Сготви ѝ хубаво, защото ще имаме гости“. Когато жената разрѣзала корема на рибата, намѣрила ключа отъ веригата, познала го и обадила на мъжа си. Той и рѣкълъ: тоя

ключъ е отъ веригата, която турихъ на нозетъ на краля, когато го прѣкарахъ на острова. Отъ тогава съмъ го виждалъ много рѣдко. Той трѣба да е станжлъ, безъ съмнѣние, като нѣкое диво животно, защото той е вече тамъ отдавна. Пратеницитъ на краля, като чули какво казва рибарятъ на жена си, му рѣкли: „Ний те молимъ, добрий човѣче, прѣкарай ни прѣзъ рѣката на острова, да видимъ, човѣка, който ще ни дойде на помощъ!“ — „Чакайте тукъ до утрѣ, казалъ рибарятъ“, и азъ ще гледамъ да изпълнѣ желанието ви“. Слѣдъ туй той имъ сложилъ рибата, която изѣли съ голѣма сладость и прѣночували въ неговата кѣща.

На другата сутринъ тѣ прѣминжли морето до острова, дѣто намѣрили отшелника правъ, съ рѣцѣ дигнати на горѣ какъ се моли на колѣни милостивому Богу да му прости. Той зель остатъка отъ своето „гебе“ за да покрие голотата си.

Тѣ го оловили и го завели съ голѣма радость при краля. Кралятъ казалъ да повикатъ дванадесетъ епископи, които го провъзгласили за папа. И така той билъ спасенъ чрѣзъ надеждата, която ималъ въ помощта на Бога, който извършилъ чрѣзъ него разни чудеса и му далъ сила да цѣри болнитѣ и неджгавитѣ. Майка му, отъ жалость за случката съ брата ѝ и подирѣ съ сина ѝ, тежко се разболѣла и цѣла безъ малко да умре. Тая болестъ се усложнила и съ късогледство. Като чула, че славятъ светостъта на патриярха, тя зела нѣколко отъ слугинитѣ си и отишла при него, съ надежда, че ще се исцѣри, благодарение на молитвитѣ на светия отецъ. Щомъ му се прѣдставила, той ѝ позналъ. Тя му поискала тозъ часъ, да ѝ благослови и му рекла: „Смили се за мене, отче; азъ дълбоко вѣрвамъ въ твоята светость и отъ като очитѣ ми се спрѣхъ на тебе, азъ знамъ, че твоитѣ молитви ще накаратъ да прѣстанятъ моитѣ болки“. Патриярхътъ пристѣпилъ къмъ мѣстото, дѣто се молялъ, плакалъ горчиво и заклевалъ Бога, да помогне на болкитѣ на кралицата. Тя била исцѣрена тутакси: силитѣ ѝ се възвърнали, очитѣ ѝ прогледали ясно и тя оздравѣла съвсѣмъ. Тогава тя рѣкла: „О светецо божий, азъ ще се върнѣ въ града си, моли Бога за мене“. — Патриярхътъ ѝ отговорилъ: „добрѣ, но трѣба по-напрѣдъ да чуешъ, кой съмъ азъ!“ — „Не, рекла тя, азъ не познавамъ светиия ви“. — Той подзелъ: „Азъ съмъ ти синъ“. Щомъ чула тия думи, паднѣла въ несвѣсть, при нозетъ на патриярха. „О мила майко, рекълъ той, вижъ каква голѣма милость показва Господъ къмъ тия, които се кажатъ“. Тутакси той ѝ покрилъ съ ангелската дрѣха и тя се спасила заради добритѣ си намѣрениа. Понеже Господъ знаелъ, че първиятъ и последниятъ имъ грѣхъ билъ извършенъ неволно, той приелъ тѣхното покаяние, простилъ имъ грѣховетѣ и чрѣзъ тѣх-

ното посредство, извършилъ знамения и чудеса, прѣди да ги прѣнесе отъ тоя тлененъ свѣтъ. Тя много се зарадвала, като видѣла сина си патриархъ и двамата тогава умрѣли въ земята божя, (Нему слава и честъ!). Знайте, братилъ, че покаянието съществува още, недѣйте се отчайва въ Бога. Тоя, който е направилъ нѣкой грѣхъ, нека бърза да се покае, да иска прошка за грѣха си, Богъ е милостивъ, той приема грѣшниците и имъ прощава. Нека го помолимъ, да ни дойде на помощъ, за да струваме само това, което го задоволява винъги, да ни прости грѣховетъ и погрѣшките съ посредството на тая, която ходатайствува, света Богородица, дѣва Мария, и съ ходатайството на сички отци, пророци, апостоли, мъченици, на сички светци и на сички, които сж задоволили Бога, сега нинѣ и во вѣки: Аминъ, аминъ, аминъ“.

Въ намѣрения отъ г. Амелино ржкописъ, съчинението на горѣизложената повѣсть се прѣписва на Тарския епископъ Тусимъ. Ако би можало, да се вѣрва на това показание, щѣхме да знаемъ положително, че египетскиятъ расказъ е прѣведенъ отъ гръцки. Но, разбира се, сичките подобни показания не сж твърдѣ надежни. Въ сѣки случай много е вѣроятно, че расказътъ за царя Армениоса и неговитѣ дѣца е билъ прѣведенъ на коптски езикъ отъ гръцки, а тъй сжщо е вѣроятно, че нейниятъ първообразъ е билъ съставенъ по-далечъ отъ центроветъ на древне-елинската култура и въ тая епоха, когато масата на читающата публика е била забравила вече древне-елинската книжнина и е могла да земе християнската прѣправка на Едиповата история за нѣщо ново, макаръ г. Амелино и да има право, като казва, противоположно на распространенитѣ до сега мнѣния, че гръцката черковна литература е заемала много повече отъ египетската, отколкото обратно.

Въ полза на прѣдположението, че е съществувала нѣкоя първична или вторична гръцка християнска редакция на г. Амелиновата повѣсть, говори българската повѣсть за Павла Кесарийски, която, разбира се, не може да е била прѣведена отъ нѣкой источенъ езикъ, но като се земе въ внимание близкостта на българската редакция съ египетската, не може да се смѣта и за самостоятелна прѣправка на Едиповата история, а още по-малко за самостоятелна измислица на българския книжовникъ. Въ полза на това прѣдположение говори и съществуването на сръбската пѣсенъ за Находа Симеуна, която споредъ сичките си подробности, трѣба да е имала происхождение сходно съ българската.

По такъвъ начинъ съпоставянieto на българската, сръбската и египетската редакция говори въ полза на прѣдположението, че около VI—VII в. под Р. Хр. въ елино-християнския

истокъ е съществувала нѣкоя черковна прѣправка на класич. история за Едипа, Телефоса и пр. съ прибавка на чърти изъ историята на Персея.

Че такава една прѣправка е съществувала вѣроятно въ византийската литература, това се потвърждава още и отъ факта, че византийскитѣ писатели сж измѣнили класическата история на Едипа още въ по-силна прагматическа и човѣческа посока, тъй щото нѣкои нейни чърти напомнятъ горѣизложената египетска, българска и руска повѣсть за Св. Григория. Тѣй напр. Свидъ и Кедренъ прѣвърщатъ вече Сфинкса въ жена съ звѣрска натура, хайдушка войводка, отъ която Едипъ освобождава Тива, при това Лай не е убитъ отъ Едипа, а пада на бойното поле¹⁾. Черковно-византийската прѣправка на Едиповата история е продължавала литературната работа въ това направление, но не само не е намалила прѣстѣпленията на класическата история, а даже ги е увеличила, като прѣобърнѣла героя въ синъ на кръвосмѣшението, както и е било нужно за тенденцията ѝ — да покаже именно силата на покаянието. Отъ такава една византийска прѣправка трѣба да сж произлѣзли сказанията за кръвосмѣсителя, (и египетското и българското и сръбското,) сходството между които не може да се обясни интъкъ.

Отъ какъвъ изворъ произтича старофранцузкиятъ расказъ за Св. Григория, — тоя въпросъ остава още отворенъ, но въ всѣкой случай приликата му съ египетската повѣсть е извънредно голѣма, не само въ основата, но и въ подробноститѣ, както ще се види отъ съдържанието на французкия расказъ, което ще изложимъ по-долу.

V.

Западноевропейскитѣ подобия на българската история за Павла Кесарийски; французскиятъ романъ: „*Vie du pape Gregoire le Grand*“; кога е съставенъ и кои сж изворитѣ му? Нашето прѣдположение, че французскиятъ романъ е заетъ отъ источнохристиянската книжнина. — Прѣправкитѣ на французката история за Григория Велики въ разнитѣ западноевропейски страни. — По-пататъшнитѣ прѣправки на същата тема въ благочестивитѣ книги и въ свѣтскитѣ новели и драми. — Паралелнитѣ благочестиви истории за Св. Юлиана и Св. Албана. — Распространението на темата въ легендата за Св. Григория въ устната словесност на западна Европа.

Въ западна Европа историята на кръвосмѣсителя е получила обширно распространение, както въ книжнината, тъй и въ устната словесност на разнитѣ народи. Най-старата отъ познатитѣ до сега западноевропейски редакции на тая история е французскиятъ езикотворенъ романъ, напечатанъ отъ Luzet подъ името *Vie du pape Gregoire le Grand* (Tours 1857) и по-

¹⁾ Suidae Lexicon, *Οἰδίπους* ed. Gaisfordi, 1834, p. 3649. Georg. Cedreni, *Compendium historiarum* p. 25—6.

дробно анализиранъ отъ Littré, въ неговата „*Histoire de la langue française* (1869, II, 170 и слѣд.) Тазн история е забѣлѣжително сходна съ българската и съ египетската, както ще се убѣдимъ отъ по-долното изложение.

И французскиятъ романъ захваща направо, като българскиятъ, съ заявяване на мисълта, че колкото голѣмъ и да бѣде грѣхътъ, хората не трѣба да се отчайватъ, а да вѣрватъ въ божие то милосърдие и за потвърждение на тази мисль се разказва цѣлата история:

Въ старо врѣме имало единъ графъ въ Аквитанія, който на смъртното си легло много скърбѣлъ, че не можалъ да омѣжи дѣщеря си и ѣж прѣпорѣчалъ на брата ѣ. Братъ и сестра живѣли много другарски, никога не се раздѣляли, пияли отъ единъ сѣдъ, рѣжали си храната съ единъ ножъ и спѣли близу единъ до други. Дяволътъ, или както казва поемата *vragъtz*, поискалъ да се възползува отъ това и распалилъ въ сърцето на брата силна страсть къмъ сестра му. Като се колебаяла между страха, да не стори грѣхъ и страха, да не би да опозори брата си, ако викне нѣкого на помощъ, тя отстѣпила на насилието и заченала. Дяволътъ много се радвалъ, но дяволитѣ нищо не знаѣтъ (*li diables n'en sot nient*), казва поемата и по-нататѣкъ отъ историята се вижда, че дяволътъ билъ най-сетнѣ посраменъ. — Братътъ и сестрата, като видѣли, какъ стои работата, исповѣдали всичко на барона, къмъ когото баща имъ ги билъ съвѣтвалъ да се обрѣцатъ винаги въ вситѣ трудни случаи. Баронътъ посѣвѣтвалъ младия графъ да отиде въ Ерусалимъ да брани Божи гробъ, а сестра му зель при себе си въ кѣщи, дѣто тя родила синъ, който подирѣ станѣлъ Св. Григорій. Младата графиня не рачила обаче да държи при себе си отрочето и заповѣдала да го турнѣтъ въ една враница съ разни дарове (четире марки злато, солъ за знакъ че още не е кръстенъ, единъ Александрийски палиумъ, десетъ марки сребро) и съ нѣколко дѣсчици, на които било написано, че дѣтето е родено отъ братъ и сестра, и че се умолява, който го намѣри, да го възпита за приложенитѣ пари, да го прати на училище, да се научи Богу да се моли и кога порасте и стане мжжъ, да му покаже табличката, отъ която той ще узнае потеклото си. Въ туй врѣме, когато дѣтето било турено вече въ едно буре, а бурето въ една морска ладия, дошли да обаждѣтъ, че баща му умрѣлъ. Младата графиня се върнѣла дома си и захванѣла да управлява Аквитанія, като не желаяла да се жени за никого вече. Но единъ могѣщъ херцогъ потеглилъ на бой противъ неѣж, да ѣж накара на сила да се ожени за него.

Между туй дѣтето съ варката било намѣрено отъ нѣколко рибаря, които го прѣдали на игумна на единъ мѣнастирь.

Игуменътъ зема на себе си грижата да отгледа дѣтето, дава му името си Григорий и повѣрява възпитанието му на дъщерята на едного отъ рибаритѣ. Григорий съ своя видъ и съ своитѣ обноски обаче показва отъ каква е рода. Единъ пжтъ той набилъ хубаво сина на рибарката, която го възпитавала, и за това билъ гълчанъ. Юношата отива при игумена, да се оплаче и му заявява, че ще отиде да търси мѣсто, дѣто нѣма да знажтъ за неговия срамъ. Исква да стане рицаръ и се заклева, че нѣма да знае какво е туй радостъ, до като не узнае, кои сж неговитѣ родители. Игуменътъ му открива всичката си тайна, колкото ж зналъ, като мислялъ, че съ това ще склони юношата да остане. Но залудо. Юношата отпътува по море и дохажда случайно въ родния си градъ, тъкмо когато тамъ върлувала войната, която е описана въ французския вариантъ подробно, както и прилича да бжде въ страната на *chansons de geste*. Юношата Григорий побѣждава херцога, който воювалъ съ майка му. По внушение на дявола васалитѣ на Аквитанската графиня ж накарватъ да се ожени за своя избавителъ. — Слугинята на графинята, съглежда единъ день, че Григорий плаче надъ една дъсчица съ нѣкакъвъ надписъ, казва на госпожата, и тя тѣй сжщо съглежда дъсчицата. Когато страшната тайна се разяснила, Григорий страшно захванжлъ да навиква дявола и заявява „че е дѣйствувалъ по волята на дявола, а не по собственна воля, и че ако Богъ поиска, то злото може да има такива радостни послѣдствия, каквито никое друго зло до сега не е имало“, за това прѣдписва на майка си строго покаяние: „да убива плътта си, да пости, да се моли Богу, да хвърли драгоценнитѣ одежди, да храни гладнитѣ, да облича голитѣ, да погребва мъртвитѣ, да посѣщава монаситѣ и отшелницитѣ, защото когато настѣпи сждътъ и всѣкой ще дава смѣтка и ще се прѣтегляжтъ доброто и злото, то трѣба тѣ да не тежжтъ еднакво, а доброто да надтежава злото“. Самъ Григорий облича се въ просешки дрѣхы и отива да се скита по свѣта. Една нощъ дохажда и у рибаря, който най-напрѣдъ не искалъ да го пусне, защото го мислѣлъ за търговецъ, поради бѣлото му тѣло и пълния му видъ. Тукъ французската редакция ярко рисува злобното отношение на французския селянинъ къмъ богатитѣ и пѣтницитѣ; въ руската редакция това отношение само бѣгло е отбѣлзано, дѣто се казва, че рибарятъ не пуснжлъ изведнжжъ Григория въ къщата си.

Рибарятъ захванжлъ да се прѣсмива на въздържанieto на Григория въ врѣме на обѣда и го съвѣтва да се оттегли въ нѣкоя пещера, далечъ отъ хората, на нѣкоя морска скала. Григорий се съгласява. Рибарятъ го откарва на скалата, оковава го въ пещерата, а ключоветѣ отъ веригата хвърля въ морето

— по собственно побуждение, а не като въ руската редакция по заповѣдъ на Григория. Минжли се двадесетъ години и когато забравили всички Григория, даже и рибаритѣ, събрало се духовенството да избира папа. Тогава се явилъ ангелъ и заповѣдалъ да отидатъ да намѣржтъ Григория и да го турнжтъ на папския прѣстолъ. Дълго врѣме се скитали пратеницитѣ на събора, до като дошли и въ кжщата на рибаря. На обѣдъ имъ оловили една риба, и въ корема ѝ намѣрили единъ ключъ, който напомнилъ на рибаря за Григория. Отшелникътъ билъ намѣренъ, откаранъ въ Римъ, дѣто Богъ явява неговото дохождане съ разни чудеса: слѣпитѣ проглеждатъ, нѣмитѣ захващатъ да говоржтъ и пр. Най-сѣтнѣ Аквитанската графиня дохажда да се исповѣда на папата, който узнава, че е майка му и ѝ съвѣтва, да се подстриже. Подиръ смъртѣта си тя получила блаженство.

Западно-европейскитѣ авторитетни учени прѣдполагатъ, че тоя французски романъ е съставенъ въ XI—XII вѣкъ. Нѣкои отъ тѣхъ (Грайтъ, Литре, Д'Анкона, за трудоветѣ на които ний ще поговоримъ по-далечъ) привеждатъ образуването и распространението на тая история въ западна Европа въ свръзка съ ересѣта *incestuum*, която вълнувала латинската черква въ XI в. вслѣдствие на туй, че нѣкои духовни лица приели да смѣтатъ роднинството споредъ Юстиниана, т. е. братъ и сестра — втора стѣпень, дѣцата имъ — четвърта, внукитѣ имъ — шеста; споредъ учението на еретицитѣ въ тая стѣпень бракътъ можалъ да се позволи въ изключителни случаи. Тая распра била отсѣчена отъ Папа Григория VII. Ученитѣ, които поставятъ поемата за Григория Великий въ свръзка съ тоя споръ, се основаватъ на трактата, който билъ поднесенъ отъ Петра Дамияна Папа Льву IX въ 1041 год., въ който трактатъ били събрани отъ недалечното минжло и отъ съврѣмения животъ много примѣри отъ кръвосмѣшение.

Нѣкои западни учени мислжтъ, че може да се спори още, къмъ кой Григорий се е отнасяла първоначално нашата легенда: да ли къмъ Седмия, въ врѣмето на когото билъ отсѣченъ знаменитиятъ споръ, или къмъ Първия, за когото отдавна съществувало прѣдание, че билъ отшелникъ и че билъ указанъ за папа отъ единъ чудесенъ лжгъ.

Обаче между легендата и въпроса за роднинскитѣ стѣпени, позволени за встѣпване въ бракъ, нѣма никаква връзка.

Идеята на легендата е, тѣй да се каже, по-радикална, именно: че „всѣки грѣхъ може да бже простенъ отъ Бога“, за това тая легенда е можала да се образува и по-рано и послѣ възникванието на распра за стѣпенитѣ на родството въ западната черква въ XI вѣкъ. Въобще цѣлѣятъ въпросъ за образуването

на легендата е можалъ да възникне само въ слѣдствие на това, че на западнитѣ учени не сж били извѣстни расказитѣ отъ рода на българския и египетския¹⁾.

Най-скоро може да се прѣдположи, че западноевропейското подобие на тия раскази, историята на Григория Великий, е прѣма прѣправка отъ нѣкой отъ источнитѣ раскази — отъ нѣкой византийски или египетски, съ който сж могли да се запознажтъ французскитѣ набожни пжтешественници, които въ X—XI вѣкъ усърдно сж посѣщавали Палестина.

Прѣдположението, че французскитѣ романъ може да се е образувалъ по-самостоятелно отъ устнитѣ отражения на Едиповата история, въ рода на горѣприведенитѣ, трѣба да се отхвърли прѣдъ видъ на голѣмитѣ отличия на тия приказки отъ французския романъ, който има такова голѣмо сходство съ българската и египетската история за пропската на кръвосмѣсителя.

Тѣй сжщо трѣба да се отхвърли и прѣдположението, че класическата история е била прѣработена самостоятелно отъ автора на французския романъ, понеже въ тоя романъ не се извършва никакво отцеубийство, а кръвосмѣшението е удвоено, както и въ источнитѣ клерикални истории отъ сжщата тема²⁾.

По такъвъ начинъ най-вѣроятното прѣдположение е, че темата, даже и основнитѣ подробности на французския романъ

¹⁾ Впрочемъ отъ новитѣ изслѣдователи, който се жмжтъ да приведжтъ образуването на повѣстѣта за кръвосмѣсителя Григория въ свързка съ обстоятелствата въ западната черква къмъ края на XI вѣкъ, *Seelisch* (*Die Gregoriuslegende, Zeitschrift für Deutsche Philologie*, V. XIX 1887. Heft IV) познава отъ статията на Дитрикса и нейнитѣ славянски подобия, но не знае какъ да обясни съ своята теория произхождението на сръбската пѣсень и особено на българския расказъ. Авторитъ би билъ готовъ да признае последния за погрѣчена прѣправка на западната легенда, но прѣдъ видъ на мжчнотитѣ, които това признание води съ себе си, той се отказва въобщо съвсѣмъ да покаже неговото мѣсто и отношението му къмъ Григориевата легенда (op. cit. 407). Откритието на коптската повѣстъ окончателно подравя всички теории отъ рода на г. Зеелишовата. Между друго то подравя и генеалогията на западнитѣ раскази за кръвосмѣшението, която г. Зеелишъ съставя, като смѣта за най-стара форма на историята тая, отъ която е направена версията въ пѣтската народна книга (*Simrock, Deutsche Volksbücher* XII, 83—103), понеже въ тая версия нѣма подробността за намѣрението въ рибата ключъ и т. н. т. Тая подробностъ, както виждаме, се намѣрва вече въ коптската повѣстъ.

²⁾ Само за пълнота на прѣдмета ний напомниме тукъ сръдневѣковитѣ произведения, въ които се заблѣзва самостоятелно запознаване съ класическата редакция на Едиповата история. Такъвъ е стихотворниятъ плачъ на Едипа за своитѣ синове, напеч. споредъ единъ Берлински ръкописъ отъ *Du Meril, Poésies latines du Moyen âge* и пр. (1854, 310—513). Туй римовано стихотворение съдържа съвсѣмъ антични идеи и трѣба да е по-ново съчинение. Г. D'Ancona (*La legenda di Vergogna*, 22) поменува единъ французски прозаически романъ за Едипа въ *Collection Silvestre* № 22, но ний го нѣмаме подъ ръка. Дълонъ привежда единъ *Roman d'Edipus* отъ Паула Лефевра, но отъ XV в., Тукъ историята е расказана като у Класицистѣ, само че вмѣсто сфинкса е туренъ единъ великанъ. (*Dunlop—Liebrecht, Geschichte der Prosadichtungen*, 182). Много по-стари сж расказитѣ за Едипа, които влѣзватъ като прологъ въ състава на романа за похода на седемтъ юнака противъ Ефия, но и ръкописитѣ на тоя романъ, които г. Констанъ е изслѣдвалъ не сж по-стари отъ XII в. *Le Roman de Thèbes* се свързва съ поемата *Thebais* на Стаций, когото считали за Тулузски гражданинъ и християнинъ, и затова изучавали историята му още въ първата половина на сръдния вѣкъ, особено въ Франция.

Ср. Constant op. cit. 132 и сл.

за св. Григория сж заети отъ книжната источнохристиянска черковна словесностъ, дѣто вариянтитѣ на тая история сж се запазили и до сега въ българския и въ египетския расказъ.

Веднѣжъ влѣзла въ литературата на такъвъ единъ влиятеленъ въ врѣме на кръстоноснитѣ походи народъ, като Французитѣ, историята на кръвосмѣсителя и на папа Григория е добила възможностъ да се распространи обширно въ Западна Европа.

Сжществуватъ откъслечи отъ една стихотворна латинска редакция на св. Григориевата история, напечатана отъ Лео въ „Blätter für die litterarische Unterhaltung“, 1837, 1431.

Латинската история на св. Григория, помѣстена въ извѣстния сръднєвѣковъ сборникъ „Gesta Romanorum“, който е станалъ много популяренъ въ Европа около XIV вѣкъ, не е нищо друго, освѣнъ едно съкращение на Французския романъ¹⁾.

Само че съставителитѣ на Gesta Romanorum не се ограничаватъ въ покаяния моралъ на Григориевата история, а прибавятъ още нѣкои доста замисловати тълкувания: бащата на кръвосмѣсителската двойка, императорътъ, е самъ Исусъ Христосъ, дъщеря му е душата, синъ му — човѣкътъ, плодътъ имъ е човѣшкиятъ родъ, който въ лицето на Адама е хвърленъ въ житейското море и т. нат.

Нѣмскиятъ поетъ Хартманъ Фонъ Аве (род. около 1170 год.) е написалъ споредъ разни книги, както казва той самъ, една дълга поема за св. Григория, довольно сходна по темата си и по подробноститѣ си съ французския романъ и съ латинскитѣ му подражания — Gregorius auf dem Steine²⁾.

Валтеръ Скотъ въ прѣдисловието къмъ своя Тристрамъ (Tristram, 3 изд. CVIV, CIX), привежда извадки отъ една староанглийска поема за Папа Григория³⁾, която извѣрнено прилича на французската. Извѣстни сж още нѣколко нѣмски прозаически приправки на тая сжщата история за св. Григория съ имена и безъ имена, едно шведско извлѣчение отъ нѣмската история и т. нат.⁴⁾.

¹⁾ Littré, *histoire de la langue française*. II 251 и сл. — *Gesta Romanorum*, изд. N. Oesterley 1872, стр. 81 (73) стр. 399—409.

²⁾ Издадена първоначално отъ Грайта *Specilegium Vaticanum*, Frauenfeld 1838, 180—303. По пѣлно е издаването на Herm. Paul, *Gregorius von Hartmann von Aue*, 1834 и въ *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, von Paul und Braune B. III, 90 и слѣд. Ср. Lippold, Ueber die Quelle des Gregorius Hartmanns v. Aue 1869 и Heintze, *Gregorius auf dem Steine, der mittelalterliche Oedipus*, Stoper Gymn. Programm 1877.

³⁾ В. Сравнението у Littré, op. cit. Tu H. Paul XIV—XV.

⁴⁾ Освѣнъ горѣприведенитѣ указанія ср. у Greith 178—179, Paul XIV, XV. За нѣмското прозаическо извлѣчение изъ поемата на Хартмана и за помѣстванieto му въ „Der Heiligen Leben“ или въ „Passional der Heiligen“, който е билъ много пати печатанъ отъ 1471 год. насамъ, и за шведския прѣводъ на св. Григориевото житие отъ тая книга, издаденъ въ Грайфвалдъ (*Legenda Sancti Gregori Suecana*, 1855) гл. стат. на R. Köhler въ *Germania*, n. IV 484—241, zur Legende von Gregorius auf dem Steine.

Сборникътъ *Gesta Romanorum* съдържа освѣнъ поменжтата по-горѣ редакция отъ историята на св. Григория още нѣколко прѣправки на същата тема съ други имена и подробности. Отъ тѣхъ ще укажемъ само на тая, която се нарича „*De Amore inordinato*“. Тукъ императорътъ умира и оставя любимата си жена и единъ синъ. Майката толковъ обичала момченцето си, щото не го пушала да се отдалечи отъ неж и спѣла съ него, до като не навършилъ осемнадесетата година. Като видѣлъ това дяволътъ възбудилъ прѣстѣпна страсть между майката и сина, и най-сѣтнѣ синътъ се смѣсилъ съ майка си. (Ср. по-горѣ въ французския расказъ за брата и сестрата). Когато майката станжала тежка, синътъ отъ жалость напустнжлъ бащиния си домъ и рѣшилъ да отиде въ нѣкоя далечна земя. Майката родила мжжко и го убила, но когато тя го закалала, една капка кръвъ капнжала на ржката ѝ и образувала четири малки кржга, които не можали да се измижтъ по никакъвъ начинъ. Царицата носѣла винжги тая ржка покрита, но понеже почитала много св. Дѣва, правяла милостини, ходѣла всѣки петти день на исповѣдъ и признавала сичкитѣ си грѣхове, освѣнъ кръвосмѣшението и убийството на дѣтето, то св. Дѣва се явила на сънъ на духовника ѝ и му заповѣдала да пита царицата, защо си покрива ржката, а ако не иска да каже правичката, да ѝ скжса покривката и да ѝ обяви, че грѣхътъ ѝ ще и се прости ако царицата го исповѣда.

Духовникътъ сторилъ каквото му било заповѣдано: излѣзало, че въ единия кржгъ имало буквитѣ С С С С, т. е. Cum cedisti carne се сата (Когато отстѣпа на грѣха, ослѣпена отъ плътъта) а въ другия: D D D D = Demoni Dedisti Dona Donata (Демону отдаде подаренитѣ дарове) въ третия — М М М М = Monstrat manifeste manus maculata (показва явно опятнена ржка) а въ четвъртия R R R R — Recedit Rubigo Regina Rogata. (Подиръ молитвата на кралицата, червенината исчезнж). Кралицата исповѣдала грѣха си и била простена¹⁾.

Въ тоя расказъ е прокарана още една нова клерикална идея, освѣнъ идеята за могуществото на покаянието, а именно мисълъта за ползата отъ специалното почитание на Св. Богородица. Тая мисълъ е накарала срѣднѣвжковитѣ книжовници да разработжтъ даже съзнателно на различенъ начинъ ужасната тема за кръвосмѣшението, която не е била извѣстна на класическата Едипова история.

Тѣй напр. въ Сборника на Якова отъ Витри, съставенъ въ XIII в. за нуждитѣ на проповѣдниците, се расказва една

¹⁾ Oesterley, *Gesta Romanorum*, cap. 13. p. 291—293. Споредъ обичая на сборника на туй мѣсто стои слѣдната завъртѣна applicatio: императорътъ е — Исусъ Христосъ, жена му — човѣшката природа, а синътъ имъ — душата и тѣй нат.

история, какъ една жена въ Римъ родила дѣте отъ сина си, но покривала грѣха си съ благочестиви дѣла, и съ молитви къмъ Св. Богородица. Дяволътъ поискалъ да направи скандалъ на благочестивата матрона, прѣобразилъ се на астрологъ, спечелилъ довѣрието на императора и обвинилъ матроната въ крѣвосмѣшение. Сички повѣрвали на астролога и никой не искалъ да придружи прѣстѣпницата до сѣда прѣдъ императора. Но тя се помолила на Св. Богородица и исповѣдала грѣха си и отишла самичка. Като жъ видѣлъ астрологътъ, смутилъ се и най-сетнѣ извикалъ: „ето Мария иде съ тая жена и жъ държи за рѣка“, слѣдъ това изчезналъ. „Така вдовицата се освободила отъ смъртъ и безчестие съ силата на исповѣдта и помощта на Св. Богородица“, казва повѣстѣта на Якова отъ Витри. Съ такъвъ клерикално-обреденъ моралъ тя минава границитѣ на простия човѣшки моралъ. Тая повѣстъ е била извънредно широко распространена въ срѣдновековнитѣ сборки, особено въ рѣководствата за проповѣдниците¹⁾. Подобни теми сж разработени съ особена любовъ и въ други единъ видъ старо-француски произведения, извѣстни подъ името *Dits*. Такъвъ е напиримѣръ расказътъ *Dit du Beuf*, напечатанъ въ събранieto на *Jubinal-a* „Nouvel recueil de contes, dits, fabliaux et autres piéces inedites du XIII et XV s.“ (I, 32—41). Тукъ вдовицата грѣши съ сина си; синътъ отива въ Римъ и получава прошка отъ самия апостолъ, който го назначава за свой придворенъ човѣкъ. Слѣдъ 13-14 години дохождатъ при папата майката и дѣщеря ѝ, плодътъ на прѣстѣпното крѣвосмѣшение; папата имъ прощава, но прѣдварително зашива и тримата въ бикови кожи, заповѣдва имъ седемъ години да живѣятъ отдѣлно и да даждъ всичкото си имание Богу. Слѣдъ седемъ години грѣшниците се връщатъ съ своитѣ бикови кожи въ Римъ подъ покровителството на Св. Богородица, умиратъ щомъ слѣзватъ въ града и ангелитѣ ги занасятъ на небето, пѣсецецъ *Te deum laudamus*.

Въ друга една подобна басня (тамъ пакъ 79—87) майката по внушението на дявола убива плода си и не исповѣдва грѣха си, но Св. Богородица натѣкмява работата тѣй, щото папата да присѣтствува на двѣтѣ прѣстѣпления. Грѣшникътъ исказва нему всичкитѣ си грѣхове, получава прощение и се покалугерява.

Въ варианта на сжщата тая басня, напечатанъ у Меона „*Fabliaux et contes des poétes français des XII—XV s.*“ (изд. 1756) когато виновницата се явила прѣдъ сѣда на императора, Св. Бого-

¹⁾ *Exempla ex sermonibus vulgaribus Jacobi Vitriacensis*, изд. *Crane*, *The exempla of Jacques de Vitry* 1890, 110—111 (Cap. CCLXIII) 246—249.

родица измѣнила лицето ѝ и обвинителятъ не можялъ да ѝ познае¹⁾.

Срѣдне-вѣковнитѣ черковни наставници не се задоволили обаче съ тия прѣправки на Единовата история и съставили една паралелна ней история за св. Албина или Албана, въ началото на която се разказва за кръвосмѣшението на единъ баща съ дъщеря му, също като въ старитѣ прѣдания за Агдистиса и другитѣ герои, които отбѣлѣвахме по-горѣ въ цитата на Гигина.

Отъ Латинската стихотворна история за св. Албана, Грайтъ намѣри една редакция отъ XIV вѣкъ въ Ватиканъ, заедно съ нѣмското стихотворение за Григория. Тя биде издадена отпослѣ отъ Хаупта въ *Berichte der Berliner Akademie* (1860, 241 и сл.)²⁾. Има и откъслечи отъ тая история въ единъ паметникъ отъ XII в., намѣренъ отъ Лехмана³⁾.

Историята на св. Албана се отличава отъ историята на св. Григория съ това, че въ първата мощниятъ сѣверенъ царъ подиръ смъртѣта на жена си, се съединява съ дъщеря си и добива отъ нея синъ, както това се случва и въ сръбската пѣсенъ. Дѣтето откарватъ въ Маджарско, обграждатъ го съ иманье и го излагатъ на пѣтя. Като порасло дѣтето съ своитѣ блѣскави качества, спечелило до такава стѣпень любовта на маджарския кралъ, щото той му завѣщалъ прѣстола си. Албанъ се оженилъ за дъщерята на императора, която била майка му и която узнала по нѣщата, които били положени съ него, като го откарали отъ бащиния му домъ. И двамата отиватъ въ пустинята, дѣто получаватъ и прощение.

Тая история се е вмѣкнжала и въ нѣкои редакции на *Gesta Romanorum*, била прѣрадактирана и печатана на нѣмски езикъ (има една прѣправка отъ 1474 г.), на френски, испански и пр.

Съставителятъ на варианта въ *Gesta Romanorum*, както и на испанския вариантъ още повече усилили грѣха въ своя разказъ: тъй напр. когато Албанъ (въ испанския разказъ той се казва Гизано, а Албанъ се нарича маджарскиятъ кралъ) се връща въ кѣщи отъ Римъ заедно съ родителитѣ си, всичкитѣ съ прошка отъ папата, (въ *Gesta Romanorum* съ прошка отъ единъ пустинникъ) то дяволътъ още веднѣжъ подвежда баща

¹⁾ Histoire littéraire de la France III, 121—122. Италианскитѣ, испанскитѣ и английскитѣ варианти сѣ показани у D'Ancona, La legenda di Vergogna 31—339 тъй също и въ Histoire littéraire de France loc. cit. Още по-хлѣбавъ е моралътъ на нѣкои подобни разкази въ Contes devots, дѣто св. Богородица изпълнява длъжността на дверница на мѣстото на една калугерка, която била забѣгнала съ каплана, само за да укрѣе нейния позоръ, послѣ помага въ качество на акушерка на егуменката да роди, урежда свадби, защото ѝ чели аве и т. н.т. (ср. Dunlop — Liebrecht 307—308. De la Sacristine, Du Bourgeois qui aime une dame. De l'abbesse qui devient enceinte).

²⁾ Други ръкописи се намѣрватъ въ Парижъ и въ Познанъ, Библиотека Дзялински.

³⁾ Други варианти указва Constans, отъ с. 1. 115.

му и сестра му да сгрѣшжтъ. Гизано, възмутенъ, убива родителитѣ си, отива пакъ въ Римъ, става пустинникъ и умира, подиръ 7 години, простенъ¹⁾.

Убийството на родителитѣ въ тия двѣ истории напомня единъ отъ грѣховетѣ на Едипа, който е испуснжтъ въ тия редакции, къмъ които принадлежи българскиятъ расказъ за Павла Кесарийски и неговитѣ подобия.

Тоя грѣхъ е специално расказанъ въ друга една благочестива срѣдновекова история за св. Юлиана. Тукъ освѣнъ християнскитѣ идеи се е запазила още и античната идея за неизбежността на прѣдопрѣдѣлението, която впрочемъ не е чужда и въ християнската философия и се е поддържала въ срѣднитѣ вѣкове чрѣзъ влиянието на мусулманитѣ.

Историята на Юлиана е била обширно распространена въ срѣдновековата книжнина, безъ изключение и на славянската.

Сжщността ѝ се заключава въ това: Юлианъ — въ нѣкои варианти той е синъ на една нѣкогашна калугерка — обичалъ страстно лова и веднжжъ подгонилъ единъ сленъ, който му прѣдрѣкълъ, че ще убие баща си и майка си. За да избѣгне грѣха, Юлианъ избѣгва отъ бащината си къща. Въ скитанието си по свѣта той избавилъ единъ обсаденъ градъ отъ врази и за награда получилъ ржката на царската дщеря. Между това въ тоя градъ случайно дошли бащата и майката на Юлиана и се обадили на жена му, кои сж. Тя имъ отстжпва леглото си, а сама отива въ черква. Юлианъ щомъ влѣзълъ въ стаята съгледалъ на леглото мжжа и жената, помислилъ си, че е жена му съ нѣкой любовникъ и ги убилъ. Като узналъ какво сторилъ, той забѣгнжлъ въ една пустиня и станжлъ светецъ.²⁾

И тъй срѣдновековата черковна книжнина е разработвала въ равни комбинации, и усложнявала често темата на Едипо-

¹⁾ Oesterley, *Gesta Romanorum*, cap. 244 (p. 641) Köhler, *Germania*, XIV, 300—304. D'Ancona, *La legenda di Vergogna*, 25—26.

²⁾ Greith, *Specilegium Vaticanum* 155 и сл. *Jacobus a Voragine*, *Leg. Aurea* cap. XXX Oesterley *Gesta Romanorum* c. XVIII, p. 311: quod omne peccatum, quavis praedestinata gravissimum, nisi desperationis baratro subiaceat — sit remissibile. *Питицъ, Очеркъ литер. истор. старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ* 192. Dunlop-Liebrecht, *Gesch. der Prosa-dichtungen* 222. M. Landau, *Die Quellen des Decameron*. Индийски истории подобни на Юлиановата споменува *Græce* (*Gesta Romanorum* . . . ins Deutsche uebertragen II, 258) — като се основава на *Asiatic Miscellaneous*, t. II, 462 и M. I. jours par Loiseleur-Deslongchamps, IV, 643, но ний нѣмаме на ржка тия издания. При тоя случай напоминаме българската пѣсень „Тодоръ и майка му“ (Братия Миладинови, *Бълг. нар. пѣсни*, — 134), която, като че е онакото отъ сказанието за Юлиана: Тодоръ прочита въ книгата на пророчествата, че майка му и първото му liebe Петкана ще го убижтъ, за туй отива въ чужда земя, обогатява се и слѣдъ туй задига и голѣмо стадо овце да се завърне въ родния си край. Прѣзъ една нощъ попада въ къщата на майка си и на първото си liebe Петкана, които го убиватъ. Не е ли тая пѣсень отражение отъ истиннитѣ варианти на историята на Юлиана?

Въ Бѣлорусия е записанъ единъ расказъ, който може да се вземе за развалено подражание на легендата за св. Юлиана (Романовъ, *Бѣлорусскій Сборникъ*, IV, 26—27, *Купеческій сынъ*.) Покаянието тукъ е расказано, както въ легендата за св. Григорий, но пакъ съ извращения.

вата история и на сроднитѣ ней сказанія. Подирь черковната литература свѣтската завладѣла тия теми.

Срѣдата между по-старитѣ черковни прѣправки на занимающитѣ насѣ сказанія и по-подирѣшнитѣ, свѣтскитѣ, държи италиянската история отъ XIV в. издадена отъ Анкона „*La legenda di Vergogna*“¹⁾. Въ тая легенда сж слѣни нѣкои чѣрти отъ исторіята на св. Албана и св. Григория въ една многословна редакция съ нѣкои подробности въ рицарски духъ. Единъ Баронъ въ царството на Форагона, за да испълни завѣщанието на жена си, не позволява на дъщеря си да се ожени, но по внушението на дявола самъ съгрѣшава съ неж. Дъщеря му много плакала, но баща и ѝ утѣшавалъ съ това, че много грѣшници станѣли отпослѣ светци, като напр. св. Магдалина и др. — Родило се момченце, кръстили го *Vergogna* (позоръ) и го пуснѣли въ морето, по което стигнѣлъ чакъ въ Египетъ, дѣто го взелъ бездѣтниятъ царъ Girardo Aventureoso. На момчето баща му, както и въ историята на св. Григория, отива въ Ерусалимъ, дѣто и умира, а майка му. се покалугерява.

Споредъ варианта на D'Ансона нейнитѣ земи били разграбени отъ баронитѣ, понеже не искала да напусне мѣнастиря, а споредъ други варианти, най-силниятъ баронъ ѝ обявилъ война, защото не искала да го земе. Единъ день както се моляла прѣдъ иконата на Христа тя заспала, тогава и се явилъ на сънъ единъ ангелъ и ѝ заповѣдалъ да отиде въ спалнята стая на баща си, да потърси тамъ пари и съ тѣхъ да наеме конница и пѣхота и да воюва съ враговетѣ. Слухътъ, че една дама, рѣшена да се бие съ баронитѣ си, наема за това войници съ много добра плата, стигнѣлъ чакъ въ Египетъ и тамшниятъ наслѣдникъ на прѣстола поисква воля отъ краля, да отиде на помощ на дамата съ 50 рицаря. По-нататѣкъ се разказва сжщото, както и въ историята на св. Григория, само че грѣшникътъ не го излагатъ на скалата или въ нѣкоя пещера, а отива въ Римъ, като майка си. И двамата добиватъ прощение, подстригватъ се, спасяватъ се и папата заповѣдва да пишѣтъ на гробоветѣ имъ: „Тукъ лежатъ два праха: майка и синъ, братъ и сестра, мжжъ и жена, рожби на великитѣ барони въ царството на Форагона; тѣ се намиратъ въ рая“. Повѣстѣта увѣрява, че тоя надписъ се намѣрва въ Римъ въ мѣнастиря S. Presidio.

По-подирѣшнитѣ свѣтски нувелли и драми не пропуснѣли да се въсползуватъ отъ темитѣ, на които била вече приучена публиката отъ чѣрковнитѣ книжовници, но въ произведенията на

¹⁾ *Scelta di curiosità letterarie inedite o rare dal secolo XIII al XVII*, кн. XCIX. La legenda di Vergogna, testi di buon secolo in prosa e in verso. Cp. Novella d'un barone di Faraona. Scritto nel buon secolo della lingua toscana, Lucca 1853 (напечатана въ 80 екземпляра и намъ извѣстна само по рецензията на Köhler-a въ Jahrbuch für roman. und engl. Literatur 1870, 513 и сл. и отъ цитатитѣ на D. Comparetti въ неговия *Edipo nella mitologia comparata*.

свѣтскитѣ автори се забѣлѣзва стремежътъ, да се заличи всѣка тенденция, за това тѣ разказватъ историята само като редъ отъ случайни приключения; и въ нѣкои редакции краскитѣ сж съвсѣмъ смегчени и даже не дохажда работата до кръвосмѣшение, а сичко се извършва благополучно, прѣди да стане грѣхътъ.

Отъ италианскитѣ нувелисти въ XVI в. *Бревио* (*Rime et prose volgari* 1545 пов. IV) и Банделло (*Novelle* 1554, пов. XXXV) и др. прѣдставятъ стѣлкновението така: Майката ражда дъщеря отъ сина си, който подирѣ се ожения за тая дъщеря. Сжщото се разказва и въ *Heptameron-a* на Наварската Кралица Маргарита (изд. 1558, XXX, — un jeune gentil homme, agé de quatorze à quinze ans, pensant coucher avec une des demoiselles de sa mère, coucha avec elle même) и въ Английската драма отъ XVIII в.: *Mysterious mother*, съчинение на поета Уалполя, който увѣрjava, че не познавалъ нито Банделла, нито Маргарита Наварска, а билъ заелъ темата на драмата си отъ единъ дѣйствителенъ случай, разказанъ архиепископу Пилотсону отъ нѣкоя си жена. Протестантскиятъ архиепископъ билъ съвѣтвалъ ужъ майката да не открива на невиннитѣ млади хора страшната тайна, а сама да не се надѣва на прощение. Впрочемъ и Банделло и Маргарита Наварска увѣрjватъ, че сж заели сюжета на своитѣ нувелли отъ дѣйствитѣлния животъ. И мнозина наистина имъ вѣрвали, даже Лутеръ. На Уалполовата драма прилича по съдържанието си и французската свѣтска книга „*Usage des romans*“, въ която се разказва, че великиятъ рицаръ Барьеръ, нарѣченъ „бичъ на Турцитѣ“ станжлъ, безъ да знае, баща и мжжъ на сестра си. Съпружитѣ не могли да узнажтъ своето положение и фактътъ се расчулъ чакъ подиръ смъртѣта имъ.

Трѣба да забѣлѣжимъ въпрочемъ че распасанността на италианскитѣ нрави въ XVI вѣкъ е продиктувала на одного отъ тогавашнитѣ новелисти — Сансовино (*Delle cento novelle scelte di più nobili scrittori della lingua volgare*; ed. terza, Venezia 1553. giornata II. пов. IV) една много фриволна редакция отъ известната тема.

Съдържанието на тая нувела се прѣдава въ началото тѣй: „*Madonna Lisabeta, vedova rimase, del figliuolo s'namora, ilquale d'una fanciulla servente della madre fieramente innamorato, con lei trovar credendosi, con la madre si giace, e quella impregnata, ne nasce una figlia, della quale il figliuolo fratello, padre et marito ne diviene*“.

Авторътъ разказва нувеллата си като примѣръ, въ какво достойно за съжаление положение можтъ да испаднжтъ влюбенитѣ жени. Залюбената въ сина си майка казва, че сждбата и звѣздитѣ сж ѝ турили въ такова положение и за това, какво

1) Гл. за това, Dunlop — Liebrecht, Op. cit. 289—290 и заб. 368, 368-а, и D'Ancona, La legenda di Vergogna 47 и сл.

и остава да прави, освѣнъ да привлѣче сина си съ измама. Тя се основава на примѣритѣ у другитѣ народи, дѣто такива бракове били ужъ допростени. Къмъ края майката съзнателно се съгласява да се ожени синъ и за дъщерята, която родила отъ него. Синътъ обаче не знае това обстоятелство и авторътъ не одобрява тоя бракъ.

Въ испанската нувелла на *Juan Timonedas* (неговиятъ сборникъ биде напечатанъ въ Анкона въ 1576 год.) майката наврѣме се обяснява съ сина си и избѣгва по такъвъ начинъ страшния грѣхъ, сжщо като въ много варианти на украинската пѣсенъ¹⁾. Споредъ испанската пакъ драма на *Juan de Matos „El marido de su madre,”* писана въ XVII в. собственно никакво крѣвосмѣшение не се извършило, а имало само опасностъ да се извърши и то двойно, като въ черковнитѣ истории на Св. Григория. Фактическиятъ бракъ на Григория съ майка му не станжлъ, на края излѣзва даже, че и братътъ на майка му (бащата на Григория) не и е сжщъ братъ, а храненикъ; родителитѣ на Григория се оженватъ законно, а той самъ става Сирийски патриархъ (дѣйствието се извършва именно въ врѣмето на Готфрида Буйльонски) и получава отъ ангела патерица²⁾.

Интересно е, че единъ свѣтски английски авторъ още въ XIII в. прѣработилъ историята на Григория въ една поема *Sir Degore*, но безъ крѣвосмѣшението, което играе такава важна роля въ тоя видъ черковни истории. Въ тая поема героятъ Дегоръ е синъ на дъщерята на английския кралъ и на единъ непознатъ рицаръ, който ъжъ съблазнилъ въ една гора и оставилъ мечъ си и единъ чифтъ ржкавици, които ставали само на нейната ржка. Кралската дъщеря родила момче и го пратила на въспитание у единъ пустинникъ, като прибавила въ люлката му злато и сребро и ржкавицитѣ и една записка, въ която се казвало, че ржкавицитѣ ставатъ само на ржката на майка му. Когато дѣтето порасло, кралятъ свикалъ турниръ и разгласилъ, че на тогова, който го побѣди, ще даде дъщеря си. Дегоръ надвива на краля. Споредъ условието той трѣбало да земе майка си, но понеже ималъ навикъ, да примѣря на всички дами, които срѣщалъ, ржкавицата, той още на свадбата на обѣдъ узналъ по тоя начинъ, че булката е майка му. Тя признава всичко и дава на сина си и оставения мечъ, съ който той трѣгва да търси баща си. Подиръ различни приключения (между другото въ единъ замъкъ нѣколко хубавици искали да го съблазнятъ и отвлѣкжтъ отъ задачата му) Дегоръ най-сетнѣ се срѣща съ баща си въ една гора, иска да се бори съ него, но оня узнава мечъ си и се открива на сина си, отива при

¹⁾ D'Ancona. La leggenda di Vergogna, 55.

²⁾ R. Köhler, Germania XV, Zur Legende von Gregorius auf dem Steine.

английския кралъ и се оженва за майката на Дегора. И тъй цѣлата тая заплетена коллизия се свършва съвсѣмъ благополучно, по свѣтски, а не по черковному, т. е. безъ всѣкакви страшни грѣхове и покаяния¹⁾. Разработена толкозъ многообразно въ литературата въ течение на цѣли столѣтия, темата която ни занимава, не можеше да не проникне и въ устната народна словесность, толкозъ повече, че черковната книжнина до послѣдне врѣме е поддържала въ народа спомена за тая тема²⁾.

И наистина ний срѣщаме въ различнитѣ западноевропейски страни устни раскази, които много приличатъ на сръбскитѣ пѣсни за Находъ Симеуна и които могатъ да ни обяснятъ, по какъвъ начинъ сж се образували отъ литературнитѣ, прѣимущественно черковнитѣ раскази — сръбскитѣ тия пѣсни и украинскитѣ пѣсни, които ний разгледвахме въ първата глава на нашето изслѣдване.

Ний нѣмаме намѣрение да исчерпимъ цѣлия материялъ (въобще ний трѣба да направимъ тая забѣлѣжка относительно всичкитѣ наши трудове, които се печататъ тукъ, далечъ отъ главнитѣ научни центрове и тѣхнитѣ пособия), а ще укажемъ само на нѣкои характеристични прѣправки на нашата тема, въ устната народна словесность. Ний ще се старайме най-главно да покажемъ по какъвъ начинъ *трѣба* или поне *сж можали* да възникнатъ и тѣхнитѣ славянски подобия.

Устнитѣ западно-европейски народни раскази, въ които е разработена темата на кръвосмѣшението сж повечето отъзиви на черковната история, прѣимущественно историята на св. Григория, но почти винаги вносятъ въ нея нѣкои своеобразни подробности, а нѣкои отъ тѣхъ явно желаятъ да съкратятъ броя на грѣховетѣ или поне да намалятъ съзнателността на тия грѣхове. Отъ италианскитѣ устни раскази абруцкиятъ, който е печатанъ въ сборника на *Finamore, Novelle popolari abruzzesi* (Archivio per lo studio delle tradizioni popolari, V, 95—96), съвсѣмъ прилича на черковнитѣ истории за св. Григория, съ нѣкои незначителни разлики: тъй напр. когато кръвосмѣшителятъ узнава своя грѣхъ, затваря се въ една стая въ княжеския дворецъ. Историята се свършва така: когато трѣбало да избиратъ пана, то и грѣшникътъ, благодарение че ключътъ отъ оковитѣ му се намѣрилъ въ стомаха на една риба, можалъ да се яви въ събранieto. Злата гургурица (palumbes) слѣзва отъ небето

¹⁾ *Th. Warton, The history of english poetry the close of from the eleventh to the commencement of the eighteenth century, 1774, 180—184.*

²⁾ D'Ancona поменува една брошура *азъ погъна на покаянието*, напечатана въ 1806 г. *Opera nuova d'un caso occorso di tre pellegrini che sono partiti da Torino e andati al santo perdono di Roma a confessarsi dal sommo pontefice: dove s'intende la gran virtù della penitenza.* (op. cit. 64). Въ Германия имало тъй също подобни както може да се види отъ издаденитѣ отъ Симрока книжки *Volksbücher.*

на главата му и той става папа. Родителитѣ му (братъ и сестра) дохаждатъ при него да се исповѣдатъ, той имъ разрѣшава грѣха, подиръ което отъ небето се спущатъ три ангела и ги занасятъ и тримата въ рай.

Отъ другитѣ намъ познати италиански раскази, подиръ Финаморовия, най е сходенъ съ черковнитѣ редакции на св. Григориевата история расказътъ, който е записанъ отъ Кнуста „*Il figliuolo di germani*“¹⁾. Той е любопитенъ за насъ между другото и за това, защото въ началото му има една чѣрта, която прилича на една отъ подробноститѣ въ българската история за св. Павла, а именно: братътъ и сестрата се рѣшаватъ да живѣятъ като мжжъ и жена, за да не дѣлѣтъ наслѣдството.

„Знайте, казва италианската приказка, едно време имало единъ мжжъ и една жена, които имали двѣ дѣчица — едно момченце и едно момиченце. Тѣ били толковъ богати, щото не знаели какво да правѣтъ съ паритѣ. Дошло врѣме на бащата да умира, повикалъ жена си и ѝ рѣкълъ: „жено, когато умрешъ, направи завѣщание“. Слѣдъ туй издъхналъ. Майката се разболѣла и повикала сина си и дъщеря си: „сине мой, каже, азъ съмъ болна; ако не днесъ, утрѣ Господъ ще ме прибере; всичкитѣ пари, всичкото богатство дрѣжъ дома“. Синътъ отговорилъ: „не се безпокои, ще направимъ, каквото кажете“. Майката умрѣла, останжли братъ и сестра самички. Като пораснали, братътъ поискалъ да се ожени, сестрата да се омѣжи, но завѣщанието на майка имъ казвало, че нѣматъ право да бутатъ нищо, нито златото, нито среброто, нито паритѣ. Тогава братътъ рѣкълъ на сестра си: ще живѣемъ единъ съ други. Сестрата станжала тежка и родила синъ съ прѣкрасенъ перчимъ червени косми. Турили го въ едно сандѣче и го хвърлили въ рѣката, която го откарала на единъ островъ. Тамъ случайно единъ господинъ се къпѣлъ въ морето. Като видѣлъ ковчежето, отворилъ го да види, какво има въ него, съгледалъ хубавото дѣтенце, взелъ го, занесълъ го въ къщи и казалъ на жена си: „жено, азъ намѣрихъ това дѣте въ морето, дай му малко млѣко, нѣщо расхладително (*giulebbe*), па да го осиновимъ“. — Гледали дѣтето до 8 години и го пратили на школа да се учи да чете и да пише. Оня господинъ ималъ още едно дѣте, което често казвало на храненичето: ти не си ми братъ, баща ми те намѣри въ морето. — Найденчето плакало и казвало: „драгий господине, братъ ми ме обижда и ми казва, че вий не сте ми баща. Дайте ми светото си благословение; азъ ще отидѣ да търсѣхъ баща си и майка си“. — Сиромашкото осемъ-годишно момче трѣгнжло да се скита по свѣта и да проси милостиня. Като ходѣло отъ единъ градъ на други, дошло въ единъ дукянъ и захванжло да проси за

¹⁾ Jahrbuch für romanische und englische Literatur VII, 398—411.

какво да е. — Тамъ имало единъ братъ и една сестра, които се смилили на него. „У насъ нѣма никого, хайде да повикаме бѣдното момче въ къщи, да му дадемъ да яде и пие“. И тъй момчето останало у тѣхъ 8 години — до шестнадесетъта година. Веднѣжъ братътъ рѣкълъ на сестра си: „да прѣстанемъ да грѣшимъ; толкозъ години живѣемъ наедно; ожени се ти за него“. Тя рѣкла: „да, брате, ти право казвашъ!“ И ето на вечерта, когато всички наедно вечеряли братътъ рѣкълъ: „Салваторе, искашъ ли да се оженишъ за сестра ми? Нѣма нищо да ти липсва; ний имаме много пари, много злато и сребро и ще станешъ господинъ“. — Както обичате, тъй ще сторѣж. — Въ недѣля направили свадбата. Радостъ голѣма. На вечерята хапнали и отишли да спятъ. Булката се просъхнала: „ахъ, какво нещастие!“ Братътъ скочилъ отъ леглото, затекълъ се и попиталъ: „какво ти станъ?“ — „Охъ, братко, азъ познахъ, че туй е синъ ми, познахъ перчима му. Какъвъ голѣмъ грѣхъ!“ Разбудилъ се и младоженецътъ: „какво правите?“ — „Сине мой, прѣгръщамъ те и те цѣлувамъ като мой синъ, а като мжжъ ти си извършилъ съ мене единъ голѣмъ грѣхъ“. Синътъ отговорилъ: „какво! ти моя майка? А тоя, баща ми? Азъ, вашъ синъ, да извършѣ съ васъ такъвъ голѣмъ грѣхъ?! Но недѣйте се отчайва; азъ ще отидѣ да се покажъ за всичкитѣ си грѣхове, които съмъ направилъ съ васъ. Милий татко, мила мамо, дайте ми светото си благословение, азъ ще трѣгнѣ да се скитамъ по свѣта,“

Отишелъ въ гората и захваналъ да се храни само съ горска тревица, попивалъ водица отъ кладенеца и само съ туй живѣялъ; биялъ си гърдитѣ съ камъкъ и непрѣкъснато се молялъ Богу. Тѣй прѣкаралъ двѣ години. Брадата и коситѣ му порасли; заприличалъ съвсѣмъ на убиецъ. Изведнѣжъ светиятъ отецъ въ Римъ умрѣлъ. Поискали да турѣтъ за папа единъ чужденецъ. Всичкитѣ римски кардинали трѣгнали да ходѣтъ по горитѣ и ето че намѣрватъ нашия Салваторъ въ пещерята, дѣто се каялъ. Попитали го хората: „Кой си ти?“ — Отговорилъ: „Съ милостята Божия, християнинъ“. — „Защо си тукъ“. — „Тукъ съмъ заради голѣмитѣ си грѣхове!“ — Турили го подъ единъ балдахинъ, занели го въ черква въ Римъ и го направили тутакси папа. Той заповѣдалъ да залѣпятъ обявление, че ще прощава на всички, които иматъ грѣхове, стига да дойдѣтъ при него.

Сестрата рѣкла тогава на брата си: „Ний имаме единъ голѣмъ грѣхъ, а пѣкъ сме стари. Хайде да отидемъ при папата въ Римъ, да видимъ ще ли ни прости голѣмия грѣхъ“. — „Ти имашъ право, сестро, да идемъ!“ — Рѣшили се, да отидѣтъ въ Римъ. Като минавали по улицитѣ, видѣли светия Отецъ въ едно шествие. Братътъ и сестрата паднали на колѣне и захва-

нѣли да видѣтъ „Отче свети! прости ни“. Папата се приближилъ, позналъ ги и двамата и рѣкълъ: „Идете въ черква; като се свърши шествието, азъ ще додѣ тамъ да ви исповѣдамъ. Свършила се процесията и папата се явилъ въ черква, далъ имъ светото си благословение и отишелъ въ исповѣдницата. Повикалъ мъжа и му рѣкълъ: „Кажми ми вашитѣ грѣхове“. — „Азъ имамъ синъ отъ сестра си; тогазъ сина имавъ куражъ да го хвърлиж въ морето“.

Светиятъ Отецъ рѣкълъ: „Драгий мой, азъ съмъ вашъ синъ; прощавамъ ви всичкитѣ грѣхове, които сте сторили отъ начало до днешния день“ и далъ му светото си благословение. Слѣдъ туй обърнулъ се къмъ майка си: „Кажете ми вашитѣ грѣхове“. Отче свети, азъ родихъ синъ отъ брата си и го хвърлихъ въ морето. Азъ съгледахъ бѣдното момченце, когато просеше, хранихъ го 8 години и се омъжихъ за него. Като сторихъ това, тогава чакъ узнахъ, че ми е синъ. Отче прости“. — „Мила майко, прощавамъ ти“. . . . „Сине мой, сега азъ съмъ доволна, и ще умрѣ доволна, защото си папа“. — И като изрѣкла това и тримата се прѣгърнжли, вперили очи въ небето и казали: „О Боже, ти ни прости и ний отиваме въ вѣчна слава, въ светия рай“. И както били се прѣгърнжли, умрѣли и тримата. Турили ги въ гроба, който и до сега се намѣрва въ черквата Св. Петъръ въ Римъ.

Сицилската приказка *Crivoliù*, която намѣрваме въ Сборника на Лаура Гонценбахъ „*Sicilianische Märchen*“. 1870, № 85, е тѣжъ сжщо явна прѣправка на Григориевата история; много прилича на французската поема, само съ тази разлика, че *Crivoliù* (синътъ на брата и сестрата) не се оженва за майка си, а като узнава чий е синъ, затваря се въ една пещера, не яде и не пие нищо и колѣнитѣ му пуцатъ коренъ въ земята. Когато дошло врѣме да избиратъ папа, кардиналитѣ пуцатъ единъ бѣлъ голжбъ въ събора на архиепископитѣ и епископитѣ: на чиито колѣни кацне, той да бѣде папа; но голжбътъ не кацва никому на колѣнитѣ. Сжщо и въ събора на свещеницитѣ, монаситѣ и пустиннициитѣ. Най сетнѣ намѣрватъ пещерята на *Crivoliù*, гължбътъ кацва на главата му. *Crivoliù* става папа, и както въ прѣдишнитѣ легенди, прощава баща си и майка си.

Въ сборника отъ устни бретонски легенди, които издаде неотколѣ Люзелъ (F. M. Luzel) *Legendes chrétiennes de la Basse Bretagne* т. II 18—29 (томъ III отъ колекцията на Maisonneuve: *Les littératures populaires de toutes les nations*) намѣрваме една прѣправка отъ Григорисвата история, която е интересна въ това отношение, че въ неѣ началото, дѣто се разказва прѣстѣжниятъ съюзъ на брата и сестрата, е изложено съвсѣмъ

оригинално; обаче отстъпките на тоя расказъ не сж плодъ на свободната народна фантазия, а на клерикално настроената и може да се каже болничава мисълъ. Легендата расправя, че имало едно врѣме единъ братъ (на 19 години) и една сестра на 18, които толковъ нѣжно се обичали, щото никакъ не се отдѣляли единъ отъ други. Това дало поводъ на съсѣдитѣ, да прѣскаатъ всевъзможни слухове и да увѣряватъ че отношенията имъ не сж съвсѣмъ безукорни. Мѣстниятъ попъ даже се отказалъ да ги исповѣдва и ги пратилъ при единъ отшелникъ, който живѣялъ наблизо въ гората, при всичко че не били грѣшни, а само тѣй ги клеветѣли. Съ нажалѣни сърца тѣ се отправили въ гората и забѣлѣзали, че подирѣ имъ хвърчали по цѣлия пѣтъ върнолицы гълъби, сойки и свраки и не ги оставяли на мира. Когато братътъ и сестрата се исповѣдали на отшелника, той ги попиталъ, какво видѣхте, като идѣхте насамъ? Тѣ му расказали за птицитѣ.

„Вранитѣ, сойкитѣ и свракитѣ, които сте видѣли и голѣмия шумъ, който сте слушали, рѣкълъ пустинникътъ, това сж злитѣ езици и клеветницитѣ отъ вашето село и отъ околията, а вий — двата бѣли гълъба. Всички ще бждѣтъ осждени отъ Господа, за туй дѣто сж ви клеветили, разбира се, ако не оправдаете слуховѣтѣ и родите като мжжъ и жена нѣкое дѣте.

„Боже Велики! какво казвате отче!“ извикали тѣ съ ужасъ. — „Както и да е, дѣца мои, да знаете, ако не сторите таквозъ нѣщо, то всичкитѣ, които ви клеветѣтъ т. е. почти всичкитѣ жители отъ вашето село ще бждѣтъ осждени; а ако пѣкъ прѣгрѣшите вий, всички ония ще се спасѣтъ. Поразмислете, какво ви казвамъ, идете си въ кѣщи, елате пакъ при мене, когато се спрете на нѣкое рѣшение“. — Братътъ и сестрата много се нажалили, но рѣшили да спасѣтъ своитѣ еднородци.

Когато отишли при пустинника, тѣ съгледали, какъ два черни гълъба били прѣслѣдвани отъ много бѣли врани, сойки и свраки.

Пустинникътъ ги попиталъ: „направихте ли, каквото ви зарѣчахъ?“ — Тѣ расказали и пустинникътъ имъ обяснилъ, че бѣлитѣ птици означаватъ спасенитѣ селяни, а чернитѣ гълъби — осжденитѣ братъ и сестра. — „Сега, рѣкълъ пустинникътъ, когато ви се роди дѣте, изложете го на голѣмия пѣтъ съ една кисийка пълна съ пари за тогова, който го намѣри“. — „Охъ, горкана!.. Вий сте причина на нашата гибель!“ — „Да, азъ съмъ причина на сичко; но по-добрѣ бѣше да загинѣтъ двама, отколкото цѣлиятъ градъ“.

По-нататѣкъ се расказва сжщото, като въ историята на папа Григория. Легендата се свършва, както трѣбаше да се очаква, съ покаянието на бащата и майката на спасения грѣшникъ —

папата, който ги затваря въ една тъмна стая съ деветъ, отъ 4 дена гладни котащи. Котацитѣ имъ изгривали месата до коститѣ и понеже влочеститѣ още не били издѣхнали, хвърлили ги въ огъня. Пепелъта турили на бѣло платно върху черковния прѣстолъ, дѣто папата служалъ литургия¹⁾. Къмъ края на литургията долѣтѣли два бѣли гълъба отъ небето и отнесли кърпата съ пепелъта. „Братѣтъ и сестрата се спасили. Синъ имъ, папата, умрѣлъ на мѣстото си, и сички наедно влѣзли въ рай Божи“.

За да докажемъ, че клерикалнитѣ книжни сказания могатъ да проникнжтъ не само въ прозаическата устна словесность, но и въ пѣснитѣ, ний ще приведемъ тукъ още една бретонска народна пѣсенъ, която съдържа чѣрти отъ историята на св. Албана и отъ историята на св. Григория, началото на която, се е образувало, вѣроятно, подъ влиянието на тия истории, но послѣ е добила самостоятеленъ характеръ. Тая пѣсенъ ще ни помогне, да разберемъ съдържанието на сръбската пѣсенъ за Находа Симеуна и даже украинската за вдовицата, която се омжва за сина си. Освѣтъ това тая пѣсенъ ще ни послужи и въ обяснението на общия въпросъ за чудесния елементъ въ сегашната устна словесность на християнскитѣ народи:

„Чувайте сички, казва бретонската пѣсенъ, слушайте неотколѣ съчинения *gwerz* (епическа пѣсенъ); не отколѣ съчинения *gwerz*, въ когото се приказва за Мария Келеннъ. Въ него се разказва за Мария Келеннъ, която убила майка си, а баща ѝ ѝ склонилъ, да дѣли леглото си съ него. Седемъ години дѣлила леглото си съ него и родила седемъ дѣца. Стариятъ Келеннъ казалъ еднижъ на дъщеря си Мария: въ града Бюртюль, има единъ мѣнастирь; молиж те, Марио, иди тамъ; иди тамъ молиж те Марио, може би, да се спасишъ! Мария Келеннъ като чула това отишла да се облѣче. Отишла да се облѣче, да отиде въ мѣнастирь, въ Бюртюль. Мария Келеннъ рѣкла, като стигнала въ Бюртюль: „Азъ ще падна на колѣнитѣ прѣдъ Исуса, моя божественъ Господаръ, и прѣди да се исповѣдамъ, ще се помолиж, да прости на баща ми“. — Мария Келеннъ отишла да се исповѣда при най-веселия свещеникъ. Исповѣдали ѝ седемъ попа, но не рачили да ѝ простѣтъ. Никой не рачилъ да ѝ даде отпущение, защото казала истината. Тя вече се връщала навадъ, когато ѝ срѣцналъ единъ младъ свещеникъ: „Марио Келеннъ, кажете ми, отъ кждѣ идите въ тоя видъ? Вий, разбира се, трѣба да идите отъ нѣкждѣ, защото гледамъ сълзи на очитѣ ви“. — „Бѣхъ въ Бюртюль въ мѣнастиря; седемъ свещеника ме

¹⁾ Епизодътъ за ключа, съ който грѣшникътъ билъ затворенъ, е разработенъ специално въ други бретонски легенди. Op. cit. I, 83. (*Le fils de Saint Pierre* и 262 „*celui qui racheta son père et sa mère de l'enfer*“).

исповѣдвахъ, но не получихъ отпущение“. — „Марио Келеннъ, върнете се съ менъ, двама да отидемъ въ черква!“ — Тоя младъ свещеникъ съ нежъ наедно се съкрушавалъ и страдалъ. Като дошли въ черква, той рѣкълъ на Мария Келеннъ: „Марио Келеннъ, исповѣдайте се, но не скривайте ни единъ грѣхъ“. — „Първото дѣте, което родихъ, скрихъ го въ пепельта на огнището. Скрихъ го въ пепельта на огнището, а причината на туй бѣше баща ми. Второто дѣте, което родихъ, закопахъ го подъ камънитѣ на огнището и пакъ баща ми бѣше причина — правете съ мене каквото щете. Правете съ мене каквото щете, ако искате, хвърлете ме въ огъня. — Марио Келеннъ, почакайте, оставете ме да си избърша пота отъ лицето. Оставете ме да си избърша пота отъ лицето, защото сърцето ми прѣмира. — Четвъртото¹⁾ дѣте, което родихъ, закопахъ го на гумното около къщата; закопахъ го на гумното около дома и пакъ баща ми бѣше и на това причината. Петтото дѣте, което родихъ, закопахъ го подъ крака на масата; шестото дѣте, което родихъ, закопахъ го подъ прага на вратата, а седмото занесохъ въ градината, и никой нищо не чу и не видѣ. — За име Бога, Марио Келеннъ, потърпи, да си избършъ пакъ пота отъ лицето и пр. — Правете съ мене каквото щете, моята исповѣдъ се свърши. — Марио Келеннъ, кажете ми, има ли у васъ ковчегъ, който да се затваря съ ключъ. — Да, имаме у дома ковчегъ, който се затваря съ ключъ. — Вий ще лѣгнете въ него, Марио, вий ще лѣгнете въ него, безъ да кажете нѣкому думица. Слѣдъ година ще дойдъ, и тогава ще ви отпуснъ грѣховетѣ. Младиятъ свѣщенникъ се безпокоилъ и духомъ страдаялъ съ нежъ, и когато се истекла годината, отишелъ да ѝ види. Когато санджкътъ билъ отворенъ, не се намѣрило нищо въ него, освѣнъ една частъ отъ сърцето ѝ, голѣма колкото ядката на единъ орѣхъ, — страшно и да си помислишъ! Свещеникътъ турилъ частъта въ една кърпица, занесълъ ѝ въ градъ Бюртюль и ѝ закачилъ на гробищния стоборъ. Закачилъ ѝ на гробищния стоборъ, а самъ отишелъ да служи литургия . . . Бюртюлскиятъ свещеникъ рѣкълъ въ сѣщия день господину Лафлеру (Келенну): Ако гарванътъ надвие на бѣлия гълъбъ, Мария и вий ще отидете въ пѣкълъ.²⁾ Слава Богу и на Света Троица, бѣлиятъ гълъбъ надвилъ; бѣлиятъ гълъбъ надвилъ и господинъ Лафлеръ билъ спасенъ! Господинъ Лафлеръ билъ спасенъ и двамата отишли въ рая. Отишли и двамата прѣдъ Бога, — дано стане всичкото туй и съ насъ“³⁾).

¹⁾ За третото дѣте въ пѣсенъта не се поменува нищо.

²⁾ Въ бретонскитѣ сказания често се говори за борбата на бѣлия гълъбъ съ гарвана надъ гроба на мъртвия.

³⁾ Въ други единъ вариантъ, за който събиратѣ само поменува, прѣобладава по-слабо черковното гледище. Въ сѣндака намѣрватъ седемъ прасета.

Въ италиянската устна словесност намѣрваме единъ още по-оригиналенъ и много по-сложенъ вариантъ отъ нашата история. Основата му прилича на основата въ гасконската приказка, но подробноститѣ сж наредени инѣкъ и сж комбинирани съ подробности отъ други приказни мотиви или отъ черковнитѣ легенди за кръвосмѣсителя.

Въ единъ корсикански вариантъ се разправя, че героятъ на приказката трѣгнѣлъ по стѣпките на двамата си братия, убилъ единъ змей, който правялъ много пакости на Франция, сжщо като онова чудовище, за което се говори въ гасконската приказка, която анализирахме въ прѣдидущата глава, и което стои на мѣстото на древния сфинксъ. Францускиятъ кралъ обѣщава да даде дъщеря си томува, който убие змея. Майката най-напрѣдъ задържа сина си, но подирѣ отъ ядъ му дава на пѣтъ нѣколко отровни баници. Юношата дава на коня си да яде отъ баницитѣ и тѣй открива, че били отровни. Слѣдъ туй отравя разбойницитѣ, които били убили братията му и най-сетнѣ дохожда при Француския кралъ, който отгадава гатанкитѣ на героитѣ, които отиватъ противъ „чудовището съ седемѣтъ глави“. Юношата прѣдлага своята гатанка, заета отъ своето приключение съ баницитѣ, — и кралятъ не е въ състояние да ѝ рѣши. Слѣдъ туй юнакътъ убива чудовището и зема кралската дъщеря¹⁾.

Флорентинскиятъ вариантъ още повече осложнява тая тема. Той се захваща съ единъ епизодъ отъ приказката „Пепелешка“ (Cendrillon или Peau d'âne): Жената на единъ царъ прѣди да умре, му заръчала да се ожени само за тая жена, на която стане нейниятъ прѣстенъ²⁾. Но прѣстенятъ става само на дъщеря му. Баща ѝ ѝ принуждава да съгрѣши съ него и тя става тежка. Тогава бащата заповѣдва да нарѣжжтъ дѣтето отъ утробата ѝ, да туржтъ трупа ѝ въ една отъ стаитѣ въ двореца, а дѣтето да отстранжтъ, докато стане на 12 години. Когато докарали послѣ дѣтето въ двореца, баща му го пуснѣлъ да ходи навредъ, но заповѣдалъ на слугитѣ да не му показватъ само стаята

Въ Бретонската народна словесност сжществува и една пѣсень, въ която се разказва историята на св. Юлиана. (Luzel, op. cit. I. 139). Друга една пѣсень говори отвѣчено за покаянията и нарочито избира най-ужаснитѣ грѣхове, за да покаже силата на покаянието. Въ неж се изважда на сцената единъ своеобразенъ Юлианъ-Едипъ, въ видѣ на жена. Три млади жени дохаджтъ въ Римъ да се исповѣдатъ на папата; една отъ тѣхъ признава, че убилъ майка си и скрилъ трупа подъ листето и по такъв начинъ ѝ лишила отъ черковно опѣло. Светиятъ отецъ испраща грѣшницитѣ при своя секретаръ, архиепископа, който ги запира за три години въ покаянната стая. Слѣдъ три години женитѣ си оставатъ живи и даже спасяватъ мжжетѣ си, които умиратъ наедно съ тѣхъ подиръ връщанieto имъ отъ Римъ. Luzel, op. cit. 3. I. 85—89).

¹⁾ Ortoli, Les contes populaires de la Corse, 128—132.

²⁾ Тая извънредно распространена приказна грѣба отъ начало да е имала тѣй сжщо клерикално происхождение. Поне споредъ прѣднеариятскитѣ варианти бащата, който принуждава дъщеря си да му стане жена, е друговѣрецъ, напр. Евреинъ.

съ гроба на майка му! Разбира се, момчето успѣва да види трупа на майка си и узнава своята тайна. Тогава заповѣдва да му изваджтъ едно конче отъ утробата на една жребна кобила, възсѣда го, изрѣзва отъ тѣлото на майка си едно парче кожа и ѝ туря на ржката си (направя си ржавица?)¹⁾

Слѣдъ туй трѣгва на пжтъ да намѣри царската дъщеря за която билъ чулъ, че щѣла да земе за мжжъ оногова, който ѝ зададе такава нѣкоя мѣчна гатанка, щото тя да не може да ѝ рѣши, въ противенъ случай, убивала претендентитѣ.

Юнакътъ ѝ задава слѣдната гатанка:

Nato non son io,
Neppure il cavallo mio,
In man porto mia madre,
Son figlio della figlia di mio padre,

т. е. азъ не съмъ роденъ и конятъ ми тѣй сжщо; на ржката си носѣж майка си; синъ съмъ на бащината си дъщеря.

Царската дъщеря не може да отгадае гатанката, прѣоблича се въ мжжки дрѣхи и отива да прѣнощува въ гостилницата, дѣто билъ слѣзълъ юношата, та дано узнае тайната му. Тя наистина сполучила, но на сутринята по погрѣшка облѣкла неговата риза, намѣсто своята и за туй била принудена да го земе за мжжъ²⁾.

Както виждаме, тазъ приказка, макаръ и да съдържа нѣкои подробности отъ клерикалнитѣ раскази, не прислѣдва никаква тенденция, а прѣдставя само една калеидоскопическа комбинация отъ разни сюжети, натурияни за развлѣчение на слушателя. Най-сетнѣ *провенсалскиятъ* расказъ, който биде не отколѣ напечатанъ въ *La Tradition* отъ г. Berenger Feraud (Juin, 1891. Le crime d'Oedipe dans un conte provençal contemporain), е прямо отражение отъ нувеллитѣ на Сансовино и Маргарита Наварска, само че това просто-народно копие, смекчава грѣховнитѣ подробности на своитѣ оригинали: майката не питае прѣстжпна страсть къмъ сина си, а желае да го посрами за сношенията му съ слугинята и за туй лѣга въ леглото му; но слугинята устроява работата тѣй, щото майката заспива и синътъ, като ѝ зема за слугинята, съгрѣшава съ нея, прѣди да се разбуди тя. Когато отпослѣ синътъ се оженва за дъщеря си и майка си, тая послѣдната се убива съ единъ пищовъ и оставя на сина си една записка. Синътъ прочита записката и сжщо тѣй се

¹⁾ Сжщата подробностъ у *De Gubernatis*, Novelline di S. Stefano № 9, *M. Frere*, Old Decan days № 17, Hahn, Griech. und. alban. Märchen № 62, Götting. gelehrte Anzeigen, 1870, 1272—1273.

²⁾ *G. Pitré*, Novelle popolari toscani № VI, L'indovinello, Archivio per lo studio delle tradizioni popolari. 1882, Fasc. II, 183—189.

убива, а младата булка заповѣдва да напишѣтъ на гроба имъ: „Тукъ почиватъ мжжъ ми, братъ ми и баща ми“. — „Тукъ лежи майка ми, жена и майка на моя мжжъ“, и отива въ мѣнастиръ „да се моли Богу да прости на двамата влочести ужасното прѣстѣпление, което тѣ извършили, само благодарение на печалното съвпадение на обстоятелствата“.

Очевидно е, че просто-народната фантазия желае въ тая приказка да се избави и отъ ужаснитѣ за неѣ факти и отъ тенденцията, която била внесена въ неѣ посрѣдствомъ книжната, прѣимущественно черковната, литература.

Таково смекчение на черковната тема чрѣвъ рѣшително отстранение на фактическия грѣхъ на майката се съглежда даже въ старата, съвсѣмъ груба по своитѣ битови подробности, датска пѣсенъ, прѣведена отъ *В. Гримма* (*Altdänische Heldenlieder, Balladen und Märchen* 1811, 244—247. *Der unrechte Bräutigam*). Прѣдъ видъ на приликитѣ и отличията на тая пѣсенъ съ украинската ний ще ѣ приведемъ тукъ исцѣло:

„Английската царска дѣщеря — живѣла безгрижно, живѣла безгрижно и се сгодила за младия господинъ Стиге. Научена била тя на добродѣтель и честь, и никога не помисляла за други мжжъ. Синътъ на Датския царъ искалъ дълго врѣме ржката ѣ. Това траяло почти 40 дена, най-сетнѣ тя се увлѣкла. Единъ день синята си намѣтка облѣкла и отишла долу въ стаичката. Отишла долу въ стаичката — и родила едно хубаво момченце. Взела дѣтето, повила го въ пелени и го турила въ единъ позлатенъ ковчегъ. Турила и ястѣе, солъ и свѣщъ, защото не било носено на черква. Навлѣкла синята намѣтка и отишла долу на брѣга; отишла долу на брѣга и тласнѣла ковчега въ водата далечъ отъ брѣга. Оттласнѣла го далечъ: на богатия Христа те прѣпоржчвамъ, на богатия Христа те прѣдавамъ — вече не съмъ ти майка.

Кралятъ ходѣлъ на ловъ по брѣга. Намѣрилъ ковчега — както билъ истласканъ на брѣга. Отворилъ ковчега и погледнѣлъ. Едно хубаво момченце лежало вжтрѣ. Кралятъ извадилъ отъ кесията си пари и далъ да въспитатъ по християнски дѣтето. Слѣдъ това велъ хубавото малко дѣте и го далъ на една жена да го въспита: „хубаво ми гледай това дѣте, то трѣба да е непрѣмѣнно отъ голѣма рода“. Петъ зими тя го хранила. Пораснѣло дѣтето и застигнѣло момичето на царя.

Расло до 18 години и понесло царския прѣпорецъ. Кралятъ му далъ градъ и земя и хубавата си дѣщеря отгорѣ. Кралятъ рѣкълъ на дѣщеря си: „кога искашъ да се оженишъ?“ — „Когато, татко, обичашъ, когато твоего отеческо сърце по-

желае!“ — „Господинъ Карлъ е най-отличниятъ момъкъ въ цѣлия ми дворецъ“. — „Не, Стиге е, тѣй ми се чини“. Туй траяло до свадбата. Момата цѣлъ день била нажалена. — Празднували най-сетнѣ свадбата цѣли петъ дена; но булката не искала да си лѣгне. На шестия день — кждѣ надвечерь — повлѣкли на сила булката. Турили ѝ въ леглото. Господинъ Карлъ много врѣме не стоялъ миренъ. Захванжлъ да ѝ милва бѣлитѣ образи: „обърнете се, мила, къмъ мене“. „Мълчи, Карле, милий сине мой, азъ съмъ ти мила майка“. — Срамота е въ бащиното ми царство, майка да зема сина си за мжжъ. И за голѣмъ позоръ се счита на тоя островъ: вий носите златна корона, а не сте вече мома.

На сутринята го попиталъ кралятъ: „какъ прѣкарахте нощта“. — „О царю, благодаря ви за всичко благо. Азъ съмъ се оженилъ за майка си — какъвъ позоръ! Кралятъ ми е мислѣлъ доброто, но булката била майка ми“. — „Дъщеря ми, ще ѝ опечемъ или изгоримъ, или ще ѝ пратимъ на поганския царъ“. „Ахъ не, недѣйте бива толкова строгъ съ майка ми. Тя живѣе безгрижно! Дайте ѝ на господинъ Стиге, тозъ е моятъ съвѣтъ“. — И тя се сгодила за младия Господинъ Стиге.

VI.

Западното происхождение на издадената отъ Костомарова руска история на св. Григория и на позскитѣ приказки на същата тема. — Вѣроятно е, че сказанията за Андрей Критски иматъ обща византийска основа. -- Руското сказание за Андрей заедно съ украинскитѣ сказания за Андрея и Марія Египетска и съ финската легенда за прѣдричанията образуватъ единъ особенъ кръгъ. — Какво отношение има украинската пѣсень за вдовицата, която зема за мжжъ сина си, съ историята на Павла — Находа — Григория? — Вѣроятно е, че първоначалната основа на тая пѣсень е велико-руска. — Съображения за новостта на чудесния елементъ въ народната словесность и за увеличението му подъ черковното влияние. Притурка: I. Генеалогическа таблица на вариантиѣ отъ Едиповата история. — II. Българскиятъ расказъ за св. Павла Кесарийски. — III. Черковно-славянската повѣсть за кръвосмѣстителя Юда.

Като се връщаме назадъ отъ областта на западно-европейскитѣ сказания пакъ къмъ славянскитѣ, ний виждаме, прѣди всичко, че изложената въ първата глава руска история за св. Григория, която биде издадена отъ Костомарова, не е нищо друго освѣнъ прѣводъ отъ латинската история на това също лице, което е влѣзло и въ *Gesta Romanorum*. Цѣлиятъ тоя знаменитъ Сборникъ и части отъ него сж стигнали въ своето си движение отъ западъ къмъ истокъ чакъ въ Русия. Тукъ той е билъ извѣстенъ още въ XVII вѣкъ прѣимущественно подъ бѣло-руско-украинското име „*Дѣи Римскіе*“. Въ прѣвосходното съчинение на г. *Пыпина* „Опытъ литературной исторіи русскихъ повѣстей и сказокъ“ сж указани нѣколко руски редакции отъ историята на св. Григория изъ „*Дѣи Римскіе*“, които се намѣр-

ватъ въ Имп. публ. библиотека, като напр.: „Прикладъ о дивнымъ промыслѣ Божіи и о почитаніи св. Григорія“ (Погодинск. № 1775, гл. 39); „Повѣсть о дивномъ смотренію Божіимъ и о почитанію св. Григорія, папы Римскаго и да никтоже да не отчаивается своего спасенія“. (Царск. № 440, л. 465—488, № 420, л. 1. 12 Марта), „Повѣсть зѣло полезна прѣподобномъ отцѣ Григоріи. папѣ Римскомъ и о житіи его“ (Румянц. № 370, л. 114—147. Толст. 2, 175. Публ. библ. XVII, Θ, 18, л. 287). Много отъ прѣписитѣ на „Дѣи Римскіе“, които указва г. Пыпинъ, иматъ западно-руско происхождение, безъ да говоримъ вече за това, че и почти всичкитѣ сѣверно-руски сж съставени по полски или западно-руски образци.

Толстовскіятъ ржкописъ (Исторія изъ римскія дѣяней, переведена ново и списана, в друкованой а с Польской книжицѣ и языка на рускомъ) Царскіятъ (№ 420 „Исторіи размаинитыя“ и пр.) и Погодиновіятъ прѣводъ сж западно-руски, както се вижда отъ заглавията.¹⁾

За жалость тия прѣписи не сж издадени нито на цѣло, нито на части. Издаденитѣ въ 1878 год. отъ Петербургското „Общество любителей древней письменности“ — *Римскія Дѣянія* (Gesta Romanorum) сж събрани отъ два ржкописа (на кн. Вяземскій и г. Тихонравова) но безъ надлежното сравнение съ другитѣ ржкописи, даже съ тия, които се намѣрватъ въ Петербургската публична библиотека. Князь Вяземскій прѣдполага, че неговиятъ прѣписъ (Древнія повѣсти съ прикладами) е сходенъ съ прѣписа на Царскіи № 711; както се вижда даже отъ заглавието му, той е новъ и е прѣписанъ въ Могилевъ въ 1688 год. отъ други единъ пд-старъ, и истърканъ ржкописъ. Екземплярътъ на професора Тихонравова (Книга именуемая притчи разума), отъ дѣто кн. Вяземскій е взелъ три расказа за да допълни своитѣ 26 — е прѣписанъ още по-късно въ 1729 год.

Отъ ржката на Пр. Тихонравова е заета и повѣстѣта, която е помѣстена на края въ изданието на кн. Вяземскій: „Прикладъ о дивномъ промыслѣ божіи „о почитаніи святаго Григорія“. Издателятъ на „Римскія Дѣянія“ (Gesta Romanorum) прѣдполага че и двѣтѣ имъ части сж бѣло-руска редакция, като се основава на туй, че езикътъ, на който тѣ сж писани се наричалъ въ старо врѣме, особенно у Великоруситѣ: польско-словенски, литовски и даже полски.

Но въ езика на издаденитѣ отъ кн. Вяземскій „Римскія Дѣянія“ нѣма нищо специално бѣлоруско, а езикътъ на расказитѣ, които сж зети отъ пр. Тихонравова, е очевидно украинскіятъ литературенъ езикъ въ XVI—XVII в. Такъвъ е езикътъ на „Приклада . . . о почитаніи Григорія“. Като оставяме на други

¹⁾ Отчетъ о дѣятельности общества любителей древней письменности.

лица, да обсъждатъ въпроса, кой е оригиналтътъ на тоя расказъ и на другитѣ, издадени въ Петербургъ, — на лица, които сж въ състояние да сравнятъ всички западноруски и великоруски прѣписи на тия истории помежду имъ и съ полскитѣ раскази, ако такива се открижатъ, ний не можемъ да не забѣлѣжимъ и сега, че „Прикладъ о дивномъ промислѣ Божіи и о почитаніи св. Григорія“ въ Петербургското издание очевидно съответствува на „Приклада“, когото поменува г. Пыпинъ“ и на другитѣ подобни „Повѣсти“. Като сравнимъ тоя „Прикладъ“ съ издадения отъ г. Костомарова расказъ, ще видимъ, че тѣ помежду си иматъ голѣма прилика. Тихонравовскиятъ вариантъ (украинската редакция) се отличава отъ великоруската т. е. отъ Костомаровския ржкописъ само по това, че въ него фразитѣ по-изобилствуватъ, че е тѣй да се каже по-книжовенъ. Имената и въ двѣтѣ редакции сж сжщитѣ, само малко измѣнени: у Костомарова — *Пѣркусъ* и *Князь Бургундіи*, у г. Тихонравова — *Паркусъ* и *Князь Бургундіискій*. Въ сжщностъ и двѣтѣ редакции не сж нищо друго освѣнъ прѣводъ отъ нѣкоя латинска редакция, като тая напр. която е влѣзла въ състава на *Gesta Romanarum* (Издание на Oesterley cap. 81, стр. 339—409) подъ името: „*De mirabili divina dispensatione et artu beati Gregorii papae*“ дѣто бащата на грѣшницата се нарича *Marcus*, а надвѣтиятъ отъ Григория господарь *Dux Burgundiae*. Тия подробности сж достатѣчни вече, да опрѣдѣлѣтъ мѣстото на двата варианта въ европейската литература¹⁾.

Кѣмъ отраженията отъ расказа въ *Gesta Romanarum* принадлежи и полскиятъ устенъ расказъ, напечатанъ у Kolberg-а „*Lud XVII*, 197—198, само че въ полския вариантъ се забѣлѣзватъ слѣди отъ простонародна редакция:

Имало едно врѣме единъ знаенъ господинъ. Тръгнѣлъ на пѣтъ и оставилъ жена си въ кѣщи самичка. Жената товчасъ захванѣла да живѣе развратно и родила дѣте. Когато се родило, тя заповѣдала отъ срамъ, да турѣтъ дѣтето въ една люлка съ два дуката и съ записка, че още не е кръстено и го пуснѣла въ рѣката. — Бродари хванѣли дѣтето заедно съ люлката и единъ отъ тѣхъ го велъ да си го отхрани, нарѣкълъ го Ясъ (Иванъ) и го отгледалъ. А той ималъ вече два сина. Ясъ пораснѣлъ и станѣлъ много хубавъ, но веднѣжъ той се скаралъ съ братията си, като играяли (*w pilke*) и работата дошла до бой. И двамата се съединили противъ него: Ти кой си? Ти си найдениче (*Najdуч*), баща ни само тѣй те държи въ кѣщи“.

Като узналъ Ясъ, кой е, и до смъртъ огорченъ, че не е синъ на бродаря, който билъ го отгледалъ тѣй грижливо, трѣгнѣлъ

¹⁾ Други единъ вариантъ въ Имп. публ. библиотека (отъ сбор. на Погодинскій,) който биде срезимиранъ на кратко отъ Костомарова въ неговата статія „Легенда о кровосмѣстителѣ“ о собственно съкращение на първия вариантъ.

да се скита по свѣта и дошелъ случайно въ двора, дѣто живѣяла сжщата му майка. Тамъ той испросилъ, като бѣденъ пѣтникъ, да го приематъ и тя го цѣнила за писарь. Тѣ се залюбили единъ въ други.

Но той всѣкога билъ замисленъ, сѣ мислялъ, отъ дѣще му е потеклото и кои сж роднинитѣ му? Като вижда това, тя го попитала: Какво му е? Защо е тѣй нажаленъ? Той никога не рачилъ да каже причинитѣ. Както и да е, тя му се искавала, че го обича, и че иска да го земе за мжжъ и да му даде всичкото си имание. Разбира се, Ясъ приелъ това приятно за него предложение.

Когато подиръ свадбата той дошелъ при неж и захванжли двамата да се милватъ, той и обадилъ, че нѣма никакви роднини и че бродари го намѣрили въ рѣката въ една люлка, дѣто имало дукати и една записка.

Тогава тя му рекла: ти си мой синъ! И той билъ ужасно поразенъ отъ това, затова излѣзълъ отъ кжщи и вече не се върнжлъ. Дошелъ на едно блато и съгледалъ въ срѣдата на блатото единъ пустъ дворецъ. Отъ рибаритѣ чулъ, че зданието е пусто и че тамъ има страшни работи. Но той не се уплашилъ, а заповѣдалъ на рибаритѣ да го закаратъ до тамъ, и да не говоржтъ никому нищичко за това, за да не узнае нѣкой.

Когато го прѣкарали, видѣли, че извадилъ единъ ключъ отъ джеба си (не се знаело, да ли го билъ намѣрилъ или го билъ откраднжлъ отъ майка си); отворилъ една врата: пусто! друга врата — пакъ пусто! като отворилъ третата врата — съгледалъ една „пасийка“ (распятието) и двѣ свѣщи запалени на масата. Той се затворилъ тамъ въ двореца, хвърлилъ ключа прѣзъ провореца въ водата, и паднжлъ на колѣни прѣдъ пасийката и захванжлъ да се моли. „Подиръ много врѣме дошли на туй мѣсто нѣкакви си мжже и заповѣдали (вече на дѣцата на ония рибари) да имъ сготвижтъ вечеря. Уловили имъ една риба, кога ж разрѣзвали, не щешъ ли да се намѣри ключътъ въ утробата на рибата. И тогава чакъ хората си напомнили за оня човѣкъ, който прѣди толкова години билъ се затворилъ въ двореца, а ключа хвърлилъ въ водата, и узнали че това трѣба да е ключътъ. Пѣтницитѣ се заинтересували, зели ключа и заповѣдали да ги прѣкаратъ въ двореца. Кога опитали, — ключътъ става на бравитѣ! Отворили двѣ врати и най-сетнѣ и третата. Тамъ съглеждатъ единъ бѣлобрадъ старецъ, станжлъ вече свети отецъ и се моли на колѣни. Расчуло се за него на сѣкждѣ по свѣта. Ето ти и една бабичка (майка му), която не можела да умре заради грѣха си, като чула, отишла при него. Той ж пернжлъ три пѣти въ лицето (съ гърба на

ржката, както се биждѣ въщицитѣ), и двамата тутакси се равсипали на прахъ“.

Любопитно е, че тая престонародна редакция е заплелa нѣкои отъ книжнитѣ подробности, и 'е смекчила въ сжщото врѣме и грѣховетѣ съ унищожението на двойното кръвосмѣшание, което характеризова черковнитѣ повѣсти.

Други единъ полски вариантъ отъ сжщия тоя расказъ още по-прилича на расказа за Григория въ „Римскитѣ Дѣянія“, и е запазилъ подробноститѣ на книжния расказъ включително и епизодътъ съ двойното кръвосмѣшание, но къмъ края тоя вариантъ не се рѣшава да раскаже взаимното признание на сина и майката, когато първиятъ станжлъ папа: синътъ прощава грѣха на майка си, но не ѝ обажда, кой е. (Wlad. Kosinski, *Materjaly do etnografii Goralii beskidowých, Zbiór wiadomości do antropologii*, изд. на краковската акад. на наукитѣ VII, 9. № 70, изложено въ статията на г. *Bystron*, *Polskie podanie ludowe spokzewnione ze średniewiecznej legendy o świętym Grzegorzem, Wisła t II, 1888, y 762—766*¹⁾).

По такъвъ начинъ ний можемъ да опрѣдѣлимъ съвсѣмъ точно генеологията на слѣднитѣ три славянски прѣправки отъ Едиповата история: *руската повѣсть за Юда, руската повѣсть за св. Григория и полскитѣ раскази за сжщия св. Григория*. Ний знаемъ вече въ реда на тоя родъ повѣсти и мѣстото на българския расказъ за св. Павла Кесарийски и на сръбската пѣсень за Находа Симеуна. — Остава ни още да опрѣдѣлимъ генеологията или поне мѣстото, което заематъ въ кръга на тия сказания — руската история за св. Андрея Критски съ нейнитѣ украински устни подобия, а тѣй сжщо украинската пѣсень за вдовицата, която иска да земе за мъжъ сина си. Историята на Андрея е смѣсъ отъ подробноститѣ на Юдината история и историята на Павла Кесарийски и пр.

Мжчно може да се прѣдположи, че тая комбинация е извършена едва въ Русия, а не вече въ християнския югоистокъ, дѣто сж се образували основитѣ на историята за Юда и Павла Кесарийски.

¹⁾ Тутъ трѣба да поменемъ и расказа за Григория, който се намирва въ изданието на г. Баровча (*Bajki etc. Zebraue na Rusi, 1886, 80—81*); но събирачътъ не забѣлжава, отъ кого е записалъ своя материалъ, отъ нѣкой русинъ ли или отъ нѣкой полякъ и освѣнтъ това, вижда се, че често го излага съ свои думи; за това неговиятъ материалъ пѣма изобщо научна подлжнностъ и може да служи само за указание, че извѣстна тема сжществувa въ извѣстна мѣстностъ. Въ сѣкой случай расказътъ на г. Баровча свидѣлствува, че въ прикарпатската страна сж записани два варианта, които сж явна прѣправка отъ латинския или нѣмския книжовенъ расказъ за Григория. Въ него сж интересни двѣ подробности: 1) името на героя — *Григорий* и 2) нерѣшителността на расказа, да прѣдстави Григория като людоу на съзнателно кръвосмѣшание. Споредъ тоя вариантъ Григорий билъ роденъ отъ любовници, които отъ най-напрѣдъ не знаели, че се братъ и сестра. Като узнали, изведнжжъ отишли въ пустинята, да сж кажатъ. Къмъ отличията на Баровчевия вариантъ принадлежи подробността, че Григорий не билъ намирень отъ рибари въ рѣката, а отъ царската дѣщери — като Мойсея.

Въ сѣки случай исторiята на Андрея Критски трѣба да е била занесена въ Русия много рано, понеже е пуснѣла корень даже въ украинскитѣ раскази. Ний прѣдполагаме че и финската легенда, която ще приведемъ пѣ-долу, е произвлѣзла отъ нѣкой руски изворъ, може би въ новгородскитѣ врѣмена¹⁾.

Извънредно интересна е финската легенда, която намѣрваме въ II томъ на *Rudbeck-ovia* сборникъ финландски приказки — *Salmelainen* (Хелзингфорсъ 1854) а прѣведена на нѣмски въ Ермановия *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland*, 1858 XVII 14—20²⁾. Отъ нѣмския прѣводачъ тя е нарѣчена: „Die Weissagungen“.

Въ една селска кѣща дошли двама магѣосници да прѣнощуватъ. Въ туй врѣме една овца се замѣчила, да се убагни. „Трѣба да ѝ помогнемъ“, рѣкълъ пѣ-младиятъ. — „Нѣма нищо да излѣзе“, отговорилъ пѣ-стариятъ — „сѣ едно, вѣлкъ ще изѣде агънцето“. Както и да е, но пакъ помогнѣли на бѣдната овца. Слѣдъ нѣколко врѣме дошло да роди и домакинята и тя захванѣла силно да крѣщи. Пѣ-младиятъ се смилилъ и помолилъ пѣ-стария, да помогнѣтъ и на жената. — „Хубаво, но нищо добро нѣма да излѣзе отъ това, отговорилъ она; ще се роди синъ, който ще убие баща си и ще се ожени за майка си. „Но нека пѣкъ ѝ минѣтъ болкитѣ“, рѣкълъ, — и тутакси жената родила момченце. На другия день двамата магѣосници си трѣгнѣли, а домакинѣтъ, който билъ чулъ сичкитѣ имъ разговори, отишелъ при жена си нажаленъ и ѝ расказалъ сичко, каквото били рѣкли хората. Жената му се уплашила и двамата размислили, какво да правѣтъ. Най-напрѣдъ искали да го убиѣтъ, но не имъ дало сърдце, а подирѣ рѣшили да го оставѣтъ да расте, да почакатъ, че може би пророчеството и да не е истинско. Прѣзъ есенъта дошелъ и празникѣтъ *Keuri*, заклали едно агънце, и сварили си по стария обичай, чорба. Когато сварили чорбата, отворили прозореца и турили на него месото да истине, а чорбата налѣли въ чинийки и ѣхъ изсърбали съ челедѣта си.

Тогава домакинѣтъ си припомнилъ пророчеството и рѣкълъ: „А, нашитѣ гости сѣ лѣжци; тѣ ни прѣдрѣкохъ, че вѣлкъ ще изѣде туй агънце, а пѣкъ то лежи прѣдъ насъ въ чорбата“. —

¹⁾ Понеже началото на тая приказка прилича на началото въ исторiята на Юда, ний считаме за нужно да приведемъ тукъ, за да допълнимъ указанията на шведскитѣ прѣправки на св. Григориевата исторiя, библиографiята на шведскитѣ редакциѣ отъ исторiята на Юда, които сѣ можели да повлияѣтъ и въ съчинението на финската приказка. Единъ почти букваленъ прѣводъ на латинската исторiя за Юда напечатана *P. O. Bäckström*, *Svenska Folkböcker, Sagar, Legender och Afventyr* (Stockholm, 1845, 198—206). Тукъ сѣ показани и датскитѣ варианти и печатнитѣ шведски издания за народа. Отъ 1833 год. има единъ нѣмски прѣводъ на шведската исторiя за Юда (*Folksbuch von Judas Jachariot*) въ *Neues Jahrbuch der Berlinischen Gesellschaft für deutsche Sprache und Alterthumskunde*, VI B. 1844, 144—153.

²⁾ Споредъ тая исторiя Юда не потѣва, защото комуто е описано да виси, той не може да потѣне.

Изѣли чорбата и рѣкли да захванжтъ вареното месо, но нецешъ ли да падне отъ провореца на земята и единъ вѣлкъ — хамъ — изѣлъ го до послѣдната мръвка. Всичкитѣ ужасно се уплашили, като видѣли, че първата половина на пророчеството се изпълнило и като си помислили че може би и втората да се сбъдне. Отъ отчаяние бащата извлѣкълъ дѣтето отъ люлката и щѣлъ да му отрѣже гърлото, но майката се притекла и рѣкла: „не убивай нашето дѣтенце, по-добрѣ да го вържемъ на една дъска и да го пустимъ въ морето да плува, кждѣто обича“. — Хубаво, рѣкълъ. — Бащата измѣнилъ намѣрението си, но сѣ пакъ го ранилъ въ гърдитѣ съ едно малко ножче. Майката зела момченцето на ржцѣ, повила го хубаво, вързала го на една дъска и го пуснжала по вълнитѣ. Момченцето исплувало на брѣга при единъ мѣнастирь, дѣто го и възпитали, но понеже му се додѣяло да седи въ мѣнастиря, егуменътъ го пуснжалъ да отиде дѣто обича¹⁾. Юношата дошелъ и въ кщцата на майка си, когато нѣмало баща му и се цѣнилъ да варди едно поле, посѣяно съ цвекло. Майка му дала оржие и му заповѣдала да стрѣли противъ крадцитѣ. Слугата застрѣлява стареца, който билъ набралъ една прѣстилка цвекло. Домакинята се зарадвала, че младиятъ измекеринъ застрѣлилъ хайдука и му сготвила сладкъ обѣдъ. Чакали, чакали стареца, най-сетнѣ домакинята отишла да види, да ли слугата не е убилъ мжжа ѝ. И наистина тъй било. — „А бре, злочесто ябанджийче, ти си убило мжжа ми!“ — „Че отъ дѣ да го знамъ азъ, мари домакинью! Какъ да познажъ непознатъ мене човѣкъ. Азъ мислѣхъ, че е хайдукъ!“ — Домакинята видѣла, че момчето не е криво, заровила мжжа си, а слугата оставила при себе си и подиръ нѣколко врѣме се оженила за него. Бѣлѣгътъ на гърдитѣ издалъ историята на юношата.

„Ахъ, казва майката, пророчеството на ония чужденци се сбъднж: и вѣлкъ изѣде агънцето и ний станжхме мжжъ и жена, слѣдъ като уби ти баща си!“ — „Какво да правимъ сега!“ попиталъ синътъ. — „Иди този часъ и попитай ученитъ, които знажтъ писанието, съ какво можемъ да исплатимъ грѣха си?“ — Синътъ послушалъ съвѣта на майка си, опжтилъ се и дълго врѣме се скиталъ съ нажалено сърце, като неабравялъ никога страшия си грѣхъ. Срѣщнжалъ единъ старъ калугеринъ съ книга подъ мишца. Юношата му расказалъ грѣха си. Тогазъ

¹⁾ За нѣкаква записка или други нѣкой прѣдметъ, на който родителитѣ, като въ другитѣ подобни приказки, да записватъ историята на момченцето въ финската легенда нищо не се поменува. Майката узнава сина си по бѣлѣга отъ раната на гърдитѣ му, както въ Едино-вата история (Huginus, Fabulae 66 и 67), единъ старъ слуга узнава Едина по единъ бѣлѣгъ на нозѣтъ му. Подобни бѣлѣзи срѣщаме и въ други варианти отъ срѣдне-вѣковната история на Едина—Кюда—Григория. Въ старо-француския романъ за обсадата на Тива (*Le Roman de Thèbe*. Ср. напр. у Constans, op. cit. 109), въ руската история на Андрея Критски и въ съотвѣтствующия ней украински расказъ.

старецътъ разгърнълъ книгата, обърнълъ ѝ листъ по листъ и рѣкълъ: „каквото си сторилъ, клетнико, не може съ нищо да се исплати — то е много страшно“. Тая присъда толкова разярила младия човѣкъ, щото съ единъ юмрукъ свалилъ стареца на земята. Подиръ туй продължилъ пѣтя си, докжто не срѣщнълъ още единъ старъ калугеринъ, на когото разказалъ, какво сторилъ съ родителитѣ си, и какъ убилъ първия старецъ. Но тоя старецъ погледнълъ въ книгата и му отговорилъ същото. Като чулъ юношата това, пакъ кипнълъ отъ ядъ, убилъ и тоя калугеръ и тръгнълъ по пѣтя си. Скоро дотекълъ още единъ трети калугеринъ съ книга подъ мишца, разказалъ и нему своитѣ прѣстѣпления: „Азъ убихъ, рѣкълъ, баща си, оженихъ се за майка си и по пѣтя си убихъ двама старци, защото ми казахъ, че за такива грѣхове нѣма прошка. Ти сега какво ще рѣчешъ?“ Старецътъ погледнълъ въ своитѣ книги, позамислилъ се и рѣкълъ на чужденеца: „Нѣма такъвъ голѣмъ грѣхъ, който да не може да се исплати, ако раскаянието е искрено. Идете и двамата на нѣкоя скала; тамъ ти да си ископаешъ единъ кладенецъ, докжто извре вода, а майка ти нека стои прѣдъ тебе съ черна овца въ рѣка, докжто не побѣлѣе овцата“. Като чулъ това, младиятъ човѣкъ благодарилъ за съвѣта, отишелъ си въ къщи и съобщилъ на майка си какво му рѣкълъ калугеринътъ. Покачили се и двамата на една скала; синътъ съ едно длето, за да копай гиранъ, а майката съ една черна овца на рѣцѣ. Минжло се много врѣме, юношата постоянно работѣлъ и колкото и да се мѣчилъ, не унивалъ. А тая скала била на самия пѣтъ; хора минавали и добри и лоши. Веднжжъ минжлъ и единъ много хубаво облѣченъ и личенъ господинъ и попиталъ младия човѣкъ, какво върши? той му разказалъ историята си, исповѣдалъ, че исплаща грѣховетѣ си, и попиталъ господина, кой е пѣкъ той и съ какво се занимава?

Отъ тукъ нататъкъ ний прѣвеждаме буквално финската приказка, защото краятъ ѝ е особенно важенъ за сравнение съ велико-рускитѣ и украинскитѣ раскази¹⁾.

„Азъ ли, азъ съмъ такъвъ искусникъ, щото кривото можъ да направѣмъ право, правото-криво; ей сегичка ще отидѣ въ сѣда, но и на тебе можъ да помогнѣ, ако ми заплатишъ“. — Младиятъ човѣкъ страшно се разсърдилъ, че трѣба да прѣнася такава тежка епитимия, когато оня човѣкъ се храни отъ лоши расправи; прѣдишната му яростъ пакъ се събудила — и той ударилъ съ длетото си оня господинъ по главата, който тогчасъ паднѣлъ мъртавъ. Щомъ направилъ това, станжло голѣмо чудо: скалата самичка се отворила, и показалъ се кладенецъ съ

¹⁾ Тукъ мимоходомъ напомнимъ на читателя Гоголевия расказъ „Странная мѣсть“.

вода, а черното агне на рѣцѣтъ на майка му побѣлѣло. И двамата много се почудили, но младиятъ човѣкъ пакъ се замислилъ, какъ ще отплати новото убийство? — Какво да прави? Отива пакъ при монаха, съ когото се билъ съвѣтвалъ по-прѣди и му обадилъ, какво билъ сторилъ. Отъ най-напрѣдъ той рѣкълъ: кладенецътъ е готовъ, а черното агне побѣлѣ. — Какъ тѣй? попиталъ старецътъ, въ шесть недѣли отгорѣ? — Юнашата продължилъ: „Дойде при мене такъвъ и такъвъ господинъ и азъ го убихъ“. — Па толковъ по-хубаво, отговорилъ старецътъ, хубаво, че си го отрепалъ; той по-вече обиждаше Бога отъ тебе и за туй врѣмето на твоята епитимия се скъси; сега можете да живѣете мирно. Тѣй се очистили отъ грѣховецѣ си тия двоица грѣшници и отъ тогава нататѣкъ живѣли честито наедно; — жената като майка, и мъжътъ като синъ¹⁾.

Въ полза на прѣдложението, че финската приказка и рускиятъ расказъ за Андрея Критски иматъ общъ изворъ, служи и това, че въ Галиция се намѣрва единъ устенъ расказъ, който много прилича на финския. Цѣлото наше изслѣдване бѣше вече написано, когато получихме отъ г. Иванъ Франко, слѣдния расказъ, записанъ отъ г. В. Охримовича въ Сенегово, Домински уѣздъ, отъ една стара жена (Параскева Проданка). Ето тоя расказъ:

„Имало едно врѣме единъ търговецъ. Тръгналъ той да търгува по далечни земи, по далечни пѣтища. Въ едно село го застигнала нощта; за туй помолилъ единъ селянинъ да го остави да нощува въ колибата му. Домакинътъ билъ младъ, и жена му първи пътъ „спала въ кѣта“ (родила). Тая нощъ имала да добие дѣте.

Прѣзъ нощта търговецътъ се събужда, слуша: наprozореца седжтъ три врани и си приказватъ. — То били три ангела. Единиятъ каже: Роди ли се вече? Другиятъ каже: още не е! Третиятъ каже: да бѣше се родило сега, щѣше да стане голѣмъ богаташъ. Подиръ малко първиятъ пакъ попиталъ: Роди ли се вече! Другия отговорилъ: О не! Третиятъ добавилъ: Да бѣше се родило сега, щѣше да стане сетенъ просякъ. Подиръ малко пакъ попитва единиятъ: Роди ли се? Отговаря другиятъ: Да, роди се! Третиятъ каже: Нели сега се роди, ще стане голѣмъ разбойникъ: ще убие баща си, а съ майка си ще съгрѣши. Като рѣкли това, трепнали съ крила и хвъркнали. Съмнѣло се и търговецътъ расказалъ на домакина сичко каквото чулъ. Тогава домакинътъ се уплашилъ и зелъ да моли търговеца,

¹⁾ Краятъ на легендата се приближава къмъ славянскитѣ легенди за покаянието на разбойника и за най-голѣмия грѣхъ, отъ които се намѣрва и единъ български вариантъ въ „Сборника за нар. умотъ.“ Т. III, 179—180 стр. Ний прѣдполагаме да се повърнеме върху тая легенда въ нѣкоя особена статия.

да земе дѣтето съ себе си и да го остави въ гората. Търговецътъ земалъ съ себе си момченцето и като минжалъ прѣзъ една честа гора видѣлъ единъ змей, хвърлилъ дѣтето на змея и си отишелъ. Помислилъ си, че змеятъ ще изведе дѣтето. Но не станжло тѣй: змеятъ се уплашилъ и избѣгалъ, а дѣтето останжло живо на пята. Тогава минжалъ прѣзъ гората единъ човѣкъ, зель съ себе си дѣтенцето и го занесълъ въ къщи на дѣцата си. Момчето порасло наедно съ дѣцата на човѣка, който го намѣрилъ, и станжлъ хубавъ юнакъ. Добрѣ му вървѣло у тогова домакина, само едно му било криво, че всичкитѣ го наричали: Найда и му се присмивали. Тежко му било, че синоветѣ на домакиня му турятъ прѣкори и се подиграватъ съ него, толкова му било тежко, щото единъ день побѣгнжалъ отъ домакина, дѣто му очи видѣли.

Вървѣлъ, вървѣлъ, докжто дошелъ въ едно село и тамъ се цѣнилъ у одного селянина да му слугува. Служилъ хубаво и домакинътъ билъ доволенъ отъ него и той отъ домакина. Веднжжъ го пратилъ селянинътъ да пази овеса отъ мечки. Слугата зель пушката, наклалъ около колибата огънь и сѣднжлъ да чака мечката. Слуша, слуша, по едно врѣме чува, че нѣщо въ овеса шумоли. Нощта била ясна, мѣсецътъ грѣялъ и той видѣлъ на кое мѣсто се клати овеса и ударилъ на туй мѣсто. Като отишелъ да види, нѣщо паднжло и захъркало. Той си помислилъ, че е мечката и отишелъ да види, да ли е убилъ нѣкоя голѣма мечка. Отива, и кога погледва, какво да види? то не било мечката ами господарятъ му лежалъ мъртавъ, а отъ раната му текла кръвъ. То било тѣй: домакинътъ искалъ да види, да ли не спи, и влѣзалъ въ овеса, а оня помислилъ, че е мечката и го убилъ. Като видѣлъ, какво сторилъ, много се уплашилъ, но отишелъ пакъ въ къщи и расказалъ всичко станжло: тѣй и тѣй, азъ мислѣхъ, че е мечка и го убихъ. Всички знаели, че билъ честенъ и вѣренъ и нищо не му сторили. Домакина погребали. Подиръ смъртѣта на домакина, тежко било на вдовицата сама да върти къщата: Знайте, какъвъ е животътъ на вдовицата. Ето ти, той останжлъ пакъ да служи у него, а подиръ нѣколко врѣме се оженилъ за нежъ. И тѣй отъ слуга станжлъ господарь. Като се взели, тя съгледала веднжжъ на плещитѣ му единъ бѣлѣгъ и по тоя знакъ го познала. Захванжла да го распитва: Какъ? Що? Тогава той призналъ, че е найденъ (що він Найда); прѣдъ това той не обаждалъ никому защото се страхувалъ да не му се смѣжтъ пакъ. Захванжли да распитватъ хората и доказало се, че той ѣ е синъ. Тогава тя отъ голѣма жалость се обѣсила, и той се сторилъ

просякъ и ходилъ по мѣнастиритѣ, докѣто не исплатилъ грѣха си¹⁾).

Както и да е, докѣто не се опрѣдѣлѣтъ пб-точно най-близкитѣ извори на сказанието за св. Андрея Критски, може да се смѣта за очевидно, че туй руско сказание, украинскитѣ устни раскази за Андрея и Мария Египетска и горѣизложената финска легенда прѣдставятъ единъ кръгъ отъ най-тѣсно между себе си свързани и прилични сказания.

Отъ всичкитѣ сказания, които ни занимаватъ, най-изолираната е украинската пѣсенъ за вдовицата, която иска да се ожени за сина си. Впрочемъ тая пѣсенъ стои въ всѣки случай пб-близу до сказанията, къмъ които принадлежи и българската история за Павла Кесарийски, сѣрбската пѣсенъ за Находа Симеуна, западнитѣ истории за св. Григория и т. н. отколкото до ония, къмъ които се отнася сказанието за св. Андрея; но много отъ подробноститѣ на фабулата въ сказанията на прѣвия кръгъ сѣ атрофирани въ украинската пѣсенъ и туй, което е останжло въ неж отъ тая фабула, е расказано много своеобразно.

Впрочемъ цѣлата тая прѣправка не е могла да прѣкрие аналогитѣ между пѣсенъта и фабулата на расказа за кръвосмѣсителя Павла — Находа — Григория. Къмъ тия аналогии принадлежѣтъ: 1) *пуцанието* на очевидно незаконно родения синъ (или синове) *въ водата*, 2) двойниятъ бракъ на майка съ сина и на сестрата съ брата. Собствено, по смисѣла на сегашната пѣсенъ, нѣма никаква нужда отъ двоенъ бракъ, — освѣнъ това и дѣщерята, която вдовицата желае да даде на „другия козакъ“, когато самичка зема прѣвия, не се знае отъ дѣ се появява. Ний мислимъ, че цѣлата тая коллизия е произлѣзла отъ просто едно недоразумѣние на редакцията, и че прѣвобразътъ трѣба да е заключавалъ въ себе си епизода съ двойното кръвосмѣшение, както въ историята на Павла Кесарийски и Григория, т. е. отъ най-напрѣдъ кръвосмѣшението

¹⁾ За пълнота трѣба да поменемъ и бѣлорускитѣ раскази за *Юда Разбойника* и за *Андрей Критско*, напеч. у *Романова* (Бѣлор. Сборникъ, III, 307—312, IV, 162—163). И въ двата тия расказа се срѣщатъ имената Юда и Андрей, но и двамата герои не сѣ кръвосмѣсители, а разбойници, които убиватъ баща си и майка си. Това сѣ варианти отъ една особена легенда „за най-голтѣмѣя грѣхъ“, която се е образувала отъ комбинацията на библическия расказъ за Лота съ апокрифтѣ за прѣблаженното дърво и за кръстоветѣ, на които били распяни Христосъ и разбойницитѣ. Ний ще се занимаемъ съ тая легенда други пѣтъ, прѣдъ видъ на нейнитѣ нови варианти, въ числото на които падатъ и българскитѣ. — Въ бѣлоруския расказъ за Андрея Крицко покаянието е сходно съ легендата на св. Григория, освѣнъ това Андрей сѣ туй говори: *Помилуй мя, Боже, помилуй мя*.

Ний съвсѣмъ оставаме на страна сложния расказъ въ началото на Костомаровата статия: „Легенда о кровосмѣсителя“. Костомаровъ казва, че билъ чувалъ тоя расказъ въ нѣколко сходни по основата на своето съдържание и по хода на събитието върианти въ нѣколко губернии (Истор. моногр. I. изд. стр. . . . 1872), но намъ ни се чини, че знаменитиятъ историкъ е слѣлъ разнитѣ варианти на расказитѣ и даже на пѣснитѣ въ една повѣстъ, като е прибавилъ при това, за свързка, и нѣщо отъ себе си.

на сестрата съ брата, а послѣ на сина съ майката. Пѣсенъта трѣба да се е образувала отчасти отъ подобенъ родъ книжни сказания, но не ги е разбрала твърдѣ, защото сж били противни на простонародното съзнание; за това тия сказания не сж се запазили ясно въ народната паметъ. Въ полза на това прѣдположение говори и обстоятелството, че въ пѣсенъта, даже и въ сегашния ѳ видъ, донецътъ синъ чете „листи“ (писмо) или даже „книга“ и слѣдъ туй обявява на вдовицата, че ѳ е синъ. Въ сегашната редакция на пѣсенъта това четение е съвсѣмъ излишно и даже странно за единъ донецъ. Очевидно е, че тия „листове“ или книги сж оная записка (въ българскитѣ и сръбскитѣ варианти се говори за книги) или онова евангелие, което било турено въ люлката на Павла — Находа — Григора, и по които се узнава происхождението му.

Това сж основанията, по които ний се рѣшаваме да гледаме на украинската пѣсенъ като на своеобразенъ отзивъ отъ историята на Павла — Находа — Григория, който най-много се е отдалечилъ отъ своя първообразъ. Не долже впрочемъ чѣмъ ваше проведенное датское пѣсна. Отъ еждѣ е стигналъ въ Украина тоя първообразъ? Да ли отъ западна Европа или отъ южнославянския миръ, като вариантъ отъ пѣсенъта за Находа Симеуна, мжно може да се каже сега.

Има впрочемъ нѣкои основания да се утвърждава, че въ тоя или оня случай пѣсенъта се е образувала въ Велико-Русия и отъ тамъ е проникнала въ Украина. Настоятелното помѣнувание на *донцитѣ* почти въ всичкитѣ украински варианти показва вече, че пѣсенъта нѣма украинско происхождение. Сжщото може да се каже и за думата *теремъ*, което било толкозъ непонятно въ западна Украина, щото пѣвцитѣ го прѣтълкували въ терень (трѣнь).

Освѣнъ това езикътъ на много отъ вариантитѣ на пѣсенъта не само съдържа много великоруски чѣрти, но даже става почти съвсѣмъ руски на нѣкои мѣста. Тѣй напримѣръ даже нѣкои отъ вариантитѣ на Чубинскій носѣтъ явни велико-руски слѣди въ езика си и склада си, особито слѣдния вариантъ:

Въ шовкови пояса,
У богатого купця
Була дочка хороша;¹⁾
Однимъ одна дочъ була
Та все пыла, гуляла.
Два ребенкивъ достала,
И въ пеленки сповыла,

¹⁾ Въ варианта Д. подиръ това иде: Та зовуть ѳейі Машою
Машою, хорошою . . .

въ варианта З: У батушки, у отца
Була дочеръ умница.

Тай на Дунай понесла и пр.
 А вы жовтыйї пискы
 Не давайте имъ тоски
 Ой ты, вдова молода
 Глупа въ тебе голова:
 Ты мать наша родная,
 А то сестра наша.
 ** (Иды, маты, въ монастырь,
 Щобъ тамъ тебе Богъ простывъ;
 А ты, сестро, въ ти садкы,
 Що дивчата цвиткы рвуть, —
 Съ тебе грихы изберуть;
 А мы пидемъ въ лись,
 Та тамъ насъ звиръ изъйїсть.
 Ще до лиса не дойшовъ,
 Вже мене звиръ найшовъ) ** малор.
 Пидожды, пидожды,
 Не множечко погоды, —
 Господу Богу помолюсь,
Государю отклонюсь,
 Тай на той свить готуюсь.¹⁾

Макаръ че тоя вариантъ е записанъ въ Черкасскія уѣздъ, (Киевска губернія), ний имаме право, като исключимъ нѣколкото стихове (между звѣздичкитѣ) и измѣнимъ изговора на думитѣ, да го признаемъ за съвършено великоруски. Ний трѣба да повторимъ желанието, което исказахме и на друго мѣсто: дано по-скоро се изслѣдва нѣкогашната „Слободска“ украинна и земята на Донската Войска, тоя край, дѣто отдавна сѣ се допирали и смѣсвали Великоруси съ Малоруси и дѣто можемъ да намѣримъ много данни, които ще ни помогнатъ да рѣшимъ въпроса за взаимодѣйствието на двѣтъ народности въ съставянието на прѣданията и пѣснитѣ. До сега ний имаме два варианта отъ пѣсенята, която ни занимава, тѣ сѣ записани отъ г. Манджура, първиятъ въ Александровскія уѣздъ (Екатеринославска губернія), а другиятъ въ Валковскія уѣздъ (Харковска губернія). Тѣ не сѣ напечатани до сега; ний ги помѣстяме подъ чѣртата²⁾. Тѣ сѣ

¹⁾ Чуб. V, стр. 924, 925. Когато това бѣше написано, ний получихме разни материали изъ Мариупольскія уѣздъ въ Екатеринос. губернія. Тая страна е още малоруска, но е близу до етнографическата граница. Между записанитѣ тукъ пѣсни има и една такава: Ой у нашего царя, Появилась новина, Удовушка молода, Уродыла два сына и пр. Синѣтъ по-нататѣкъ се нарича „забродчикъ“ (бродарь).

I.

- *) 1 Ой тамъ жыла удова
 Спородыла два сына.
 И Хведора й Василя,
 Въ кытайечку сповыла —
 5 Та на Дунай отнесла.
 Ой ты тихій мій Дунай,
 Дитей мойихъ привитай,
 А ты жовтый писокъ —
 Прокорми мойихъ дитокъ,
 10 А ты зеленнй комышъ,

- Дитей монїихъ поколышъ.
 Выйшло вдови трицять пѣть,
 Пишла вдова — воду брать,
 Ставъ корабель приплывать,
 15 А въ тимъ корабли,
 Два дончыкы молоди,
 Одынъ у лїстонькы чыта,
 Другый вдивонькы пыта:
 Ой, ты вдова молода —
 20 Чы пидешъ ты за меня?

любопитни най-напрѣдъ за това, че въ тѣхъ се срѣщатъ великоруски изречения и велико-руски складъ (дочушка, русая коса) а тѣй сжщо и за това, че сж запазили много по-чисто и ясно темата на проваическитѣ сказания, сжщо като галицкитѣ варианты, съ което се потвърждаватъ и нашитѣ прѣдидущи съображения. Ето най-сетнѣ една почти съвсѣмъ великоруска пѣсенъ, записана отъ сжщия трудолюбивъ събирачъ, която трѣба да се отнесе къмъ кръга на прѣдидущитѣ:

Ой по Дону, по Дону —
Скрозъ по синему морю —
Тамъ плывало судно —
Размалевано дно,
А въ томъ суднѣ
Не много гребцовъ —
Сорокъ тысячь молодцовъ.
А межъ ними Атаманъ —
Черноморець Иванъ —
Онъ на Донцевъ говоритъ;
Ахъ вы донцы молодцы,
Пригребайте вы гребцы
Ко вдовиному дворцу. —

А тамъ вышла удова,
Черноброва молада,
— Здравстуй вдова молада,
А чи пойдешь за меня? —
— Я пойти да не пойду,
Отказаться не могу. —
Взялъ онъ острый ножъ —
Ей головочку иснесъ.
А гдѣ взялись гайдуки —
Подхвапили донца,
Повели его въ свѣтлицу
Да посадили въ темницу.

Тукъ героятъ „донецъ“ вече е прѣобразенъ въ „Атаманъ черноморець“ съ 40000 другари. Защо убива той вдовицата, не се казва. Пѣсенъта въобще е много непълна, но тя е очевидно

Ой, я дончыка люблю,
Я за дончыка лиду,
За другого дочку дамъ.
Який теперъ свить наставъ —
25 Сынъ матери не признавъ,
Яки теперъ попы стали —

Сестру зъ бразомъ звипчали.
Иды, сестро, въ монастырь,
Шобъ тебе Богъ простывъ,
30 А я лиду въ темный лисъ,
Нехай мене звирь изйсть.
(С. Алексѣвка, Александрю).

II.

1 Авъ нашего короля,
Проявилась новына:
Одна дочушка была,
По садочку ходила —
5 Шавийечку садила,
Два сыночка зродила.
Та обыдва Василъ,
Кытайкою сповыла
Чернымъ шовкомъ звизала,
10 Тай пустила на море.
Ой, ты море-корабель,
Коляши мойихъ дитей —
До дванаццаты годей.
Зариколася вдова —
15 Сынъ лить по воду ходыть,
На восьмому году,
Пшла вдова по воду,
Стала вона воду брать —
Ставъ корабель приплывать,

20 А въ тому же корабли
А два донци-молодци.
Одынъ сидыть у носу —
Чеше русую косу,
Другый сидыть на рули —
25 Праве руломъ поводи,
Та роспытуе йий.
Ой ты вдова, удова,
Чернобрыва молада,
Чы любишь ты донца,
30 Чы пидеешь ты за донца?
За старшого сама йду,
За меньшого дочь даю.
Який теперъ свить наставъ —
Сынъ матери не признавъ;
35 Ой якъ мыни тебе брать,
Шо ты мыни ридна мать.
(Валковскій у. Харьковска губерн.).

варияция отъ историята на вдовициния синъ — кръвосмѣситель, който убива тукъ майка си, за дѣто е готова да се ожени за него. Сжщо като въ горѣприведената приказка за Андрея, той убива майка си подиръ признанието. Сврзката на горнята пѣсень съ кръга на пѣснитѣ за кръвосмѣшението испѣква още по-ясно, като ѝ сравнимъ (пѣсенъта) съ слѣдния вариантъ, който се е образувалъ, като се е смѣсила довольно распространата въ Украина пѣсень за връщанието на войника отъ бойното поле, съ мотива и стиховетѣ на пѣсенъта за вдовицата, която иска да земе сина си за мжжъ:

Налетили до вдовы соколы,
Крылечкамы увесь двир освитылы,
Голосочком удову збудылы:
— Устань, удово, та устань молода,
То вси ^дпаны исъ походу йдутъ,
Твого пана неживого веауть. —
Якъ пишла удова до синього моря
Воды зъ моря братъ,
Ажъ на сынимъ мори кораблыкъ,
А у тому корабли симсотъ тысячъ козакивъ,
Запорожцывъ — донцивъ.
Запорожець — донецъ а суденечко жене,
Суденечко жене, а писеньки поѣе. (Великор.).
Стала вдова воду братъ
Ставъ корабель прыплывать.
Запорожець — донецъ и лысты чита,
И удивонькы пыта:
— Ой удова молода, чы пидешъ ты за меня? —
— Ой сваталы люде меня
Кращи, лучши одъ тебе
Богатиши одъ тебе
А я за йихъ непишла,
Ще й дочаночку знайшла,
И за тебе не пиду, ще й дочаночку знайду, —
Ой якъ вынявъ запорожець-донецъ и съ подъ бока,
Гостру шабельку
Та й удары въ удову молоду:
Покотылась голова —
До крутого берега.

(Записана въ с. Томашовка, Александр. у. Екатериносл. губ. въ 1854 год. Изъ книжата на г. Ст. Носъ).

Въ тоя вариантъ вдовицата се отказва да земе сина си, но тоя отказъ е очевидно по-подирѣшна прѣправка: корабтъ и козакътъ, който „листи читае“ — всичко туй е зето направо отъ пѣсенъта за кръвосмѣшението.

Ще очакваме и други варианти, които да потвърджтъ нашето прѣдположение, че трѣба да е сжществувала нѣкоя ве-

ликоруска пѣсенъ за кръвосмѣсителя, която е послужила за образецъ на украинската, както тая на бѣлоруската¹⁾.

Въ коя руска областъ се е образувала занимающата насъ пѣсенъ, това е собствено второстепененъ въпросъ²⁾. По-важното е туй, че тая пѣсенъ въ всѣки случай се е съставила отъ едно сказание, което нѣма никакво мѣстно значение, нито битово, нито митическо³⁾. Двѣтъ или три фантастически подробности, които се срѣщатъ въ вариантите на приведената пѣсенъ или на народните прѣдания, не ни даватъ още право да имъ прѣписваме народно митологическо значение и да прѣдполагаме, че сж съществували у насъ отдавна — особено като се вземжтъ въ внимание многобройните съвпадения на разнитѣ варианти отъ нашитѣ пѣсни и сказания съ книжнитѣ легенди.

Работата е тая, че фантастическото мировъзрѣние е черта, която принадлежи наистина на древната първобитна култура,

¹⁾ Има една бѣлоруска пѣсенъ, напечатана въ Гродн. губ. вѣдом. (за жалость не знаемъ №), отъ сборника на Г. М. А. Дмитриева, който носи неточното заглавие: „пѣсни за надно-русскога (?) народа“; Тая пѣсенъ е почти съвѣтъ малоруска, но се свършва тъй:

Что зденчикъ углядаешъ,
Чи удовоцки не знаешъ?
Я удовоцку знаю,
У удовоцки прауды пытаю:
— Цы любишъ ты мене,

Цы пайдзешъ за мене?
— Я за тебе не пайду,
Я за твайго таварища
Сваю дочку аддамъ.

Други единъ бѣлорусски вариантъ, записанъ отъ г. Шейнъ (стр. 258) се състои пѣлъ отъ стихове, заети отъ украинскитѣ варианти, които анализувахме въ началото на статиата си. Въ него се разказва тъй сжщо за двата сина на една вдовица. Ср. также Шейнъ, Матер. для изученія езика, и пѣсенъ сѣверозапад. края, Г. 1881. 415—416.

²⁾ Считаеме за неизлишно да забѣлжимъ и аналогитѣ мѣжду галицкитѣ варианти на пѣсенята за вдовицата и полскитѣ разкази за Яся въ началото и на края.

³⁾ За какво да е битово значение на подобнитѣ пѣсни и сказания странно е и да се говори. Ще забѣлжимъ при тоя случай, че е странно да се турятъ тия пѣсни и въ реда на битовитѣ. Ако въ Украина и да е съществувала нѣкогашъ неопрѣдѣленостъ въ половитѣ отношения, то и паметята даже за това трѣба отдавна да се е истъркала, тъй щото не е имало защо и да се вѣстава противъ неж. — Макаръ въ нѣкои мѣста въ Великооруссия да сж останали нѣкои слѣди отъ първобитната култура въ това отношение („снохачеството“ и смѣшеніето съ сестра, косто още малко е доказано ср. у г. Михайловскій, борба за индивидуальность, Отеч. Зап. 1876, 182—183) то и тукъ общото правило на народния мораль отдавна вече ясно е съзнато, поне теоретически. Това просто съзнание се е изразило, безъ хитроститѣ на черковнитѣ книжници, и въ народната поезия, въ былината за Ильа Муромца, какъ той истребилъ цѣлия родъ на Соловья разбойника, дѣцата на когото били „въ единый лѣтъ“ затуй, щото женѣлъ синоветѣ си за дѣщеритѣ си „чтобъ Соловейкинъ родъ не переводился“ (Кирѣвск. Пѣсни I. 37).

Впрочемъ ний намѣрихмъ въ една отъ великор. пѣсни, записана въ Курската губ., указание отъ битово кръвосмѣшение:

На ряки, на речюшки
На пласку, на камушку
Сиязень касицы вѣть,
Утушка палошнитца,
Девушка харошѣтца.
Баяря дивуюшца;
— Ни дивуйтася, баяря,
Ни дивуйтася, гаспада!
Я сваимъ харошиствамъ

Батюшку састарила
Бизъ ума паставила,
Бизъ ума, бизъ разума
Тихаю пахокаю,
Вежливаю пагаворяю,
Нискама наклонями,
Частыми пацаловами.
(Русск. Филол. Вѣстн. 1880, III, 104).

но *древния* въ културенъ смисълъ, а не хронологически. Масата на народа и до сега мисли по първобитенъ начинъ и може да придаде даже на нѣкой съвсѣмъ новъ расказъ, даже за нѣкое историческо лице, фантастически чърти.

Като досѣгаме въпроса, до колко присѣтствието на чудесния елементъ въ нѣкое народно сказание може да се земе за доказателство, че това сказание се е образувало и е съществувало още въ древно врѣме у народа, у когото го намѣрваме, ний се запираме и до единъ отъ най-капиталнитѣ прѣдмети въ изслѣдванието на народната словесность.

Още неотдавна господствуваше между европейскитѣ учени мнѣнието, че всички народни умотворения, които се отличаватъ съ своя фантастически характеръ, сж наслѣдени отъ дълбоката древность, още отъ езическата, прѣдъ-християнската епоха. Това мнѣние не е исчезнало и до сега въ западна Европа и съ още по-голямъ авторитетъ се ползува между Славянитѣ. Ний видѣхме това отъ мнѣнието на разнитѣ учени за нашитѣ сказания, които се смѣтатъ отъ повечето за остатъци отъ древнитѣ, езически прѣдания на нашето племе. При образуването на подобни сжждения се прави обаче една огромна методологическа погрѣшка: материялитѣ, които прѣдставя народната словесность се зематъ и се мѣрятъ съ абсолютни и произволни мѣрила. За да различятъ въ тоя материалъ езическия елементъ отъ християнския, много учени си служатъ съ съвършено абстрактното християнство, както сжществува то само въ идеитѣ на по-образованитѣ съврѣмenni християни, т. е. на тия, които сж повлияни отъ протестантско-деистическото движение на XVII в. Всичко, което въ народната словесность не става на тая мѣрка, се признава за езическо въ смисълъ на прѣдъ-християнското езичество. По такъвъ начинъ се обяснява тоя материалъ въ народната словесность, който отъ рускитѣ учени е нарѣченъ живоносно слово на „*двувѣрието*“.

Обаче мжчно е да си прѣдстави човѣкъ нѣщо по-фалшиво отъ тая метода, особено пъкъ на славянска почва, дѣто тя способствува изведнжъ да се изпълни врѣмето до Кирила и Методия и св. Владимира съ цѣлъ капиталъ отъ приказки, легенди, фантастически образи и даже нравствени идеи, само за това, защото тоя капиталъ не се съгласява съ това прѣдставление за християнството, което иматъ нѣмскитѣ учени протестанти и рационалисти и тѣхнитѣ послѣдователи въ славянската наука.

Истината е, че историческото християнство, което въ срѣднитѣ вѣкове си усвоихъ нашитѣ прадѣди, както и прадѣдитѣ на другитѣ ново-европейски народи: Германцитѣ, Келтитѣ, Финитѣ и пр. племена, е било много далечъ даже отъ система-

тическия деизмъ (камо ли отъ рационализма) било е напито съ политеистически (езически) и при това много сложни прѣдставления, както въ разнитѣ страни съ богата митология: Сирия, Египетъ, Мала Азия, и е било открито най-сетнѣ на още по-источни влияния: на вавилонското, персийското, индийското, етиопийското и пр. Старитѣ християни не сж отхвърляли езическитѣ Богове, а ги признавали за дяволи, и по такъвъ начинъ съвсѣмъ не се отчуждавали отъ старитѣ митологии; освѣнъ това старитѣ християни прѣобръщали повѣрията и сказанията на всичкитѣ народи на християнски: тѣй напримѣръ Египетскиятъ богъ Анубисъ се прѣобразява въ св. Христофоръ, Хелиосъ въ св. Илия, Хоросъ въ св. Георги и т. н. По такъвъ начинъ мировъзрѣніята на Египтянитѣ, Мало-азийцитѣ и пр. народи, надарени съ пламенна фантазия, били прѣнесени въ общото съкровище на християнскитѣ въззрѣнія, още прѣди да се распространи християнството отъ Срѣдиземноморския басейнъ между варварскитѣ народи на Срѣдня и Сѣверна Европа.

Тия народи живѣяли въ една сравнително много по-бѣдна природа и на една ниска културна стѣпень, за това и тѣхното *езичество* е било собствено по-бѣдно отъ къмъ фантастическия елементъ, отколкото езичеството на южно-европейскитѣ, азиатскитѣ или сѣверно-африканскитѣ народи, или християнството въ III—IX вѣкъ, което е било наситено съ остатъцитѣ на езическата култура на разнитѣ древни народи. По тая причина распространението на християнството между тия варварски народи трѣба да е увеличило чудесния елементъ въ тѣхнитѣ мировъззрѣнія, да е обогатило и отчасти да е създавало тѣхната двувѣрна митология. Освѣнъ туй проникванието на срѣдне-вѣковата християнска епоха съ нейнитѣ аргументации между тия варвари, трѣбаше да създаде у тѣхъ цѣлъ редъ нравствени прѣдставления, които се показватъ чудни отъ деистическо-рационално гледище, но можтъ да се нарѣкжтъ езически само въ най-широкото, а не обикновенно-черковното значение на думата.

Всичко до тукъ казано се потвърждава отъ внимателния, сравнително-историческия анализъ на сказанията отъ рода на нашето, което тукъ ни занимава, и на подобнитѣ нему. Ний видѣхме напр. че Костомаровъ счита за остатъкъ отъ нѣкое старославянско езическо „птицеволхвованіе“ туй, дѣто въ легендата на Андрея *птици* прѣдричатъ на Андреевия баща сждбата на дѣтето му. Обаче, като че нарочно, именно тая подробностъ липсва въ народната приказка за Андрея. Въ книжния расказъ за св. Юлиана това сжщото нѣщо пророкува единъ еленъ, както и въ бретонската пѣсень, която въобще е съхранила по-клерикаленъ характеръ. Очевидно е, че въ единия случай пти-

цитѣ, въ другия еленѣтъ е замѣнилъ класическия оракулъ, който не можаше да се запази въ християнската легенда. Срѣднѣвѣковитѣ духовници не се затруднявали, да заставятъ животнитѣ да разбиратъ свѣрхестественни работи, или да изпълняватъ разни, чудесни роли въ тѣхнитѣ истории. За да не се отдавачаваме отъ образитѣ и прѣдметитѣ, които ни занимавахъ въ настоящата статия, ний ще приведемъ нѣколко паралели отъ произведенията на срѣднѣвѣковитѣ духовни лица.

Тѣй на примѣръ въ указания отъ насъ народенъ расказъ за Марія Египетска *лъвове* погребватъ героинята (въ други единъ вариантъ впрочемъ се явява пѣ-извѣстниятъ на Украинитѣ вълкъ⁴⁾), обаче и споредъ *Legenda Aurea* тя била погребена отъ лъвове (Сжщитѣ ископали гробъ и на Св. Павла, а врани носѣли храна на светцитѣ, както на Илия въ Вехтия завѣтъ и т. н.⁵⁾).

Други примѣръ: въ легендата за мѣнастиря на св. Ключа (Du Saint Bec) въ Нормандия се разказва, че Никодимъ, като снемалъ тѣлото на Христа отъ кръста, събралъ кръвта му въ единъ прѣстъ отъ ржавицата си и съ неж извършилъ много чудеса. Когато Евреитѣ захванжли да го прѣслѣдватъ, Никодимъ вложилъ оня прѣстъ заедно съ единъ пергаментъ, на който била историята му, въ голѣмия клонъ на една птица и го хвърлилъ въ морето. Слѣдъ 1000—1200 години тоя клонъ исплувалъ въ Нормандия, когато херцогътъ на тоя край билъ на ловъ за елени. Изведнѣжъ и еленѣтъ и кучетата исчезнали. Слѣдъ нѣколко врѣме Херцогътъ намѣрилъ елена и кучетата както били колѣничили да се молятъ на това мѣсто, дѣто билъ исплувалъ Свети Ключъ⁶⁾). Тамъ било основано и абатството *du Bec*, което по всѣка вѣроятностъ само за туй е било нарѣчено тѣй, защото е лежало на единъ морски носъ.

Въобще еленѣтъ играе пророческа роль въ много отъ западнитѣ срѣднѣвѣковни легенди. Една отъ най-распространенитѣ пѣ-стари легенди отъ тоя родъ е легендата за обръщаннето въ християнство на Св. Плацида, послѣ на Св. Евстафий. Тукъ виждаме ясенъ примѣръ, какъ срѣднѣвѣковитѣ духовници заставяли звѣроветѣ да пророкуватъ, примѣръ, който нѣма нищо общо съ мѣстнитѣ европейски, прѣдхристиянски вѣрвания: когато Плацидъ прѣслѣдвалъ единъ еленъ, той съгледалъ между рогата му распятието и еленѣтъ, *както едно врѣме магарницата на Валаама*, изрѣкълъ думитѣ, съ които билъ обрънжтъ нѣкогажъ Савелъ въ християнство: „Защо ме прѣслѣдвашъ“? — Еле-

⁴⁾ Jacob. a Voragine, Leg. Aurea, s. LVI (De Sancta Maria Aegyptiaca). c. XV (De Sancto Paulo Eremita). Ср. въ глава C L VII (152) какъ лъвътъ защитава невинността на св. Марія, която била хвърлена отъ враговетѣ на вѣрата въ единъ ровъ съ вълци наедно, и ѣ помага да прѣобърща въ християнство юношитѣ, които дохаждатъ при нежъ.

⁵⁾ Henri Estienne, Apologie pour Herodote XXXVII, 4.

нътъ се изобразявалъ още на римскитѣ катакомби, като символъ на човѣшката душа и на християнина, който се кръщава въ Юрданъ, съгласно съ думитѣ на псалма: „Както еленътъ се стреми къмъ водата, тъй моята душа се стреми къмъ тебе, Боже“. — Ликътъ на елена, нападнатъ отъ единъ лъвъ, много рано захваналъ да изображава самага Христа, въ борбата му съ сатана¹⁾.

Разбира се, че сръднѣвѣковнитѣ духовници се съобразявали съ условията на живота, въ който ловътъ играялъ голѣма роля, но да не бѣше се поменуваъ еленътъ толкова често въ библията и да не напомняхъ рогата му кръста Христовъ, чийто култъ е билъ много распространенъ, то разбира се само отъ мѣстнитѣ европейски материяли мжчно можеше да се образуватъ тия легенди за еленитѣ, които толкова много били въ обръщение между сръднѣвѣковното християнство. Тѣй сжщо и съ другитѣ животни — съ свинетѣ, кучетата и пр. Безъ да излѣзваме отъ прѣдѣлитѣ на нашитѣ легенди, нека покажемъ още единъ примѣръ: въ легендата на Юда се разказва, че когато той билъ малъкъ и ухапалъ Христа, отъ него изсочилъ единъ бѣсъ въ видъ на черно куче²⁾. Ний видѣхме по-горѣ въ бретонската пѣсенъ, ролята, която играе бѣлата гълъбница въ испитванието праведността на душата. Още въ най-раннитѣ легенди душитѣ на мжченицитѣ (напр. за Св. Евлампия) и светцитѣ отлитатъ въ видъ на бѣли гълъби³⁾. Слѣдимъ ли символическото значение на гълъбитѣ, ний ще прѣминемъ чрѣзъ християнското свещенно писание въ областъта на старитѣ семитически религии⁴⁾.

¹⁾ Alfred Maury, *Essai sur les légendes pieuses du Moyen Age* 1843, 171—6. Въ тая книга, особ. въ III глава могатъ да се намерятъ много примѣри за потвърждение на нашата мисль. А въ такива сборници, като *Legenda aurea*, *Contes devots*, може да се види, какъ християнскитѣ книжовници сж запазили цѣлата класическа митическа зоология (кентаври, сатири и пр.), увеличили сж ги още съ еврейски, египетски, индийски и сж ги прѣнесли въ сѣвернитѣ страни. Когато сръднѣвѣковитѣ монаси желяли особено да възвисятъ въ очитѣ на вѣрующитѣ това или онова свето мѣсто, тая или оная реликва — тукъ вече усърдието имъ въ паграмадяването на чудесата не познавало мѣра. Единъ старъ украински прѣводъ на легендата за св. Плацида съ сичкитѣ поменати подробности се намерва въ петерб. издание на „Римскія дѣянiя“ II, 300 и слѣд.

²⁾ Du Meril *Poesies latines du M. A.* 352, заб. 2.

³⁾ Ibid 319.

⁴⁾ За гълъбитѣ ср. Maury *op. cit.* 178—186. Може ли да се земе напр. въздържанието на Великоруситѣ отъ месото на гълъбитѣ за нѣщо друго, което да си води началото отъ туземното езичество, а не просто за резултатъ отъ черковното влияние? Или напр. не е ли отражение отъ Св. Писание, въ което смъртъта и погребението се сравняватъ съ свадбата, дѣто въ Малорусия, на нѣкои мѣста (нашитѣ свѣдѣния сж събрани отъ единъ свещеникъ отъ село Шаоское, Нѣжински уѣздъ, Черниг. Губ.) посипватъ мъртвеца съ зърна.

Такова влияние на черковнитѣ прѣдставления се съглежда и въ доволно распространено и между славянитѣ вѣрвание, че биковетѣ и конетѣ и въобще животнитѣ говорятъ прѣдъ Рождество или прѣдъ Нова година. (Ср. Чуби., Труды I 48 и нашия „Сборн. малор. нар. прѣд.“ стр. 4 Grohmann, *Sagenbuch von Röhmen*, I, 309). Такова сжщо повѣрие сжествува и въ Западна Европа. То е свързано съ рождението на Христа въ яслитѣ и съ пѣснитѣ отъ тоя родъ:

Cognovit bos et asinus

Quod puer erat Dominus . . .

Послѣдниятъ редъ е заетъ отъ думитѣ на пророка Исайя: *Cognovit bos possessorem suum et asinus praesepe Domini sui.* Ср. Du Meril, *Poesies inedites du moyen Age* S. Особен-

Въобще, ако тълкуваме всичко чудесно въ народнитѣ сказания, като повечето отъ тия, които пишжтъ за такива прѣдмети и особено като повечето отъ славянскитѣ списатели, за остатъци отъ дрѣвнитѣ митологии, а всичко чудесно въ сръдновековитѣ духовни легенди за остатъкъ отъ мѣстното язичество, то ще изгубимъ всѣка здрава научна почва. Разностранното, сравнително-историческо, статико-динамическо изслѣдване трѣба именно да ни покаже какъ сж възниквали въ разнитѣ стѣпени на културното развитие извѣстни образи и вѣрвания и какъ тѣ се приспособявали, растѣли, видоизмѣнявали се при новитѣ културни условия, особено какъ тѣ се прѣнасяли отъ страна въ страна по искусственъ начинъ, както въ даденитѣ случаи, благодарение на влиянието на християнската черква.

П р и т у р к и .

I.

Генеалогическа таблица на вариантитѣ отъ историята на Едипа.

Малоазийски и елински крѣвосмѣсителни, космически митове.

ното почитание на вола, което се забѣлѣзва въ малорускитѣ сказания (Ср. Чубинский и нашето издание) си има своитѣ мѣстни причини, но освѣнъ туй е свързано, разбира се, съ черковната история за рождеството Христово. Въ Знаимъ (Моравско) на фрескитѣ, които прѣд-

II.

Българската повѣсть за Св. Павла Кесарийски.

Понеже въ настоящето врѣме въ България нѣма оня екземпляръ „*Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія*“ (1869, Юлий), въ който г. Вл. Ламанскій напечата българския расказъ за Св. Павла Кесарийски, споредъ единъ прѣписъ отъ ржкописа, който се намѣрва въ люблянската библиотека подъ № 21 и е забѣлѣзанъ така: *Liber nova bulgarica dialecto scriptus, continet homilias inter memorabiliores referendus* (XVII вѣкъ), то ний считаме за необходимо, да прѣпечатаме тукъ транскрипцията на г. Ламанскій, като очакваме, че скоро ще бжде издаденъ цѣлиятъ интересенъ за Българитѣ люблянски ржкописъ.

Слово сѣго ѿца нашего Іо́анна Злѣѣстаго о дшѣвно пока́ніе.

Л. 104. Кѡлко се дѣлы рѣувать на нѣето Ѿ ѣдно́го грѣшника ко́га се, покѡе, нѣжели за правѣднаго, ѡ ми послушайте вѣвѣніи хрѣтіане да ви кажѣ чюдо цю сѣе стѡрило.

Бѣше нѣкой црѣ Іандѡнъ ѡме томѹ, по сичкаа Кесаріа. ѡ роди сѣа ѡ дѣще рѣ, ѡ на́поконъ ѹмрѣ Іандѡнъ црѣ, ѡ црѣца тамѹ, ѡ то ѡста сѣа мѹ ѡ дѣщерѣ мѹ. ѡ дръжаха зе́мліа та ба́щина сѣ. ѡ ѡ дру́гьго цѡра ѡщѣха сестра́ мѹ ѡ полови́на ѡ зе́мліа та, а дру́гѡ цѡрь зе́маше бра́та ѡ за зѣтъ сѣвѣ, ѡ полови́на ѡ зе́мліа та, ѡ зговѡриха се бра́татъ ѡ сестра́ та, ѡ ре́коха, чо́ де стѡри́ катѡ ѣди́нь зе́ма сестра́ та ѡ полови́на ѡ зе́мліа та. та цѣ да се расчѣне црѣтво то ѡ ба́щино. ѡ ми зе́ бра́та сестра́ си, ѡ дръжаха црѣство то ба́щино сѣ. И роди́ха сѣа, и ре́коха не при́лича на́мъ да дръжи́ това дѣ́те, за чо́ тоѣ ѡ бра́та ѡ ѡ сестра́. ѡми на́прави́ха ковче́гъ ѡ на́писа́ха кнѣ́га, ѡ вложи́ха ѡ ковче́гатъ сѣе́ дѣ́тетѡ. ѡ ре́коха това́ е дѣ́те ѡ бра́та ѡ ѡ сестра́, ѡ ту́ри́ха го ѹ мо́ре то, ко́ го на́мѣри́ знае́ какво́е. ѡ на́поконъ ѹмрѣ ва́ца мѹ, ѡ то ѡста́ майка мѹ, ѡ дръжѣше сѣ црѣтво то. ѡ то́гива ѡнѣзи ко́вче́гъ зе́ го вѣ́трь ѡ зане́се го въ зе́млю Іродѣску́ю. ѡ на́йде го ѣди́нь калѹ́геръ ѡме томѹ Ѣрмо́а, и сѣкры́ кнѣ́га та, ѡ то ѡхрани́ дѣ́те то, и порѡ́сте, и ста́на кнѣ́жень и ю́накъ тврѣ́дѣ, та прѣ́е Іродѣскаа зе́мліа. И развѣра́ ма́нка мѹ оти ѡма црѣ ма́дѣ по ѡнѣзи зе́мліа ѡ не зна́еше ѡтѣ сѣа ѡ ѡ ми пу́сти кнѣ́га до нѹго да го ѹзѣме за ма́жа. ѡ стѡри́ха годѣ́жъ сѣ ма́нка сѣ да ѡ зе́ме за црѣца сѣвѣ, ѡ да кѣ́де црѣ по сичка Кесаріа, ѡме томѹ бѣше Паве́ль, и донде́ при Ѣрмо́ла калѹ́гера да го вѣ́ви. ѡ ре́ мѹ Ѣрмо́ла. ѡ сѣнко Па́вле да кѣ́ зна́ишь ты́ как сѣ ѡ цю сѣ тати́

ставятъ рождеството, бикѣтъ и магарето сѣ нарисувани сѣ авреолѣ, сѣщо катѡ светциѣ. (L. Leger, Le Monde Slave, 1873, 217). В. Brunet, Les evangiles apocryphes, 211, Revue des traditipus, 1887, 492. Духовнитѣ приказки и басни не сѣ оставали, разбира се, безъ вли́яние на народната зоология, и на славянската включително. Че на извѣстна стѣпенъ на развитието хората ѡтврътъ че животнитѣ въобще могатъ да говорѣтъ, — това, разбира се, не може да се оспѡрва катѡ и факта, че въ пѣ́кѡи славянски вѣрвѣния, обреди и пѣ́сни ѡма много дълбокодревни остатѣци, които трѣ́ба обаче да се изслѣ́дватъ точно споредъ сравнително-историческата метода.

непримиче ни по тѣмъзи свѣтъ да ходишь, а нѣ дацѣтѣвашь, и рече мѹ Павель. зашю ми не примиче да црѣвамъ. азъ есъ мѣдръ, азъ есъ юнакъ, азъ есмь кнѣжень, и на разумѣвамъ и на зло и на добро. и зѣ Ермола кнѣга и дѣде мѹ їа и рече мѹ, чѣти да видишь що сѣ тѣ. а Павель зѣ кнѣга та, и не цѣ да їа чѣтѣ, а ми а дѣде єдному момкѹ. а тѣмъ вѣсѣдна на конь и ѿиде въ Кесерію, и тогѣзи смѣсли кнѣга та цю тѣмъ вѣше дѣль Ермола. и ѿидѣ на скрито мѣсто, и прочѣте їа и видѣ цю дѹма; и заплака жалко, и вѣаше са тѣвѣрдѣ, и дѹмаше. ѿ тѣжко мѣнь тѣжко мѣне вкѣданному. какѣмъ трѣпи землиа та, та мѣ не погѣне живе, а ми и азѣ їца да црѣвѣ. и ѿ тогѣзи не пристѣпи при маѣка сѣ никакѣ. и црѣ се чюдѣше какѣ не дохѣжда при нѣа на постѣла та а Павель на сѣкон вѣчерь влѣзѣше в своѣ та си келѣ и плачѣше тѣвѣрдѣ, и попита црѣ єдногѣ момка, и рече, за що є грижень црѣ. и рече момѣкатѣ. Кнѣга їма дѣ то мѹ їа дѣль Ермола калѣгерѣ, и чѣте а и плаче. и рече црѣ, и азъ да ѿида да чюа кнѣга та цю дѹма. и добоха и и позна їа и рече. ѡлеѣ тѣшко мѣне тѣжко мѣне кѣтѣса їзмами; тѣжко мѣне сѣнѣко мѣмъ, тѣ не сѣсѣли мѣне грѣхъ сѣ вѣрата си, а ми цѣ и сѣ єна си да сѣ прѣвѣстѣ, и кѣза сѣчѣко сѣнѣ си какѣ є вѣло їстѣнскѣ. и тѣмъзи чѣ ѡвѣчѣ са црѣ в чюдѣтиа, и сѣкѣмъ дѣнь чѣсѣюваше по, є, трѣхи хлѣвѣцѣ сѣ пѣпель. и дондѣ Павель при Іѡанна Злѣстагѣ, та мѹ кѣза сѣчѣко. Їзѣ Іѡаннѣ кѣто чюхъ тогѣ вѣзѣконѣстро, тогѣзи мѣа та дѹша чѣмѣ на мѣне, и косѣмѣ мѣмъ їсправѣха се на главѣ та ми, и сѣце то се мѣе сѣшѣ са, и рѣкѣ, вѣратѣ дѣ такѣвѣзи грѣ да їма їспѣвѣдѣ, или прощѣние, тогѣзи Павель припѣдна їз гѣлѣ глѣ вѣкаше и дѹмаше. ѿ вѣко Злѣустѣ, тѣ ма на смѣтъ прѣдѣи. И їзѣ Іѡаннѣ зѣнѣ єднѣ адѣ маѣка чѣ морѣ то, гдѣ ѡвѣалѣ водѣ на ѡколѣ, и вѣтрѣ имѣше стѣлѣнѣ мѣамѣрѣнѣ. и тамо привѣдохъ Павѣла чѣсѣдѣ стѣлѣпатѣ, и ѡкѣвѣхѣмъ и рѣцѣ тѣ и нѣзѣ тѣ, и закѣчѣхѣго вѣтрѣ стѣлѣпатѣ, сѣ желѣзѣни кѣчѣчѣе. И Павѣл ми рече, когѣ цѣшѣ да дѣ при мѣне пакѣ вѣко сѣын, и азъ фрѣлѣ ѿ кѣчѣа та вѣ морѣто, и рѣкѣ; тѣа ѿ кѣчѣа когѣ їзлѣзѣтъ їз морѣ то, тогѣва цѣа дѣ при тѣе; и ѿидѣхъ сѣ вѣ своѣ патѣрѣархѣа. И мѣнѣха се, вѣ, гѣдинѣ, и вѣ єдинѣ дѣнь на вѣговѣщѣнѣе прѣсѣтѣе вѣца, дѣнесѣха ми рѣбѣ прѣсѣнѣ; и намѣрѣи чѣ єднѣ рѣба ѿ кѣчѣе, и почюдѣхъ се и не пѣтѣ да гѣ познаѣа кѣтѣ са мѣнаѣе тѣлѣкози гѣдинѣ, и вѣ єднѣ нѣщѣ смѣслѣи за Павѣла, и на чѣтрѣ кѣзахъ на вѣратѣа. и рѣкѣ, живѣ є гѣ, и живѣа дѹша, дѣша мѣа. да їда и да вѣда тѣмо на ѡнѣзѣстѣлѣпѣ. и ѿидѣ и ѡчѣдѣ ѿ кѣчѣе тѣ. и фѣнѣха се, и шѣтворѣи. И вѣдѣ Павѣла чѣ свѣтѣи кѣто єлѣнѣе. И мѣрѣо тѣчѣ їзлѣнѣе то нѣгѣвоѣо. И кѣкѣ мѣне вѣсѣло ми гѣовѣрѣше. рѣѣнѣсе чѣнѣтелѣю дѣвѣрѣкѣ. и вѣвѣнѣсе ѿ їѣго, и причѣстѣнѣго, и тогѣва сѣ прѣдѣдѣ дѣшѣта вѣ рѣцѣ Бжѣи. И напѣконѣ ѿидѣхъ при нѣгѣвоѣа маѣнка, и тѣа намѣрѣи сѣсѣнѣе на дѣпѣ та сѣ кѣтѣ се покѣа ѿ сѣчѣко сѣце. Чюѣте ли вѣвѣнѣи хѣрѣіанѣе, какѣ вѣ грѣ прощѣва гѣ дѣ то се чѣкѣ покѣе сѣ сѣчѣко сѣце.

III.

Черковнославянска история за кръвосмѣсителя Юда.

Като излага историята на кръвосмѣсителя Юда, Костомаровъ не забѣлѣзва, отъ дѣ ѿ е велѣ. Благодарение на любезността на извѣстния галицкоруски писатель, г. Ив. Франко, ний при- тежаваме сега копие отъ една черковно-славянска история, подобие отъ която трѣба да е ималъ очевидно на рѣцѣ си Костомаровъ. За пълнота на документитѣ, ний въспроизвеждаме тукъ това копие, но прѣдварително трѣба да кажемъ нѣколко думи за него, на основание на частнитѣ съобщения на г. Франко:

Расказътъ за Юда билъ намѣренъ отъ г. Франко въ една доста съдрана книга, която получилъ отъ единъ селянинъ въ Зовуленецъ (Городненски уѣздъ въ Галиция). Тая книга е рѣко- писенъ сборникъ и принадлежала на свещеника Илия Яре- мецки Білахевичъ. Най-напрѣдъ е писана въ Путненския мѣна- стиръ въ Буковина, а послѣ въ Хелминци (Хотински уѣздъ въ Бесарабія) между 1741 и 1751 год.

Книгата заключава въ себе си разни произведения черковно- славянски и мало-руски, съ богословско съдържание отъ кано- нически или апокрифенъ характеръ, напр. разни слова, едно резюме на библическитѣ книги, извадки отъ апокрифното еван- геліе за дѣтинството на Христа, напр. расказътъ, какъ Христосъ създалъ 12 врабци, прѣписки отъ *Перло драгоцѣнное, обширно*“ хожденіе богородицы по мукамъ (безъ начало), нѣколко „вырши“, (пѣсни) на коледа и великденъ и библиография на каноническата и апокрифната книжнина. Сказанието за Юда е прѣписано отъ нѣкоя значително по-стара отъ XVIII в. редакция, на езикъ чистъ отъ малорусизми. Влиянието на послѣднитѣ се съглежда само въ правописанието, което впрочемъ не е послѣдователно.

Сказаніе учителя церковнаго Іеронима стаго о Іудѣ Пре-
дателѣ Гдѣ нашего Исуса Христа.

Бистъ нѣкій мѣжъ во Іерусалимѣ имѣе Рувимъ, именовавшееся инако Симонъ, отъ колѣна Данова, о немже пишется: Да будетъ Данъ змѣа на распутіи; отъ коего колѣна имать народитися Антихристъ. Сей Симонъ имѣаше жену имѣе Циборію. И зачатъ Циборіа сина, и уснувши сонъ видѣ. Воспранувшиже ѿ сна страхѣ велимъ водер- жима востъ; со воздыханіеже и сѣтованіемъ мѣжю своему начатъ повѣдати гл҃а: Бидѣхса, рече, рождши сина зѣло злаго, иже ависа всему роду нашему виною погибели. Ко нейже мѣжъ рече: Пустошнаа и слышанію недостойнаа гл҃еши, лукавѣи бо дх҃ъ оупрашита. Кнемѣже рече жена: Яще, рече немедлѣвши, аще зачнѣ во чревѣи и рождѣ сѣа, безъ всакаго оусѣнѣніа, не лукавѣи бо дх҃ъ оустрашима, но токмо естъ откровеніа истинно. И авіе вто время зачатъ во чревѣи. Приспѣвшу же времени рожденіа, родиса ѿ сина. И воахуца зѣло о немъ, и что би

ему сотворити, мислаху во себѣ глѹще: оубили вихѹ сѣа своего — оужасно естъ; такоже и питати гувителя рода своего и се небездѣлно естъ. И акѣе написавши на картѣ имѹ И҃уда к҃упно со нѣ вложиша во ковчежець и на море п҃устиша. Волни же морскѣа принесоша его во островъ нарицаемѣй Искарѣотъ, и отъ сего острова И҃уда Скарѣотскѣй наречетсѹ. Острова того царева жена не имѣаше чадъ; сѣа вто время изйде ко морю оутѣшитисѹ, і видѣвши ковчежець влающѣйсѹ при брегѹ моря, повелѣ его взати и отворити, хотѣа видѣти бившеа в нем. И обрѣте внѣ отроча красно, и въздхнѹвши в себѣ рече: оубѣи мнѣ неплоднѣй! Хотѣла бѣи азъ таковоа имѣти чадо, да не остане тѣе без наслѣдѣа царство мое. И сего ради во тайнѣ повелѣ отроча сѣе кормити, и себе бити непразднѹ лестно рече, по сѣхъ и родити младенца солга. И все еа царство слава велѣа изйде о семъ, ако царица роди сѣа.

Мужъ еа царъ ако не знаа о семъ во правдѹ вомѣнаше и радовашесѹ зѣло сѣа радн рождагосѹ, и вси людіе его со нимъ ликоваху. Сѣе отроча по чинѹ царскому и благолѣпію питати царъ повелѣ. Не по многомже времени царица заченши во правдѹ от сѣмене мужа своего во время свое сина породн. Бгдаже оба младенца подрастоша и бяху всегда играюще со собою, И҃уда сѣа црѣва многожды о҃уничжающе кѣаше и множицею плакати отроча твораше. Царица же сѣа видѣа зѣло скорбаше на Іюдѹ многожды бѣюще его, знающе, ако нѣсть снъ еа. По времени же немалѣ не ѹтансѹ неправдѣ дѣло, но авѣ всѣмъ открисѹ, ако Іюда нѣсть снъ царевъ, но на мори обрѣтесѹ. Сѣеже Іюда о҃учѹвши о҃устидѣсѹ зѣло, и врата своего мнимаго, сѣа царева о҃убиетъ. Оубоашижесѹ надлежащѣа себѣ вѣдн, да не и сѣа того ради о҃убіенъ боудетъ, оутѣкъ и прѣидетъ во Іерлѣй с тѣми, иже данъ отдати принесоша царевн, и прилѣписѹ ко сл҃гѣ Пилатовѣ, бивша вто время Ігемонѹ Іерлѣмланѹ. Я понеже вещи подобни себѣ о҃удовъ смѣситисѹ могутъ, прѣиде ко Пилатѹ и о҃угоденъ ему вистѣ. Пилатъ же о҃увидѣвъ Іюдѹ ако нравѹ подобенъ ему, прѣатъ его во дворъ свой. Не по многѣмже времени начатъ зѣло любити его, и сотвори того старшинѹ и строителемъ дому своему, и вси сл҃гн отъ мала даже до велика послушаху его.

Сл҃учижесѹ во единъ отъ днѣй, ако Пилатъ возираше издомѹ своего на нѣкѣй садъ недалече с҃ущій от дворѹ его, и видѣ въ немъ аблока зѣло доброзранны, отъ нѣхже желаше асти. Сѣеже садъ баше Р҃увима отца Іюдина. Іюда же Р҃увима незнааше ако отецъ ему, такоже Іюдѹ Р҃увѣи не знааше ако снъ его, но сѣе токмо мнаше и всегда во сердцѹ своемъ помышлѣше Р҃увимъ, ако снъ его со ковчежцѣ потоне во мори. Такожде и Іюда отнюдъ (не знааше), кто естъ отецъ его и матн родившаа того, и гдѣ естъ отчество его. По семъ призва Іюдѹ Пилатъ ко себѣ и рече снцѣ: желаетъ дѣа моа плода вк҃усити отъ сада шнаго. Ако аще не снѣмъ от него, смертію о҃умрѹ. Іюда же слышѣтъ се слово, тече скоро во садъ и нача о҃угоднаа ему аблока о҃уривати. По сл҃чаю же вто время прѣиде Р҃увимъ и видѣ Іюдоѹ во своем садѣ аблока пори- вающа: разгнѣвисѹ на него зѣло, и другъгъ другѹ одинъ з другимъ

начаша поношати и бранити сѧ, по сихъ и битисѧ, еденъ другому одолѣвающи. Послѣди же Іюда вземъ камень, оударивъ оу вію и убивъ Роувима ѡзвою смертною, отца своего, ѡблока же вземши принесѣ ко Пилатѹ, и всѧ приключившаасѧ ему возвѣсти. Ёгдаже ко вечеру вистъ надшедшей ноци Рувѣи во садѣ своемъ обрѣтесѧ мертвей, и вси глѡху, ѡко напрасно, сирѣчь смертію нечаемою сему оумрѣти приключисѧ.

Нѣкоему же времени минувшѹ, Пилатъ все имѣніе Рувима и Циборію женѹ его, матеръ Іюдинѹ, за женѹ Іюдѣ, возлюбленному отроку своему отдалѣ. Ёо единже отъ днѣи Циборіѧ тѣжко сѣтѹюще воздихашѣ. Мужъ же еѧ Іюда, что ей вистъ, прилѣжно о семъ несетовашѣ. Рече же ко нему жена: Оувѣи мнѣ, всѣхъ женъ азъ окаяннѣйша, ибо отроца сѣѧ моего повергохъ во море, мужа же моего напрасно оумерша обрѣтохъ. Ёще же Пилатъ приложилъ лютѣ оуазыленной слези ко слезамъ, тебѣ мѧ совокупивъ, и многимъ насиліемъ за женѹ предаде. И егда сіѧ всѧ о дѣтици своемъ изрече Циборіѧ, Іюда тамождѣ приключившаасѧ ему возвѣсти еѧ всѧ. Тога обрѣтесѧ, ѡко Іюда матеръ свою взялъ себѣ за женѹ и живашѣ со нею и отца своего оуби.

Ёго ради кающисѧ по совѣтоу Циборіѧ матери и жени своемъ, прѣидѣ ко Гдѹ нашему Исѹ Хрѣтѹ оучащѹ вто время и всѧ недѹжніѧ исцѣляющѹ во всей Іудѣи, и прощеніѧ отъ него о грѣсехъ своихъ сподобисѧ. Ёго Гдѣ по недовѣдомихъ судьбахъ своихъ тако возлюбѣ, ѡко и на апостолство себѣ избра, и попеченіе ему о себѣ и о прочіихъ Апостолѣхъ мѹ еже ко требованію тѣлесному вручи. Онъ во ковчежѣ имѣашѣ и вомѣтаемаѧ Христови во милостиню ношашѣ. Той же по сихъ и прѣдатель вистъ Гдѹ и владницѣ своему. Ёей скорбашѣ и во время страсти Гдѣѧ отъ мирѣ ѡко могущеѣ на трѣхъ сотъ пѣназъ продатисѧ и датисѧ нищимъ во требованіе — не продано вистъ, но тѹпѣ проліано.

Софія, 1891.